

**ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของ
ครอบครัวจำแนกตามกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในเขตมหานครกรุงเทพ**

Influential factors study to the changing of lifestyle and consumer behavior pattern of the
family classified by professional groups in bangkok metropolitant

จุติระ ระบอบ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ
ประจำปี 2537

คำนำ

รายงานวิจัยเรื่อง **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัวจำแนกตามกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในเขตมหานครกรุงเทพ** ผู้วิจัยได้รับการสนับสนุนด้านทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ที่ได้อนุมัติให้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัวในสังคมไทย เฉพาะในเขตมหานครกรุงเทพ

รายงานวิจัยฉบับนี้สะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ค่านิยม การศึกษาวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการดำเนินชีวิตของครอบครัวในสังคมไทยในกลุ่มอาชีพต่างๆ ผู้วิจัยทำการศึกษาเฉพาะในเขตพื้นที่มหานครกรุงเทพอันเป็นศูนย์กลางความเจริญเติบโตของสังคมเมืองที่มีวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตที่มีความหลากหลายและเป็นเพียงการทำความเข้าใจในบางแง่มุมประเด็นภายในช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น โดยยังมีประเด็นที่น่าสนใจอย่างลึกซึ้งต่อไปอีกมาก หวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลงานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจทุกท่านที่ต้องการศึกษาค้นคว้าต่อไป

ชุตีระ ระบอบ

คณะบริหารธุรกิจ
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
ธันวาคม 2542

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัวจำแนกตามกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในเขตมหานครกรุงเทพฯ ได้รับการสนับสนุนด้านทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ 2537

ผู้วิจัยขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์สุวิชัย หวันแก้ว ประธานคณะกรรมการวิจัยวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่ได้ให้ความสนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัยในครั้งนี้ และขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์วิลาศวงศ์ พงศะบุตร อาจารย์ที่ปรึกษารายงานวิจัย รองศาสตราจารย์ธนิศา จิตต์น้อมรัตน์ คณบดีคณะบริหารธุรกิจ ที่ให้การสนับสนุนและให้กำลังใจด้วยดี มาโดยตลอด พร้อมกับขอขอบคุณอาจารย์สินธวา ความศิษฐ์ หัวหน้าแผนกส่งเสริมการวิจัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะข้อคิดเห็นต่าง ๆ ในการทำวิจัย ทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ท้ายสุดนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถาม รวมทั้งหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องสนับสนุนข้อมูลการทำวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการทำรายงานการวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างดียิ่ง และขอขอบคุณบุคคลที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ อีกหลายท่านซึ่งมิได้กล่าวนาม ณ ที่นี้

ผู้วิจัย

สรุปผลการวิจัย มีดังนี้

1. ผู้ประกอบอาชีพรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ รับจ้าง แม่บ้าน และอาชีพอิสระ ที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อวิถีการดำเนินชีวิตและแบบแผนการบริโภค เกี่ยวกับรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว การใช้เวลาอยู่ร่วมกันของครอบครัว การปลูกฝังสมาชิกในครอบครัว ระยะเวลาการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิก และความคิดเห็นเกี่ยวกับสินค้าที่ผลิตจากต่างประเทศที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยผู้ที่มีการศึกษาปริญญาตรีและอนุปริญญาจะมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายของสมาชิกในครอบครัวในลักษณะร่วมกันรับผิดชอบมากที่สุดแตกต่างจากผู้มีระดับการศึกษาอื่น
2. ผู้ประกอบอาชีพรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ รับจ้าง แม่บ้าน และอาชีพอิสระ ที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อวิถีการดำเนินชีวิตและแบบแผนการบริโภค เกี่ยวกับรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายของครอบครัวในลักษณะแยกกันรับผิดชอบมากที่สุด ลักษณะการใช้เวลาในวันหยุดสุดสัปดาห์ของครอบครัวเป็นการพักผ่อนอยู่กับบ้าน ความถี่การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาของครอบครัวในลักษณะนาน ๆ ครั้ง และความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและเพื่อนบ้านใกล้เคียงแตกต่างจากผู้ที่มีอาชีพอื่น อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05
3. ผู้ประกอบอาชีพรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ รับจ้าง แม่บ้าน และอาชีพอิสระ ที่มีรายได้ต่างกันเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคที่แตกต่างกัน จากผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างผู้ที่มีระดับรายได้ต่าง ๆ กัน แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่มีระดับรายได้ไม่เกิน 15,000 บาท จะมีรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายของครอบครัวในลักษณะร่วมกันรับผิดชอบ การใช้เวลาในวันหยุดส่วนใหญ่ของครอบครัวเป็นการพักผ่อนอยู่กับบ้าน ทิศนคติเกี่ยวกับปัญหาหลักของครอบครัวในสังคมไทยคือปัญหาด้านเศรษฐกิจ ศาสนามีอิทธิพลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของครอบครัวไทยในลักษณะเป็นที่พึงพอใจ และช่วงระยะเวลาในการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว คือ มีอาหารเช้าซึ่งแตกต่างจากระดับรายได้อื่น อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.5

Title Influential factors study to the changing of lifestyle and consumer behavior pattern of the family classified by professional groups in Bangkok metropolitan

Researcher Mr. Chutira Rabob

Year 1995

Abstract

The research title " Influential factors study to the changing of lifestyle and consumer behavior pattern of the family classified by professional groups in Bangkok metropolitan" have the objectives are to study the relevant factors effect to the way of life and consumer behavior pattern of family and to study the attitude and behavior of the family toward the way of life and consumer pattern classified by occupation groups in Bangkok and metropolitan.

The research methodology, the researcher have used documentary and survey research in order to collect data from sample groups by questionnaire to perceive the way of life and consumer pattern of the family by the categories of the samples group in household characteristic and classified by selecting in educational level and status of the leader of the family or representatives's occupation in 4 groups such as government officer or public servant group, employee group, housekeeping group and entrepreneur groups from 251 samples. The statistical analysis to calculate data is descriptive statistics such as percentage, frequency . To explain the conclusion of data analysis used mean or average and standard deviation (S.D.) . The explanation of data to compare the view of the attributes, opinions and motivations with chi-square analysis to hypothesis testing.

The conclusion of the research results are as follows :

1. The government/ public servant , employee, housekeeper and entrepreneur occupations in difference type of education have their own opinion toward the way of life, the pattern of expenditure allocation in family the time their spend together , the intruction to their members of the family, the time they join together at the table for food and the family opinion toward foreign products have different point of view on solutions to problems at .05 level.

2. The government/ public servant , employee, housekeeper and entrepreneur occupations have their own opinion toward the way of life, the pattern of expenditure allocation in family, the time they spend together on holidays or vacation, the frequency of joining in the religion ceremony of family, the relationship between other nearby families have defferent point of view on solutions to problems at .05 level.

3. The government/ public servant , employee, housekeeper and entrepreneur occupations have their different income level causes an influential effect toward the way of life and consumer behavior pattern . By the average comparation between all of the income level in different showed that the person whose his income not more than 15,000 baht will have expenditure allocation pattern of spending holiday with the family and the attritude toward the main problem of the family and the period of time to join together at the table for food have different point of view on solutions to problems at .05 level. compare with other educational level.

สารบัญ

หน้า

คำนำ.....	๗
กิตติกรรมประกาศ.....	๘
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๙
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๑๐
สารบัญ.....	๗
สารบัญตาราง.....	๑๑

บทที่

1. บทนำ.....	1
1.1 ภูมิหลังและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์.....	3
1.3 ขอบเขตการวิจัย	4
1.4 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	4
1.5 คำนียามศัพท์เฉพาะ.....	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
2. เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในสังคม.....	7
2.2 วิชาการของสังคมไทย.....	10
2.3 พัฒนาการระบบเศรษฐกิจ.....	11
2.4 การกระจายรายได้ของประชากร.....	14
2.5 สภาพการจ้างแรงงาน.....	16
2.6 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร.....	20
2.7 ผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมไทย.....	21
2.8 คุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทย.....	41
2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	42

3. ระเบียบวิธีการวิจัย.....	47
3.1 ประเภทของการวิจัย.....	47
3.2 วิธีการวิจัย.....	47
3.3 สมมติฐานและตัวแปร.....	49
3.4 ประชากร.....	50
3.5 กลุ่มตัวอย่าง.....	50
3.6 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	52
3.7 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	53
3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	54
3.9 สถิติที่ใช้ในการวิจัย.....	54
4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	56
5. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	105
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	105
5.2 อภิปรายผล.....	109
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	111
บรรณานุกรม.....	113
ภาคผนวก.....	121

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1. เพศ.....	57
2. อายุ.....	57
3. สถานภาพสมรส.....	58
4. จำนวนสมาชิกในครอบครัว.....	58
5. ระดับการศึกษา.....	59
6. ภูมิลำเนาเดิม.....	60
7. อาชีพปัจจุบัน.....	61
8. อาชีพของคู่สมรส.....	62
9. สถานที่ประกอบอาชีพ.....	63
10. รายได้ของครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน.....	64
11. รายได้เสริมของครอบครัว.....	65
12. ประเภทรายได้เสริมของครอบครัว.....	65
13. ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับค่าใช้จ่ายในแต่ละเดือนของครอบครัว.....	66
14. รูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายในครอบครัว.....	67
15. วิธีแก้ไขกรณีรายได้ของครอบครัวน้อยกว่ารายจ่าย.....	68
16. ลักษณะการอยู่ร่วมกันของสมาชิกภายในครอบครัว.....	69
17. รูปแบบการใช้เวลาในวันหยุดส่วนใหญ่ของครอบครัว.....	70
18. ปัญหาสำคัญในการดำเนินชีวิตของครอบครัวในสังคมไทย.....	71
19. อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของครอบครัวในสังคมไทย.....	72
20. ความถี่ในการเข้าร่วมพิธีการทางศาสนา.....	73
21. ประเภทของพิธีการทางศาสนาที่เข้าร่วมของครอบครัว.....	74
22. ความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมช่วยเหลือสังคม.....	75
23. ประเภทของกิจกรรมช่วยเหลือสังคมที่ครอบครัวเข้าร่วม.....	76

ตารางที่	หน้า
24.	ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและเพื่อนบ้านใกล้เคียง..... 77
25.	แนวความคิดทางด้านการศึกษาของสมาชิกในครอบครัว..... 78
26.	ประโยชน์ของการศึกษาคือการดำเนินชีวิตในสังคม..... 79
27.	การกำหนดแนวทางการศึกษาของสมาชิกในครอบครัว..... 80
28.	การปลูกฝังสมาชิกภายในครอบครัว..... 81
29.	อาชีพที่เหมาะสมของสมาชิกภายในครอบครัว..... 82
30.	ความถี่ในการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกภายในครอบครัว..... 83
31.	ช่วงระยะเวลาที่เหมาะสมในการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิก..... 84
32.	ลักษณะการเตรียมอาหารของครอบครัว..... 85
33.	ความถี่ในการออกไปรับประทานอาหารนอกบ้าน..... 86
34.	สถานที่ในการออกไปรับประทานอาหารนอกบ้านร่วมกันของครอบครัว..... 87
35.	ค่านิยมเกี่ยวกับการเลือกใช้สินค้า..... 88
36.	ความคิดเห็นเกี่ยวกับสินค้าที่ผลิตขึ้นจากต่างประเทศ..... 89
37.	ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายในครอบครัว..... 90
38.	ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับการใช้เวลาอยู่ร่วมกันของครอบครัว..... 91
39.	ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับการปลูกฝังสมาชิกในครอบครัว..... 92
40.	ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับระยะเวลาการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิก..... 93
41.	ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับความคิดเห็นเกี่ยวกับสินค้าที่ผลิตจากต่างประเทศ..... 94
42.	ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายในครอบครัว..... 95
43.	ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับลักษณะการใช้เวลาในวันหยุดสุดสัปดาห์ของครอบครัว..... 96
44.	ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับความถี่การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาของครอบครัว..... 97
45.	ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับประเภทของพิธีกรรมทางศาสนาของครอบครัวที่เข้าร่วมบ่อยครั้งที่สุด..... 98

ตารางที่	หน้า
46	ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมสังคมของครอบครัว.....99
47	ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและเพื่อนบ้าน ใกล้เคียง.....100
48	ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายของครอบครัว.....101
49	ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับการใช้เวลาในวันหยุดส่วนใหญ่ของครอบครัว..... 102
50	ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับทัศนคติเกี่ยวกับปัญหาหลักของครอบครัวใน สังคมไทย.....103
51	ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับช่วงระยะเวลาการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิก ในครอบครัว.....104

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ภูมิหลังและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอันเนื่องมาจากผลของการพัฒนาประเทศตามแนวนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตลอดจนความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีอุตสาหกรรมสมัยใหม่ (modern industrial technology) จากที่ประเทศไทยได้พยายามเร่งการเพิ่มผลผลิตเพื่อผลักดันให้ก้าวสู่ความเป็นประเทศสังคมอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrializing Countries : NICS) ในอดีตภาคเกษตรกรรมนั้นมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก ดังจะเห็นได้จากจำนวนประชากรของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2536 จำนวนทั้งสิ้น 58.69 ล้านคน เป็นภาคเกษตรกรรมถึง 36.54 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 62.26 ของจำนวนประชากรทั้งหมด (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2536 : 16)

แต่ในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าทางการเกษตรของไทยอย่างเด่นชัด โดยรัฐบาลได้มุ่งเน้นความสำคัญของภาคธุรกิจอุตสาหกรรมเป็นหลัก เริ่มตั้งแต่การผลิตสินค้าเพื่อทดแทนการนำเข้าจนกระทั่งเน้นการผลิตสินค้าเพื่อการส่งออก นับตั้งแต่ที่ได้มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 3 เป็นต้นมา รัฐบาลได้กำหนดทิศทางและจัดลำดับความสำคัญในการพัฒนาใหม่เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ โดยมุ่งขยายการผลิตภาคเกษตรและปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมให้สามารถขยายการผลิตเพื่อการส่งออก ปรับปรุงระบบการบริหารงานของรัฐเพื่อเอื้ออำนวยต่อการขยายการผลิตภาคอุตสาหกรรม และการรักษาเสถียรภาพของเศรษฐกิจทั้งภายในและภายนอกประเทศ เพื่อการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงมากยิ่งขึ้น

การพัฒนาประเทศเพื่อมุ่งสู่ความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจอุตสาหกรรมดังกล่าว ส่งผลกระทบมากที่สุดต่อแบบแผนการดำรงชีวิต ทัศนคติ ค่านิยมและความเชื่อของคนในสังคมแทบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นลักษณะทางครอบครัว รูปแบบแผนการบริโภค

ที่อยู่อาศัย เป็นต้น สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปดังกล่าว ทำให้วิถีชีวิตของคนในสังคม สูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง (loss of identity) ในสภาพของสังคมที่มีการแข่งขันหรือสังคมเครื่องจักรกล (computerized society) ความเจริญในลักษณะเช่นนี้ทำให้เกิดความไม่เป็นเอกบุคลิก (anonymity) ขึ้นและเกิดวัฒนธรรมหรือค่านิยมในการลอกเลียนแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภค (Consumer behavior cultural change) ของประชาชน

ดังจะเห็นได้จากการที่ถึงแม้ว่าปัญหาของคนที่ขาดแคลนปัจจัยสำคัญในการบริโภค หรือช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนยังไม่สามารถแก้ไข อันเนื่องมาจากการกระจายรายได้เป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง ในทางกลับกันตลาดทางด้านเศรษฐกิจก็พยายามเพิ่มการผลิตสินค้าให้มีความหลากหลายมากขึ้น โดยอ้างว่าเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค แต่ตามความเป็นจริงแล้วพยายามที่จะกระตุ้นให้ผู้บริโภคทั่วไปยอมรับในสินค้าและบริการนั้น ทำให้เกิดความต้องการในสิ่งที่ไม่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตติดตามมา ผู้บริโภคก็จะยอมรับสินค้าทุกอย่างด้วยความกดดันทางสังคมในลักษณะสังคมบริโภคนิยมหรือวัฒนธรรมการลอกเลียนแบบ เข้าทำนองที่ว่า “เขามีเราต้องมี” โดยเฉพาะในสังคมกลุ่มระดับเดียวกัน และภายใต้การครอบงำของอุดมการณ์บริโภคนิยม ประชาชนได้หันมาให้ความสำคัญกับระบบคุณค่าที่ยึดถือการบริโภคเป็นเกณฑ์ในการวัด มาตรฐานชีวิต (จตุรงค์ บุญรัตนสุนทร, 2539 : 221)

ในระยะเวลา 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างเห็นได้ชัดจากสถิติประชากรของประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2462 มีจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 10 ล้านคน และได้เพิ่มขึ้น 5.6 เท่าในปี พ.ศ. 2535 คาดว่าเมื่อปี 2543 ประชากรทั้งประเทศจะมีจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 71.6 ล้านคน หรือเพิ่มขึ้น 7 เท่าตัว (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2531: หน้า 17) ปัจจุบันโครงสร้างจำนวนประชากรส่วนใหญ่จะมีอายุระหว่าง 10-30 ปี ที่เป็นกำลังแรงงานสำคัญและเป็นกลุ่มผู้บริโภคกลุ่มใหญ่ที่สุด ทำให้ประเทศไทยกลายเป็นประเทศผู้ผลิตสินค้าและบริการที่เข้มแข็งมากที่สุดประเทศหนึ่งในอนาคต

อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ส่งผลให้เห็นเด่นชัดในด้านการผลิตและการกระจายลักษณะการบริโภคของประชาชน กล่าวคือ สัดส่วนมูลค่าการผลิตของ

ภาคเกษตรกรรมลดลงในขณะที่สัดส่วนมูลค่าการผลิตทางอุตสาหกรรมและบริการเพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอ รูปแบบการพัฒนาเป็นในลักษณะการเจริญเติบโตแบบไม่ค่อพัฒนา (growth without development) การพัฒนาเศรษฐกิจของไทยที่ผ่านมา ได้ขยายช่องว่างความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาในด้านการกระจายรายได้ระหว่างเมืองกับชนบทและชนชั้นในสังคมให้แยกออกจากกันมากยิ่งขึ้น โครงสร้างด้านสังคม ประมาณว่าร้อยละ 41.8 ของประชากรที่อาศัยในเขตเมืองเป็นประชากรที่อาศัยในกรุงเทพมหานคร โครงสร้างด้านอายุ ประชากรวัยเด็กลดลงวัยแรงงานและวัยสูงอายุเพิ่มมากขึ้น โครงสร้างครอบครัวเปลี่ยนจากครอบครัวขยายในชนบทมาสู่การเป็นครอบครัวเดี่ยวในตัวเมืองใหญ่ ครอบครัวจะมีขนาดเล็กลง ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง ในด้านการกระจายรายได้ คนจนและคนรวยจะแตกต่างกันถึง 11 เท่า คนรวยจะยิ่งรวยขึ้นไปอีก สัดส่วนรายได้ของคนในชนบทจะลดลงเมื่อเทียบกับคนเมือง โครงสร้างการบริโภคจะมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมากเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร การขยายตัวของเมืองและรายได้ของประชาชน (มนัส ฉายาวิจิตรศิลป์ ,2537 : 55)

ดังนั้น เมื่อประเทศมีการพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและประชากรมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ทำให้ตลาดเศรษฐกิจขยายตัวตามจำนวนผู้บริโภคที่เพิ่มขึ้น ส่งผลสะท้อนให้เกิดภาวะการแข่งขันทางธุรกิจที่รุนแรง อันมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของครอบครัว และชุมชน กลุ่มต่างๆ ในสังคม ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงไปเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัว จำแนกตามกลุ่มอาชีพต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตมหานครกรุงเทพอันเป็นศูนย์กลางของความเจริญเติบโตในทุกด้าน เพื่อให้ทราบถึงทัศนคติและพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตของประชาชนว่ามีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อรูปแบบการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัวจำแนกตามกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในเขตมหานครกรุงเทพ

2. เพื่อศึกษาทัศนคติของครอบครัวที่มีต่อการดำรงชีวิตและแบบแผนการบริโภคจำแนกตามกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในเขตมหานครกรุงเทพ

3. เพื่อศึกษาพฤติกรรมในการดำรงชีวิต และแบบแผนการบริโภคของครอบครัวจำแนกตามกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในเขตมหานครกรุงเทพ

1.3 ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดให้เขตมหานครกรุงเทพเป็นพื้นที่เป้าหมายการวิจัย เนื่องจากเป็นศูนย์รวมความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนเป็นศูนย์กลางแพร่กระจายวัฒนธรรมทั้งในด้านวิถีการดำเนินชีวิตและรูปแบบการบริโภคสินค้าที่มีความหลากหลาย โดยจำแนกผู้บริโภคในครัวเรือนออกเป็นชนกลุ่มต่างๆ ตามลักษณะการประกอบอาชีพ

1.4 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรเป้าหมายของการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ประชากรผู้บริโภคที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทน ซึ่งเป็นชนกลุ่มต่างๆ จำแนกตามสถานภาพการประกอบอาชีพในเขตมหานครกรุงเทพ ไม่จำกัดเพศ ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ทำการแบ่งครัวเรือนออกเป็นชนกลุ่มต่างๆ โดยจำแนกตามสถานภาพการประกอบอาชีพของหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนของหัวหน้าครัวเรือนแต่ละครอบครัว ออกเป็น 4 กลุ่มอาชีพหลัก ได้แก่

1. กลุ่มอาชีพรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ
2. กลุ่มอาชีพรับจ้าง
3. กลุ่มอาชีพแม่บ้าน
4. กลุ่มประกอบอาชีพอิสระ

เนื่องจากงานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวนไม่มาก การเลือกตัวอย่างเป็นการเลือกด้วยวัตถุประสงค์เฉพาะ การเก็บและรวบรวมข้อมูลจะเน้นการออกแบบสอบถามปลายปิด (closed-end questionnaire) จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ประกอบด้วยผู้บริโภครวมซึ่งเป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนหัวหน้าครัวเรือน มีจำนวน 251 คน

1.5 คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1.5.1 ครัวเรือนส่วนบุคคล หมายถึง

1.5.1.1 บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปกินอยู่และใช้สิ่งอุปโภคบริโภคที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตร่วมกัน บุคคลเหล่านั้นอาจจะเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวพันทางสายโลหิต หรือโดยการแต่งงาน หรือรับมาเป็นบุตรบุญธรรม หรือมีความเกี่ยวพันฉันญาติหรือไม่ก็ได้ ผู้อาศัยซึ่งไม่มีความสัมพันธ์ฉันญาติ และไม่ได้จ่ายค่าที่พักและอาหาร และคนใช้ที่ไม่มีครอบครัวอยู่ด้วย กินอยู่กับครัวเรือน ได้รับอาหาร เสื้อผ้าและที่อยู่อาศัยเป็นส่วนหนึ่งของค่าแรงหรือได้รับฟรีก็ตาม ในนับเป็นสมาชิกของครัวเรือน

บุตรที่แต่งงานแล้วและมีรายได้จากการทำงานของตนเองหรือคู่สมรส กินร่วมกับครัวเรือนจะจ่ายเงินให้ครัวเรือนหรือไม่ก็ตาม ให้นับเป็นอีกครัวเรือนหนึ่งต่างหาก

ผู้อยู่อาศัยไม่ว่าจะมีครอบครัวอยู่ด้วยหรือไม่ก็ตาม หากจ่ายค่าที่พักและ/หรืออาหารให้ครัวเรือน ให้นับเป็นอีกครัวเรือนหนึ่ง

1.5.1.2 บุคคลไม่เกิน 5 คนที่ไม่มีความสัมพันธ์ฉันญาติกินอยู่ด้วยกัน ร่วมกันจ่ายค่าที่พักและค่าอาหาร ให้นับแต่ละคนเป็น 1 ครัวเรือน

1.5.1.3 บุคคลคนเดียวอาศัยอยู่ตามลำพัง กินอยู่และใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคที่จำเป็นแก่การดำรงชีพสำหรับตนเองโดยไม่มีบุคคลอื่นร่วมด้วย

1.5.2 หัวหน้าครัวเรือน หมายถึง ผู้ซึ่งเป็นที่ยอมรับนับถือของสมาชิกอื่นในครัวเรือนโดยยกย่องให้เป็นหัวหน้า อาจจะเป็นผู้รับผิดชอบทางการเงินและสวัสดิการของครัวเรือนหรือไม่ก็ตาม

1.5.3 สมาชิกของครัวเรือน หมายถึง ผู้ที่มีคุณสมบัติดังนี้

1.5.3.1 มีส่วนร่วมในการจัดหาสิ่งอุปโภคบริโภคในการดำรงชีวิต

1.5.3.2 รับประทานอาหารร่วมกัน

1.5.3.3 ร่วมกันออกค่าใช้จ่ายในการจัดหาสิ่งของที่จำเป็นในการชีวิต

1.5.3.4 ขกย่องให้สมาชิกคนหนึ่งเป็นหัวหน้าครัวเรือน

1.5.4 อาชีพ หมายถึง ประเภทหรือชนิดของงานที่บุคคลนั้นทำ ปกติ

บุคคลมีอาชีพเดียว หากในระหว่างรอบ 52 สัปดาห์ที่แล้วบุคคลใดมีอาชีพมากกว่า 1 ชนิด ให้ถืออาชีพที่มีจำนวนสัปดาห์การทำงานที่มากที่สุด หากจำนวนสัปดาห์เท่ากัน ให้นับอาชีพที่มีรายได้มากที่สุด

1.5.5 พฤติกรรมการบริโภค หมายถึง รูปแบบการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ในการหาอาหาร การได้มาของอาหารและการบริโภคอาหารเพื่อให้ได้มาซึ่งสารอาหารที่ร่างกายต้องการในการดำรงชีวิต และนอกจากนี้อาหารยังเป็นสิ่งที่ช่วยในการปรับตัวของมนุษย์ เพื่อตอบสนองความต้องการจำเป็นพื้นฐานทั้งในทางชีววิทยาและสังคมวัฒนธรรม ซึ่งถือว่าเป็นความจำเป็นเบื้องต้นของมนุษย์ ดังนั้นพฤติกรรมการบริโภค จะถูกกำหนดโดยปัจจัยต่าง ๆ ทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี การบริการด้านสาธารณสุข การผลิต การแปรรูปอาหาร และอิทธิพลจากสื่อต่าง ๆ

1.5.6 ปัจจัยด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม หมายถึง คุณลักษณะของผู้บริโภค ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัวจำแนกตามกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในเขตมหานครกรุงเทพ
2. ได้ทราบถึงทัศนคติและพฤติกรรมของครอบครัวจำแนกตามกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในเขตมหานครกรุงเทพ ที่มีต่อวิธีการดำเนินชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัวและชุมชน
3. เพื่อใช้ข้อมูลสำหรับเป็นแนวทางในการพิจารณากำหนดนโยบายด้านการพัฒนาคุณภาพประชากร และนโยบายด้านการพัฒนาชุมชน รวมทั้งเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่จะทำการศึกษาในลักษณะหัวข้อที่คล้ายคลึงกัน อันเป็นการขยายขอบเขตของการวิจัยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับ
วิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัวซึ่งนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในสังคม
2. วิวัฒนาการของสังคมไทย
3. พัฒนาการระบบเศรษฐกิจ
4. การกระจายรายได้ของประชากร
5. สภาพการจ้างแรงงาน
6. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร
7. ผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมไทย
8. คุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทย
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในสังคม

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ได้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมขึ้นในประเทศอังกฤษ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ (the great transformation) ขึ้นในสังคมโลก ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของอารยธรรมการค้าเน้นชีวิตแบบเมือง (Urbanization) บรรดานักวิชาการที่มีชื่อเสียงในยุคนั้นพยายามศึกษารูปแบบชีวิตทางสังคมรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้น โดยมุ่งศึกษาอิทธิพลนวัตกรรมด้านการคมนาคมขนส่งและการติดต่อสื่อสารว่าจะมีผลกระทบในด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนการบริโภคของประชาชนในลักษณะใด อารยธรรมแบบเมืองมีอิทธิพลทำให้เกิดการจำแนกความแตกต่างในสังคม คนในสังคมสมัยใหม่จึงมีอาชีพแตกต่างกันไป มีความชำนาญเฉพาะด้านและไม่รู้จักกันเป็นการส่วนตัว อีกทั้งยังมีความสนใจ มีความคิดเห็น และมีท่วงทำนองชีวิตที่แตกต่างกันไปด้วย

ของวัฒนธรรม ทัศนคติที่มีเกี่ยวกับเมืองในแต่ละมุมมองจึงมีความแตกต่างกัน ทั้งในเชิงบวกและในเชิงลบ เช่น ในเชิงบวกจะมองว่าเมืองทำให้ประชาชนมีโอกาสทางเศรษฐกิจ มีเสรีภาพทางความคิดและการกระทำ เป็นศูนย์กลางแห่งความเจริญก้าวหน้าของชีวิต และในเชิงลบ เมืองจะถูกมองว่าเป็นศูนย์กลางของความแออัด ความไม่เป็นระเบียบ ความไม่เป็นมิตร สุขภาพจิตที่เสื่อมลง ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือเป็นข้อบกพร่องของเมืองและวิถีชีวิตแบบเมือง

เมื่อถึงยุคสมัยแห่งปัจจุบัน ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีทำให้ประชาชนในประเทศต่างๆ หรือในชุมชนสังคมโลกสามารถติดต่อสื่อสารถึงกันได้อย่างรวดเร็ว จนดูเหมือนหนึ่งว่าโลกเป็นเพียงหมู่บ้านเล็กๆ โดยที่ประเทศต่างๆ เป็นบ้านในหมู่บ้าน ประชาชนในแต่ละแห่งสามารถเดินทางไปมาหาสู่ระหว่างกันหรือทำมาค้าขายกันอย่างสะดวก ยุคนี้คือยุคที่ประเทศต่างๆ ในโลกเปิดประตูถึงกันหมด ซึ่งลักษณะเด่นของความเปลี่ยนแปลงแสดงให้เห็นถึงความเคลื่อนไหวหรือความไม่อยู่นิ่ง (dynamism) ของชุมชนในสังคมต่างๆ ที่ได้รับกระแสแห่งวัฒนธรรมร่วมสมัย วิถีชีวิตหรือสภาพการดำรงชีวิตของคนในสังคมส่วนใหญ่ในโลกจะมีความคล้ายคลึงกันมากขึ้น ความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนจะเริ่มเลือนหายไป สินค้าและบริการบางอย่างจะเป็นที่รู้จักและมีให้บริโภคอุปโภคเหมือนกันทั่วโลก ความเจริญของอารยธรรมจากซีกโลกตะวันตกจะแพร่กระจายออกไปยังประเทศต่างๆ อย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นผลมาจากอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมและการเมืองระดับโลก (พันธุสุรย์ ถดาวัลย์ และคณะ, 2527 : 109-110)

คำว่า “วัฒนธรรม” หรือเป็นที่เรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า “วิถีการดำเนินชีวิต” (the way of life) ได้มีผู้ให้คำนิยามไว้หลายประการดังนี้

วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้นเพื่อความเจริญอกงามในวิถีชีวิตของมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ เลียนแบบกันได้ เอาอย่างกันได้ วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งอันเป็นผลผลิตของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนสมัยก่อน สืบต่อกันมาเป็นประเพณี วัฒนธรรมจึงเป็นทั้งความคิดเห็นหรือการกระทำของมนุษย์ในส่วนรวมที่เป็นลักษณะเดียวกัน และสำแดงให้ปรากฏเป็นภาษา ความเชื่อ ระเบียบประเพณี

วัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบแผนในความคิดและการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์วิธีการในการปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจนระบบความเชื่อ ความนิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ (สุพัตรา สุภาพ, 2525 : 99)

วัฒนธรรม หมายถึง ประสพการณ์สั่งสมของมนุษย์ที่สืบทอดและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามเหตุ-ปัจจัย วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น อันเนื่องมาจากมนุษย์มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ สัมพันธ์กับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ และสัมพันธ์กับมนุษย์เอง ตามความหมายเช่นนี้ วัฒนธรรมจึงมีความหลากหลายเกือบจะหาที่สุ่มมิได้ และยังเปลี่ยนแปลงไม่หยุดยั้ง (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2535 : 4)

วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่แสดงภาพรวมที่มีลักษณะซับซ้อน ซึ่งประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย ประเพณี รวมถึงความสามารถใดๆก็ตาม ตลอดจนอุปนิสัยต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้มาในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม (Edward B.Tayler, 1871 : 1)

วัฒนธรรม หมายถึง ความประพฤติอันเคยชินซึ่งกลุ่มคนในสังคมเรียนรู้ที่จะจัดระเบียบพฤติกรรมของพวกเขาให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม (James A.Inciarde, 1990 : 63)

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมที่หล่อหลอมขึ้นผ่านการปฏิบัติสัมพันธ์หรือได้รับถ่ายทอดจากบริบทแวดล้อม เช่น การได้รับการถ่ายทอดจากความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี การศึกษา สื่อมวลชน ฯลฯ กลายเป็นแบบแผนในความคิดและการกระทำของคนในสังคมส่วนใหญ่ ที่สำคัญวัฒนธรรมทั่วไปจึงมีลักษณะที่เป็นกลาง สามารถนำมาซึ่งความเจริญอกงามหรือความเสื่อมแก่สังคมได้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2540 : 11)

2.2 วิวัฒนาการของสังคมไทย

ประเทศไทยในสมัยโบราณได้ชื่อว่าเป็นแผ่นดินทองหรือสุวรรณภูมิ (Golden Land) หมายถึง ดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะพืชพันธุ์ธัญญาหาร คุณลักษณะพิเศษดังกล่าวทำให้การดำรงชีพของคนไทยสมัยนั้นไม่ลำบากยากแค้นเหมือนบางประเทศ ประชาชนสามารถเลี้ยงชีพอยู่ได้ด้วยพืชผลเกษตร และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ทั่วไป สังคมไทยในอดีตจึงเป็นสังคมที่มีความสมดุลในชีวิต ความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้คนไทยมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความยากจนที่เกิดขึ้นท่ามกลางความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม เป็นผลให้ความอดอยากที่เกิดขึ้นไม่รุนแรง ต้นทุนในการดำรงชีพที่ค่อนข้างต่ำเช่นนี้มีส่วนทำให้ค่าแรงของคนงานไทยต่ำตามไปด้วย เมื่อเริ่มพัฒนาประเทศนั้น ประชากรไทยมีอยู่ประมาณ 30 ล้านคน จำนวนประชากรระดับนี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมใน 2 ลักษณะ ได้แก่ ประการแรก สามารถเป็นตลาดรองรับสินค้าที่สำคัญ เนื่องจากเดิมประเทศไทยต้องนำเข้าสินค้าอุตสาหกรรมจากต่างประเทศเป็นจำนวนมากในแต่ละปี เมื่อประเทศเริ่มดำเนินการพัฒนาด้วยการผลิตสินค้าทดแทนการนำเข้า สินค้าที่ผลิตขึ้นก็มีตลาดในประเทศที่แน่นอนอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องเสียเวลาในการพัฒนาตลาดขึ้นมาใหม่ ประการที่สอง ประเทศมีกำลังแรงงานเหลือเฟือในระดับค่าจ้างที่ไม่แพงนักเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ เงื่อนไขดังกล่าวทำให้แนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมของไทยเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานมาก ซึ่งมากกว่าอุตสาหกรรมที่ใช้ทุนมากเหมือนบางประเทศ ต่อมา การพัฒนาประเทศเริ่มเปลี่ยนทิศทางจากการผลิตเพื่อสนองความต้องการภายในประเทศเป็นการผลิตเพื่อการส่งออก ทำให้การพัฒนาอุตสาหกรรมของไทยมีความยืดหยุ่นและก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว

นอกจากนั้น ปัจจัยทางด้านสังคมต่างๆ ได้มีส่วนผลักดันให้ประเทศมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณสมบัตินี้ที่สำคัญของไทยซึ่งมีจิตใจโอบอ้อมอารี ชอบให้ความช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความยินดีเหมือนภษิตโบราณที่กล่าวว่า ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ ทำให้ประเทศได้รับการขนานนามว่า สยามเมืองยิ้ม (Land of Smiles) สังคมไทยจึงเป็นสังคมที่ราบรื่นไม่มีปัญหาและการขัดแย้งทางสังคมอย่างรุนแรงเหมือน

ประเทศเพื่อนบ้านบางประเทศ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประเทศไทยเป็นประเทศพุทธศาสนา คนไทยจึงรักสงบ แก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยความประนีประนอม บังคับต่างๆ ที่กล่าวมานี้มีส่วนกำหนดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของประเทศไทยในระยะต่อมาเป็นอย่างมาก

2.3 พัฒนาการระบบเศรษฐกิจ

ในช่วงหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยเป็นประเทศที่ระบบเศรษฐกิจดั้งเดิมขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางการเกษตร ภาคการเกษตรมีสัดส่วนสูงสุด ในขณะที่แรงงานส่วนใหญ่ของประเทศกว่าร้อยละ 80 ของกำลังแรงงาน ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมและทำธุรกิจที่เกี่ยวข้องหรือต่อเนื่องกับภาคการเกษตร รวมทั้งโครงสร้างการส่งออกของประเทศกว่าร้อยละ 90 ของมูลค่าการส่งออกนั้น เป็นการส่งออกสินค้าโภคภัณฑ์ขั้นปฐมเพียง 4 ประเภทเท่านั้น คือ ข้าว ไม้สัก ยางพารา และดีบุก อย่างไรก็ตามภายหลังจากที่ได้มีการนำแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาใช้เป็นกรอบในการพัฒนาประเทศ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ได้ส่งผลให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศไทยเปลี่ยนจากโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่พึ่งพาภาคเกษตรเป็นหลัก เป็นการขยายการผลิตออกไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและการให้บริการมากขึ้นโดยสัดส่วนมูลค่าการผลิตของภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลงตามลำดับ จากร้อยละ 40.5 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ในปี พ.ศ. 2504 ได้ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 10.3 ของมูลค่า GDP ในปีพ.ศ. 2538 เท่านั้น ในขณะที่สัดส่วนของมูลค่าการผลิตของภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามลำดับ จากร้อยละ 11.7 เป็นร้อยละ 28.9 และจากร้อยละ 47.8 เป็นร้อยละ 60.8 ตามลำดับในช่วงระยะเวลาเดียวกัน การที่ภาครัฐในความสำเร็จต่อการส่งเสริมการพัฒนาการผลิตไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและการให้บริการมากขึ้น ประกอบกับข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในภาคการเกษตรทั้งทางด้านปัจจัยธรรมชาติ เช่น ภาวะฝนแล้งหรือภาวะน้ำท่วม ปัญหาความไม่แน่นอนของตลาดเวลาของราคาผลผลิตทางการเกษตร ความเสื่อมโทรมของพื้นที่การเพาะปลูก พื้นที่ดินที่อุดมสมบูรณ์ถูกนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์อื่น รวมทั้งมลภาวะจากสารพิษที่เกิดขึ้นในแหล่งเพาะปลูกต่าง ๆ ได้ส่งผลให้แรงงานในภาคเกษตรอพยพโยกย้ายมาประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรมและการให้บริการมากขึ้น รวมทั้งการเดินทางออกไปขายแรงงานในต่างประเทศ

การที่รัฐดำเนินนโยบายส่งเสริมการผลิตเพื่อส่งออก การส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ รวมทั้งการกระจายการผลิตไปสู่อุตสาหกรรมใหม่ ๆ มากขึ้น การแสวงหาตลาดส่งออกใหม่ๆ เพิ่มขึ้นทำให้โครงสร้างการส่งออกของประเทศเปลี่ยนจากการส่งออกสินค้าขั้นปฐมเป็นหลักไปสู่การส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นทั้งด้านมูลค่าและสัดส่วนต่อมูลค่าการส่งออกรวม สินค้าอุตสาหกรรมมีมูลค่าการส่งออกเป็นสัดส่วนร้อยละ 4.3 ของมูลค่าการส่งออกรวมในปี 2503 แต่สัดส่วนดังกล่าวได้เพิ่มขึ้นตามลำดับจนอยู่ในระดับที่สูงถึงร้อยละ 82.0 ของมูลค่าการส่งออกในปี 2538 ในขณะที่สัดส่วนของมูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรมีแนวโน้มลดลงตามลำดับจากร้อยละ 80.8 ของมูลค่าการส่งออกในปี 2503 ได้ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 16.3 ของมูลค่าการส่งออกในปี 2538

ตารางที่ 2.1 โครงสร้างการผลิตของประเทศไทย

ร้อยละของ GDP

โครงสร้าง	2504	2508	2513	2518	2523	2528	2533	2538
ภาคเกษตร	40.5	36.3	28.9	29.9	26.2	18.8	12.6	10.3
ภาคอุตสาหกรรม	11.7	14.0	14.0	16.2	19.2	20.4	27.2	28.9
ภาคบริการ	47.8	49.7	57.1	53.9	54.6	60.8	60.2	60.8
ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2531: 20

สังคมไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงในระยะเวลาต่อมา เป็นการพัฒนาประเทศเข้าสู่ความเป็นอุตสาหกรรมใหม่ ซึ่งมุ่งเน้นความเจริญเติบโตทางภาคเศรษฐกิจและการพาณิชย์ระหว่างประเทศ อีกทั้งเมื่อมีการพัฒนาทางด้านการสื่อสาร การคมนาคม ความรวดเร็วของข่าวสาร ทำให้เกิดผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตในสังคมไทย การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องจากศูนย์กลางความเจริญเติบโตในเมืองหลวงแพร่กระจายไปยังภูมิภาคต่างๆ อาทิ การเปลี่ยนวิถีชีวิตจาก “สังคมเกษตรกรรมชนบท” มาสู่ความเป็น “สังคมเมือง” มากขึ้น ความแออัดของชุมชนเมืองเพิ่มขึ้นและขยายตัวเป็นวงกว้าง ที่ดินเริ่มมีราคาสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว การผลิตอาหารมีแนวโน้มลดน้อย

ลงเพราะปัจจัยการผลิต คือ ที่ดินมีราคาสูงขึ้น ทำให้อาหารมีราคาแพงขึ้น การเคลื่อนย้ายของประชากรวัยแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมส่งผลกระทบต่อถึงการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและลักษณะครอบครัวในชนบทอีกด้วย

ประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrialized Countries หรือ NICs) ในทัศนะของเฮร์เบิร์ต สมิทซ์ (Herbert Schmitz อ้างในศรีวงศ์ สุมิตร, 2536: 36) ให้นิยามว่า หมายถึงประเทศที่มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจระหว่างร้อยละ 8 - 11 ต่อปี และการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมสูงถึงร้อยละ 20 - 40 ต่อปี นอกจากนี้ ยังมีการจ้างงานจนเกิดการขาดแคลนแรงงานและนำไปสู่ปรากฏการณ์ค่าจ้างแรงงานสูง

การมุ่งพัฒนาโดยเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ทำให้มีมิติการมองภาพรวมของวิถีชีวิต การดำรงชีวิตของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมได้รับการละเลยหรือมีความสำคัญในระดับรองลงไป มนุษย์ต้องเผชิญกับปัญหาที่สลับซับซ้อนมากขึ้นเรื่อยๆ ต้องพยายามปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนไปทุกรูปแบบ กิจกรรมสำคัญที่ต้องมีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในภาวะปัจจุบันคือ พฤติกรรมการบริโภคและการใช้อาหาร (วลัยทิพย์ สาชลวิจารณ์, 2538 : 25)

การพัฒนาประเทศอย่างเป็นทางการเป็นระบบซึ่งเริ่มด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา ได้ก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมไทยทั้งในแง่ผลดีและผลเสีย ในแง่ผลดีก็คือ ทำให้รายได้ต่อหัวต่อปีของคนไทยเพิ่มสูงขึ้น สนับสนุนการจ้างงานและการผลิตในภาคบริการและอุตสาหกรรม มีการขยายตัวของการผลิตทางด้านการเกษตร โดยการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการผลิต ขณะเดียวกันผลผลิตภาคอุตสาหกรรมก็เพิ่มขึ้นตามไปด้วย ในอีกด้านหนึ่งการที่ประเทศมุ่งไปสู่ความทันสมัยเพื่อยกฐานะให้ประชาชนมีความอยู่ดีกินดีสูงขึ้น โดยยึดติดแน่นกับแนวคิดทางประเทศตะวันตกที่พัฒนาแล้วที่ยึดถือวัตถุนิยมเป็นหลัก ถือเอาความสุขและความพอใจกับการบริโภคสินค้าที่มีหลากหลาย นิยมชมชอบสิ่งที่หรูหราฟุ่มเฟือย อยากมีอยากได้และอยากเป็นเพื่อให้มีมากกว่าบุคคลอื่น ทำให้เกิดการแข่งขัน แข่งแย่ง และนำมาซึ่งการเบียดเบียน (สมพงษ์ ติมิชัย, 2536:51) บุคคลที่แข็งแรงจะมักเอาเปรียบบุคคลที่อ่อนแอกว่าทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคม ละเลยต่อหลักธรรมแห่งความดีงาม ความถูกต้อง ปัญหาสิ่งแวดล้อมเริ่มแผ่กระจายและขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง การบริโภคทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ดั้งเดิมจนเกิน

ความพอดีทำให้เกิดการขาดแคลน เกิดปัญหาสังคมในรูปแบบต่าง ๆ สังคมเกิดความวิปริต ชุมชนในชนบทขาดการเหลียวแล การขาดแคลนน้ำใจและคิดถึงแต่ผลประโยชน์ส่วนตัว มากกว่าจะคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมของคนในสังคมเมือง เกิดช่องว่างระหว่าง พนักงานของรัฐและประชาชนที่พึ่งพาตนเองไม่ได้และด้อยโอกาสทางสังคม

2.4 การกระจายรายได้ของประชากร

การเปลี่ยนแปลงรายได้ของประชากร เมื่อประเทศได้ก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจอย่างจริงจัง รายได้ประชาชาติต่อหัวของประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2503 อยู่ที่ระดับประมาณ 2,700 บาทต่อคนต่อปี และนับตั้งแต่การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เมื่อปี พ.ศ. 2504 รายได้ประชาชาติได้เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนถึงปี พ.ศ. 2520 เพิ่มขึ้นเป็นหนึ่งเท่าตัว คือถึงระดับประมาณ 5,500 บาทต่อคนต่อปี การปรับเปลี่ยนรายได้ของประชากรมีผลทำให้กำลังซื้อของคนในสังคมเพิ่มขึ้น ประชาชนไทยมีรายได้มากขึ้นเนื่องจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ กล่าวคือ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 จนถึงปี พ.ศ. 2534 ผลของการพัฒนาทำให้เศรษฐกิจของประเทศไทยมีความเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้นประมาณ 40 เท่าตัว จากฐานเศรษฐกิจที่มีมูลค่าเพียง 60,000 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2504 มาเป็นจำนวน 2,381,000 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2534 และรายได้ต่อประชากรเพิ่มขึ้นประมาณ 21 เท่าตัว ในช่วงระยะเวลาเดียวกันกล่าวคือ เพิ่มขึ้นจาก 2,000 กว่าบาทต่อคน มาเป็นจำนวน 41,300 บาทต่อคน โดยเพิ่มเป็น 59,260 บาทต่อคนในปี พ.ศ. 2537 และเพิ่มเป็น 69,351 บาทต่อคนในปี พ.ศ. 2538 หรือเพิ่มขึ้นประมาณ 33 เท่าตัว คาดว่าจะเพิ่มเป็น 118,461 บาทต่อคนในปี พ.ศ. 2543 (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2536 : 56-57) ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้อย่างหนึ่งถึงความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วในการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ

ตารางที่ 2.2 รายได้ต่อหัวของประชากรไทย

	2532	2533	2534	2535	2536	2537
รายได้ต่อหัวเฉลี่ย (บาท/คน/ปี)						
ประเทศ	33,633	39,149	44,313	49,345	54,544	61,335
กรุงเทพมหานคร	115,906	139,978	152,194	167,549	187,312	203,650
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล	105,416	125,790	138,123	153,099	170,558	186,167
ภาคกลาง	28,258	30,822	38,206	41,952	47,244	57,022
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	12,110	13,481	15,208	16,792	17,501	20,235
ภาคเหนือ	18,594	20,434	23,159	25,919	27,690	31,064
ภาคใต้	22,374	25,640	28,947	32,347	34,291	39,789
ภาคตะวันออก	49,867	56,695	68,597	73,981	87,426	100,321
ภาคตะวันตก	28,350	30,049	34,706	39,650	41,143	46,028
เปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยต่อหัว (เท่า)						
กรุงเทพ/ประเทศ	3.4	3.6	3.4	3.4	3.4	3.3
กรุงเทพ/กรุงเทพและปริมณฑล	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1	1.0
กรุงเทพ/ภาคกลาง	4.1	4.5	4.0	4.0	4.0	3.6
กรุงเทพ/ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	9.6	10.4	10.0	10.0	10.7	10.1
กรุงเทพ/ภาคเหนือ	6.2	6.9	6.6	6.5	6.8	6.6
กรุงเทพ/ภาคใต้	5.2	5.5	5.3	5.2	5.5	5.1
กรุงเทพ/ภาคตะวันออก	2.3	2.5	2.2	2.3	2.1	2.0
กรุงเทพ/ภาคตะวันตก	4.1	4.7	4.4	4.2	4.6	4.4

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การที่ประชากรที่รายได้เพิ่มขึ้นดังกล่าว ส่งผลกระทบทำให้คุณภาพชีวิตของประชากรดีขึ้น การเพิ่มขึ้นของรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรทำให้อำนาจซื้อสูงขึ้นโดยดัชนีคุณภาพชีวิตของคนไทยเมื่อรวมตัวแปรทางด้านสังคมแล้วสามารถขยับตัวขึ้นจากอันดับที่ 74 ในปี 2533 มาเป็นอันดับที่ 54 ในปี 2537 นับเป็นประเทศที่มีอัตราการพัฒนาคุณภาพชีวิตในช่วงปี 2533 - 2535 สูงเป็นอันดับ 2 ของโลกรองจากประเทศบอสวานา (วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2538-2539 : 57)

2.5 สภาพการจ้างแรงงาน

เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับสภาพการจ้างงานของประชาชน นับตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา คนไทยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรมมากที่สุด โดยในปี พ.ศ. 2503 มีจำนวนร้อยละ 82.2 ของจำนวนผู้มีงานทำทั้งประเทศ สัดส่วนดังกล่าวได้ลดลงตามลำดับตลอดระยะเวลา 30 ปีที่ผ่านมาเหลือร้อยละ 63.9 ในปี พ.ศ. 2533 ขณะที่ภาคอุตสาหกรรมมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น คือ เพิ่มจากร้อยละ 3 เป็นร้อยละ 10.1 ส่วนสาขาบริการต่างๆ เช่น พาณิชยกรรมและการบริการ เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 5.7 และ 4.7 เป็นร้อยละ 9.6 และ 9.9 ซึ่งในระยะแรกของการพัฒนาการจ้างงานเพิ่มขึ้นในอัตราที่ต่ำมาก หลังจากนั้นเป็นต้นมา สัดส่วนการจ้างงานได้เพิ่มในอัตราที่สูงขึ้น เนื่องจากนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศในช่วงแรกเน้นอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า มีลักษณะเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้เงินลงทุนสูง (capital intensive industry) ไม่สามารถเพิ่มการจ้างงานได้มากนัก

นโยบายการส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า ได้เป็นความคิดที่แพร่หลายในบรรดาประเทศกำลังพัฒนา โดยมีเหตุผลสนับสนุนที่สำคัญได้แก่ ทรัพยากรของประเทศมีอยู่อย่างจำกัด ทำให้มีความเหมาะสมต่อการระดมทรัพยากรเพื่อกิจการอุตสาหกรรมเฉพาะอย่าง que ประเทศยังไม่สามารถผลิตเองได้หรือผลิตได้แต่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประเทศ มากกว่าที่จะทำการระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน กล่าวคือ ขอดการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศจะถูกนำมาใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณาวางแผนให้ผู้ประกอบการทราบว่าสินค้าใดเป็นสินค้าที่ผู้บริโภคต้องการและมีจำนวนเท่าใดในแต่ละปี ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยลดความเสี่ยงของผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรม การประหยัด

เงินตราต่างประเทศ การสร้างงาน และการปูพื้นฐานของการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศในอนาคต

เมื่อรัฐบาลได้ปรับกลยุทธ์ในการพัฒนาอุตสาหกรรมโดยเน้นอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่เอื้ออำนวยต่อการจ้างงานได้มากขึ้น จากการศึกษาทิศทางและโอกาสการมีงานทำในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ พบว่าในช่วงแผนพัฒนาดังกล่าวหากอัตราการเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรมเป็นประมาณร้อยละ 10.2 ในระหว่างปี พ.ศ. 2534-2539 จะมีผลทำให้การจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมสูงขึ้นจาก 3.3 ล้านคนในปี พ.ศ. 2531 เป็นจำนวน 4.1 ล้านคนในปี พ.ศ. 2534 และจำนวนถึง 5.8 ล้านคน ในช่วงปีสุดท้ายของแผนพัฒนา ซึ่งเมื่อคิดเปรียบเทียบกับการจ้างงานรวมจะคิดเป็นการเพิ่มของการจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมจะสูงขึ้นจากร้อยละ 11.3 ของการจ้างงานรวมในปี พ.ศ. 2531 เป็นร้อยละ 13.0 ในปี พ.ศ. 2534 และเพิ่มสูงขึ้นถึงร้อยละ 16.6 ในปี พ.ศ. 2539 (ณรงค์ อัครเศรษฐี และคณะ, 2534 : 104-105)

ตารางที่ 2.3 ประมาณการผู้มีงานทำ จำแนกตามสาขาเศรษฐกิจในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 7

(หน่วย : พันคน)

ปี	เกษตรกรรม	อุตสาหกรรม	บริการ	รวม
2531	19588 (66.4)	3315 (11.3)	6561 (22.3)	29464 (100.0)
2534	19805 (62.6)	4113 (13.0)	7726 (27.4)	31644 (100.0)
2539	19864 (56.5)	5837 (16.6)	9468 (26.9)	35169 (100.0)

ที่มา : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2533)

ภาคการเกษตรมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและชีวิตของประชาชนนับตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยมีบทบาทสำคัญที่เป็นการเชื่อมโยงกับภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ การเกษตรกรรมเป็นแหล่งวัตถุดิบและแรงงาน ขณะเดียวกัน เป็นแหล่งนำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศ แหล่งสะสมเงินทุนของประเทศและเป็นตลาดของสินค้าอุตสาหกรรมและบริการ โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศได้เปลี่ยนแปลงไปนับตั้งแต่ประเทศได้มีการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบเมื่อปี พ.ศ. 2504 ภาคเกษตรได้ลดความสำคัญลง จากการศึกษาของมูลค่าผลผลิตการเกษตรในมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ พบว่าในปี พ.ศ. 2503 สัดส่วนมูลค่าผลผลิตการเกษตรในมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม เท่ากับร้อยละ 38.1 ซึ่งสูงกว่าภาคการผลิตอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสูงกว่าภาคอุตสาหกรรมซึ่งมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 13.1 หลังจากนั้น ในปี พ.ศ. 2530 และปี พ.ศ. 2533 สัดส่วนดังกล่าวได้ลดลงเหลือร้อยละ 17.61 และ 14.47 ตามลำดับ และมีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ เนื่องจากปัจจัยที่คิณมีจำนวนจำกัด ประกอบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่อมา ได้ขยายการผลิตมุ่งสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ อย่างไรก็ตามในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าทางเกษตรให้เพิ่มประสิทธิภาพมากขึ้นตามลำดับ ทั้งนี้โดยอาศัยหลักการพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์การลงทุน กำไร และการเสียโอกาส เป็นข้อมูลปัจจัยในการพิจารณาการผลิต (จตุรงค์, 2537 : 211-212) นอกจากนี้ ยังมีการนำเอาปัจจัยการผลิตจากต่างประเทศมาใช้แทนที่ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ตามธรรมชาติแต่ดั้งเดิม ทำให้สามารถเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรสูงขึ้น

ทางด้านการพัฒนาอุตสาหกรรม สาเหตุสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยสนใจที่จะพัฒนาอุตสาหกรรมขึ้นเองนั้น เนื่องจากในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 สินค้าอุตสาหกรรมซึ่งเป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันเกิดการขาดแคลนอย่างหนัก และความเป็นอยู่ของประชาชนได้รับความยากลำบาก ในช่วงระหว่างสงครามราคาสินค้าเกษตรกรรมสูงขึ้นมากแต่ภายหลังจากสงครามราคาก็ตกต่ำลง ใ้รายได้ของประเทศซึ่งพึ่งพาสินค้าเกษตรเป็นหลักต้องได้รับความกระทบกระเทือนตามไปด้วย ประเทศไทยก็ไม่สามารถผลิตสินค้าที่จำเป็นเองได้ต้องอาศัยการนำเข้าจากต่างประเทศ ทำให้เกิดความต้องการที่จะผลิตสินค้าขึ้นเองภายในประเทศเพื่อพึ่งพาตนเองและลดการนำเข้าจากต่างประเทศ เมื่อประเทศได้เริ่มพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมอย่างเป็นระบบ มุ่งเน้นการให้ความสนับสนุนการลงทุนของภาคเอกชนมีการแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (Board of investment หรือ BOI) ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือของรัฐส่งเสริมการลงทุนของภาคเอกชน อันนับเป็นจุดเริ่ม

ค้ำของการพัฒนาอุตสาหกรรมของไทย กิจกรรมที่ได้รับการส่งเสริมในยุคแรกที่สำคัญ เช่น การลงทุนสินค้าอุปโภคบริโภค อุตสาหกรรมสิ่งทอ อุตสาหกรรมอาหาร อุตสาหกรรมโลหะและผลิตภัณฑ์โลหะ อุตสาหกรรมกลั่นน้ำมัน อุตสาหกรรมประกอบรถยนต์ และอุตสาหกรรมประกอบเครื่องใช้ภายในครัวเรือน เป็นต้น รัฐบาลได้ให้ความสนับสนุนโดยเปิดโอกาสให้มีการลงทุนได้อย่างเต็มที่ และจัดสรรเงินอำนวยความสะดวกซึ่งเป็นปัจจัยด้านสาธารณูปโภคพื้นฐานต่างๆ ทำให้อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจในช่วงปี พ.ศ. 2503-2514 เฉลี่ยร้อยละ 8.1 ต่อปี โดยภาคอุตสาหกรรมขยายตัวอัตราร้อยละ 11.5 ต่อปี

การขยายตัวทางภาคอุตสาหกรรม ส่งผลกระทบต่อให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สัดส่วนของผลผลิตของภาคอุตสาหกรรมต่อผลิตภัณฑ์ประชาชาติเพิ่มขึ้น กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2504 มีเพียงร้อยละ 11.4 ได้เพิ่มเป็นร้อยละ 26.7 ในปี พ.ศ. 2532 และร้อยละ 29.6 ในปี พ.ศ. 2535 เมื่อพิจารณาการส่งออกของไทย มีอัตราการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน โดยเฉพาะตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา คือ เป็นร้อยละ 28.8 ในปี พ.ศ. 2530 ร้อยละ 33.9 ในปี พ.ศ. 2531 และร้อยละ 27.7 ในปี พ.ศ. 2532 และในปี พ.ศ. 2535 สินค้าส่งออกมีมูลค่าทั้งหมด 831,405 ล้านบาท สัดส่วนของสินค้าออกที่มาจากภาคอุตสาหกรรมคิดเป็นร้อยละ 71.2

ตารางที่ 2.4 อัตราการเติบโตของภาคอุตสาหกรรมและภาคเกษตรกรรมระหว่างปีพ.ศ. 2503 - ปีพ.ศ. 2534

	2503	2513	2523-2529	2530	2531	2532	2533	2534
ภาคอุตสาหกรรม	10.8	10.2	5.2	13.2	16.8	17.0	16.3	13.0
ภาคเกษตรกรรม	5.5	4.2	2.9	-0.2	10.4	9.6	-3.7	4.3
ความแตกต่าง (อุตสาหกรรมกับเกษตรกรรม)	5.3	6.0	2.3	13.4	6.4	7.4	20.0	8.7

ที่มา : Phatra Research Institute, The Economic Outlook for Thailand 2536-2538

2.6 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของสังคมไทยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การปรับโครงสร้างในด้านประชากรจากลักษณะโครงสร้างพีระมิดซึ่งมีฐานกว้างและแคบไปสู่รูปขวดคว่ำ กล่าวคือ มีฐานแคบลงและขยายตัวในส่วนกลาง ทั้งนี้เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ประกอบด้วยประชากรที่มีอายุระหว่าง 0-14 ปี เป็นส่วนใหญ่ มาเป็นอายุระหว่าง 15-59 ปี นั่นคือ ประชากรวัยเด็กมีแนวโน้มลดลงและประชากรวัยทำงานมีสัดส่วนเพิ่มมากขึ้น สาเหตุสำคัญเกิดจากผลของนโยบายการวางแผนครอบครัว ซึ่งเป็นผลทำให้อัตราการขยายตัวของประชากรลดลงจากระดับร้อยละ 2 ต่อปี ในทศวรรษที่ผ่านมา เป็นร้อยละ 1.4 ในปัจจุบันและมีแนวโน้มที่จะลดลงไปอีก ดังจะเห็นได้ว่าในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 กำหนดการขยายตัวของประชากรโดยตั้งเป้าหมายไว้ที่ร้อยละ 1.2

ในช่วงปี พ.ศ. 2503 ซึ่งขณะนั้นอัตราการขยายตัวของประชากรยังอยู่ในเกณฑ์สูง โครงสร้างของประชากรประกอบด้วยคนในระดับที่ยังไม่ทำงานคือ 0-14 ปี ร้อยละ 60 ในขณะที่คนในระดับวัยทำงานหรือผู้ใหญ่มีสัดส่วนร้อยละ 30 ในปี พ.ศ. 2523 ประชากรไทยมีจำนวนทั้งสิ้น 46.7 ล้านคน ซึ่งประกอบด้วยคนในวัยเด็ก อายุ 0-14 ปี เท่ากับ 18.7 ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 40 ขณะที่คนในวัยทำงาน อายุระหว่าง 15-59 ปี มีจำนวนเท่ากับ 25.5 ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 54.6 และที่เหลืออีก 2.5 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 5.4 ประกอบด้วยคนในวัยอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ต่อมาในปี พ.ศ. 2533 การขยายตัวของประชากรในวัยทำงาน คือระหว่างอายุ 15-59 ปี ได้มีทิศทางต่อเนื่องและเด่นชัด คือมีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 61.12 ขณะที่คนในวัยเด็กมีแนวโน้มลดลงเป็นร้อยละ 32.68 และคนสูงอายุเป็นร้อยละ 6.2 ในอนาคตคาดว่าในปี พ.ศ. 2543 ประชากรไทยจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นจากเดิม 46.7 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2523 เป็น 64 ล้านคน หรือเพิ่มขึ้น 17.3 ล้านคน ภายในระยะเวลา 20 ปี โดยประกอบด้วยคนในวัยเด็กมีจำนวนเท่ากับ 17 ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 26.64 วัยทำงานมีจำนวน 42 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 65.56 และคนสูงอายุมีจำนวน 4 ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 7.79 ซึ่งผลจากการเปลี่ยนแปลงลักษณะโครงสร้างของประชากร จะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของประเทศในด้านการบริโภคสินค้าเป็นอย่างมาก กล่าวคือการขยายตัวของประชากรใน

ช่วงวัยทำงานจะทำให้ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับคนรุ่นใหม่ (Young Generation) ไม่ว่าจะเป็น การดำเนินธุรกิจทางด้าน ฟาสต์ฟู้ด เทป ภาพยนตร์ คาราโอเกะ และอื่นๆ จะถูกจัดเป็น กลุ่มอุตสาหกรรมที่เติบโต (Growth Industry) ในขณะที่ธุรกิจเกี่ยวกับเด็กจะมีแนวโน้ม ลดลง ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรจะเป็นตัวกำหนดที่ สำคัญต่อพฤติกรรมกรรมการบริโภคและรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทย ตลอดจน การขยายตัวของเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก

ตารางที่ 2.5 โครงสร้างประชากร

อายุ	2523	2528	2533	2538	2543	2548	2553	2558
0-14 ปี	18693	18678	18326	17685	17071	16683	16441	16075
15-59 ปี	25498	29991	34278	38345	42006	45253	47773	49431
60 ปีขึ้นไป	2527	2912	3479	4168	4994	5786	6803	8313
รวม	46718	51581	56083	60198	64071	67722	71017	73819
ร้อยละ								
0-14 ปี	40.01	36.21	32.68	29.38	26.64	24.63	23.15	21.78
15-59 ปี	54.58	58.14	61.12	63.70	65.56	66.82	67.27	66.96
60 ปีขึ้นไป	5.41	5.65	6.20	6.82	7.79	8.54	9.58	11.26
รวม (%)	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

ที่มา : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

2.7 ผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมไทย

การพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศไทยก่อให้เกิดผลกระทบต่อ การอยู่ร่วมกันของคนไทย วิถีชีวิต ตลอดจนค่านิยมได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในอดีต สภาพสังคมไทยปัจจุบันเป็นสังคมที่กำลังอยู่ในภาวะของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยด้านเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงรุดหน้ามากที่สุดก่อให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงทาง ด้านการศึกษา การสาธารณสุข และการเมืองการปกครองตามไปด้วย การเปลี่ยนแปลงทาง ด้านเศรษฐกิจเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุ ได้แก่ เทคโนโลยีและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นส่วนใหญ่ ส่วนการเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ ซึ่งมักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับนามธรรมและ

คุณภาพของประชากรรวมอยู่ด้วย สำหรับแนวโน้มในอนาคตจากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “สังคมไทย : ภาวะปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต” ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ปี 2538 อธิบายว่าสังคมไทยก็จะยังคงเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดิม คือ เศรษฐกิจจะยังคงมีบทบาทสำคัญเหมือนเช่นเดิม และหากไม่มีเหตุการณ์รุนแรงแบบคาดไม่ถึงเกิดขึ้นในสังคมโลก จนระบบเศรษฐกิจตลาดต้องล่มสลายแล้ว ก็น่าเชื่อว่าสังคมไทยจะเป็นสังคมอุดมโภค (affluent society) มีระเบียบ มีความสงบพอสมควร นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมโลกก็จะส่งผลกระทบต่อสังคมไทยอีกด้วย กล่าวโดยสรุปผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมไทยมีหลายประการด้วยกันคือ

2.7.1 ความแตกต่างทางสังคม

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในลักษณะก้าวกระโดดได้ส่งผลกระทบต่อเห็นถึงการขยายช่องว่างแห่งความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ระหว่างเมืองกับชนบท และชนชั้นในสังคมให้เห็นถึงความแตกต่างมากขึ้นซึ่งเป็นสภาพที่ไม่เป็นธรรม กล่าวคือ ระหว่างปี พ.ศ. 2530-2531 ประชาชนในเขตชนบทมีรายได้ต่อหัวเพียง 8,916 บาทต่อคนต่อปี และประชาชนในเขตเมืองมีรายได้ถึง 26,970 บาทหรือประมาณ 3 เท่าตัว และจากการศึกษาเกี่ยวกับการกระจายรายได้ในช่วง 10 ปี (พ.ศ. 2519-2529) พบว่า กลุ่มคนที่มีรายได้สูงสุด คือ คนรวยซึ่งมีอายุประมาณร้อยละ 20 ของประเทศ จะมีสัดส่วนของรายได้มากขึ้น เช่น จากร้อยละ 49.3 ของรายได้ทั้งหมดในปี พ.ศ. 2519 เป็นร้อยละ 55.6 ในปี พ.ศ. 2529 และเป็นเจ้าของทรัพย์สินร้อยละ 54 ของรายได้มวลรวมประชาชาติ สำหรับกลุ่มคนจนร้อยละ 20 ต่ำสุด กลับมีส่วนแบ่งในรายได้ลดลง คือ จากร้อยละ 6.05 ในปี พ.ศ. 2519 เป็นร้อยละ 4.5 ในปี พ.ศ. 2529 โดยมีโอกาสเป็นเจ้าของทรัพย์สินร้อยละ 4 ของทั้งหมด ซึ่งเป็นเครื่องชี้แสดงให้เห็นว่า กลุ่มคนรวยและชนชั้นกลางจะเป็นฝ่ายได้เปรียบและได้รับผลประโยชน์จากการเติบโตทางเศรษฐกิจมากกว่าคนจน (สังคิต พิริยะรังสรรค์, 2537 : 103-104)

ช่องว่างของการกระจายรายได้ สำหรับกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีอัตราการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจสูงกว่าร้อยละ 11 (สำนักนโยบายและแผนกรุงเทพมหานคร,

2539 : 22) ทำให้รายได้ต่อหัวของกรุงเทพซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางสูงกว่าภูมิภาค เช่น ในปีพ.ศ. 2537 รายได้ต่อหัวของคนกรุงเทพและภาคตะวันออกเฉียงเหนือและทั่วประเทศเป็น 186,167 บาท 20,235 บาท และ 61,335 บาท ตามลำดับ หรือคนกรุงเทพรวยกว่าคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 9 เท่า และสูงกว่าทั้งประเทศ 3 เท่า นอกจากนี้ยังพบว่าช่องว่างรายได้ระหว่างกรุงเทพและภูมิภาคห่างออกจกกันมากขึ้น ทำให้เพิ่มความเหลื่อมล้ำระหว่างรายได้มากขึ้น ยิ่งกลายเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดการอพยพจากชนบทเข้ากรุงเทพมากขึ้น

ตารางที่ 2.6 ช่องว่างรายได้ต่อหัวระหว่างกรุงเทพมหานครและภูมิภาค

ภาค	สัดส่วนของกรุงเทพมหานคร/รายภูมิภาค			
	2534	2535	2536p	2537e
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล	1.0	1.0	1.0	1.0
ภาคกลาง	3.0	3.3	3.4	3.6
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	9.5	9.9	11.0	11.9
ภาคเหนือ	6.2	6.6	7.1	7.7
ภาคใต้	5.0	5.2	5.7	5.9

ที่มา : กองวิเคราะห์และประมาณการเศรษฐกิจ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539.

ผลของการพัฒนาในช่วงกว่าสามทศวรรษที่ผ่านมา แม้ว่าจะช่วยลดภาวะความยากจนของทั้งประเทศลงอย่างต่อเนื่อง แต่ขณะเดียวกันช่องว่างระหว่างคนจนที่สุดกับคนที่ยากจนที่สุดก็เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ สะท้อนถึงความไร้ประสิทธิภาพในการกระจายผลประโยชน์และความมั่งคั่งจากการพัฒนา ส่วนใหญ่ตกอยู่กับคนกลุ่มน้อย ซึ่งมีโอกาสเข้าถึงความเจริญและบริการโครงสร้างพื้นฐานมากกว่าคนจนที่สุด ทำให้โอกาสที่คนจนจะหลุดพ้นจากวัฏจักรความยากจนยิ่งห่างไกลความจริงมากขึ้น เราพบว่า สัดส่วนผู้มีรายได้สูงสุด 20 % แรกของรายได้ทั้งประเทศมีรายได้เพิ่มขึ้นจากสัดส่วนร้อยละ 54.9 ในปีพ.ศ.

2531 เป็นร้อยละ 59.4 ในปีพ.ศ. 2535 แต่สัดส่วนของผู้มีรายได้ต่ำสุด 20 % สุดท้ายมีสัดส่วนรายได้ลดลงจากร้อยละ 4.5 เหลือร้อยละ 3.8 ในปีเดียวกัน โดยคนจนที่สุดได้แก่ กลุ่มอาชีพเกษตรกรที่เป็นกระดูกสันหลังและคนส่วนใหญ่ของประเทศ มีรายได้เฉลี่ย 8,943 บาทต่อคนในปี 2535 ซึ่งมีรายได้น้อยกว่าผู้เป็นเจ้าของธุรกิจส่วนตัวที่มีรายได้เฉลี่ย 112,391 บาทต่อคน หรือมากกว่า 12.6 เท่า

สังคมในยุคแห่งความเป็นเมืองและชนบท อันเป็นผลกระทบจากการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจอุตสาหกรรม เกิดมีการแบ่งฐานะจากการเป็นนายทุนและลูกจ้าง มีคนรวยคนจน ชาวเมืองที่เป็นพ่อค้าและผู้ประกอบการอุตสาหกรรมมักมีรายได้และทรัพย์สินมากกว่าชาวชนบทที่เป็นเกษตรกร และมีความอุดมสมบูรณ์ในการบริโภคมากกว่า เนื่องจากการที่มีกำลังซื้อมากกว่า แบบอย่างวิถีชีวิตทั้งในการทำงาน และการพักผ่อนก็มีลักษณะสิ่งๆที่เอื้ออำนวยความสะดวกแตกต่างกันและมีวิธีการที่ไม่เหมือนกัน จึงเห็นได้ว่าวิถีชีวิตของความเป็นชุมชนเมืองแตกต่างจากวิถีชีวิตชนบท และในชุมชนสังคมเมืองด้วยกันเอง ก็มีความเหลื่อมล้ำในรายได้และอาชีพ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมย่อยของเมือง ที่แตกต่างกันตามอาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละกลุ่มด้วยกัน (พิทยา สายหู อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2532 : 72-73)

2.7.2 ลัทธิการบริโภคนิยม

จากผลกระทบของการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรายได้โดยเฉลี่ยของประชากร ทั้งนี้เป็นไปตามความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ขณะเดียวกันการใช้จ่ายของคนไทยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย สำหรับปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดหลักด้านการบริโภคของประชาชนภายในประเทศมี 2 ลักษณะ ได้แก่ ระดับราคาและรายได้ ระดับราคาจะมีอิทธิพลต่อระดับของการบริโภคเพื่อยังชีพ (Subsistence level) ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการบริโภคอีกที่หนึ่ง จากการศึกษาพบว่า การบริโภคในระดับเพื่อยังชีพนั้นผู้บริโภคให้ความสำคัญกับการบริโภคตามลำดับ คือ การบริโภคอาหาร ค่าเช่าและค่าน้ำ เครื่องนุ่งห่ม และสุขภาพอนามัย ส่วนการบริโภคที่เกิดจากรายได้ส่วนที่เหลือจากการใช้จ่ายที่จำเป็นนั้น ผู้บริโภคจะให้ความสำคัญกับการบริโภคตามลำดับ ดังนี้คือ การบริโภคอาหาร การพักผ่อนและบันเทิง การขนส่ง และการสื่อสาร เป็นต้น (ณรงค์ชัย อัครเศรณี และคณะ, 2534 : 89-90)

ข้อมูลจากการสำรวจครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปีพุทธศักราช 2529 รายงานว่า ร้อยละ 81 ของครัวเรือนไทยใช้จ่ายเงินเพื่อการบริโภคอาหารและเครื่องคัมนอกบ้าน โดยมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเท่ากับ 563 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 32.4 ของรายจ่ายบริโภคอาหารและเครื่องคัมนทั้งหมด สำหรับครัวเรือนในเขตเทศบาลและสุขาภิบาล ตัวเลขยังสูงกว่าค่าเฉลี่ย แบบแผนการใช้จ่ายบริโภคที่เปลี่ยนแปลงย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ผลกระทบของ “สังคมบริโภคนิยม” นอกจากจะทำให้เกิดความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยซึ่งเป็นปัญหาในระดับจุลภาคแล้ว ยังก่อปัญหาระดับประเทศด้วย กล่าวคือ ทำให้ขาดแคลนเงินออมต้องพึ่งเงินทุนจากต่างประเทศ แต่ในอีกด้านหนึ่ง ผลกระทบในทางบวกเช่น สนับสนุนให้เกิดการจ้างงานและการผลิตในภาคอุตสาหกรรมและบริการในอีกทางหนึ่งด้วย

ลักษณะของคนไทยในปัจจุบันมุ่งเน้นทางด้านวัตถุ (material) มากกว่าเรื่องอื่นๆ (สุพิศรา สุภาพ, 2516 : 166) เมื่อคนไทยนิยมความมั่งคั่งร่ำรวย ก็จะต้องพยายามดิ้นรนขวนขวายให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการ มีการปลูกฝังค่านิยมในทางที่ผิด ดังคำกล่าวที่ว่า มีเงินนับเป็นเพื่อน มีทองนับเป็นที่ โดยเชื่อว่าเงินทองนั้นสามารถบันดาลทุกอย่างได้ดังในปรารถนา ค่านิยมเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้ถูกถ่ายทอดกันมาโดยตลอด ผู้มั่งคั่งในสังคมไทยจะได้รับสิ่งตอบแทนจากสังคม คือ เป็นผู้มีเกียรติที่น้อมมาก สังคมยกย่องว่ามีเกียรติ และเป็นที่ยกย่องของเพศตรงข้ามทั่วไป กลายเป็นผู้มีอำนาจในสังคม (รัชนิกร เศรษฐ, 2532 : 79) นอกจากนั้น ลักษณะดังกล่าวได้ก่อให้เกิดวัฒนธรรมหรือค่านิยมในการลอกเลียนแบบติดตามมา ในอีกด้านหนึ่ง แรงผลักดันที่เกิดจากลักษณะของการดำเนินธุรกิจที่ผู้ผลิตพยายามผลิตสินค้าให้มีความหลากหลายมากขึ้น โดยอ้างว่าเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค แต่ตามความเป็นจริงแล้วพยายามจะกระตุ้นให้ผู้บริโภคทั่วไปยอมรับสินค้าและบริการนั้น ทำให้เกิดความต้องการที่ไม่มีมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตติดตามมา ผู้บริโภคก็จะยอมรับสินค้าทุกอย่างด้วยความกดดันทางสังคม ในลักษณะสังคมบริโภคนิยม

สภาพการแข่งขันในชุมชนเมืองทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ใช้เวลาไปกับการเดินทางและการทำงานนอกบ้าน พฤติกรรมการบริโภคเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่ต้องพึ่งพาอาหารสำเร็จรูปหรืออาหารที่ผ่านการแปรรูปแล้วซึ่งมีปัญหาทั้งทางด้านความสะอาดและปลอดภัย นอกจากนี้ ยังต้องเผชิญกับปัญหาใหม่ที่มีความสำคัญ คือปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมอันเป็นผลของการพัฒนาก่อให้เกิดมลพิษแวดล้อม และสารพิษเข้าสู่ร่างกายที่

เกิดจากสิ่งปนเปื้อนในอาหารที่บริโภคในแต่ละวันทำให้เกิดปัญหาสุขภาพติดตามมา นอกจากนั้น ข้อจำกัดเกี่ยวกับชนิดอาหารและค่านิยมในสังคม ทำให้เกิดการบริโภคอาหารประเภทเนื้อสัตว์ น้ำตาล และไขมันมากขึ้น เป็นผลให้เกิดปัญหาโภชนาการ และความไม่สมดุลในการบริโภค

ในยุคเศรษฐกิจของประเทศที่เฟื่องฟูในช่วงระยะเวลา 10 ปี ที่ผ่านมาเรียกได้ว่าเป็นยุคทองของ “เศรษฐีใหม่” (Nouveaux riches) ซึ่งเป็นชนชั้นกลางที่ร่ำรวยขึ้นมาใหม่จำนวนมาก คนกลุ่มนี้ใช้ชีวิตอย่างสุขสบายกับเงินและทรัพย์สินที่หามาได้โดยง่าย พยายามยกระดับฐานะของตนเองขึ้นเพื่อให้คนในสังคมมองเห็นว่าตนมีฐานะมั่งคั่งบุคคลกลุ่มนี้จึงติดนิสัยฟุ่มเฟือยและใช้จ่ายเงินอย่างเกินตัว

ข้อพิจารณาที่น่าสนใจประการหนึ่งเกี่ยวกับพฤติกรรมการบริโภคอาหารของคนไทย คือ การพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารในด้านการโฆษณาชวนเชื่อ ทำให้ผลิตภัณฑ์อาหารจำนวนมากเป็นที่รู้จักและยอมรับของผู้บริโภค รวมทั้งกระบวนการส่งเสริมด้านการตลาดมีส่วนสร้างความคิดความเชื่อต่ออาหารที่โฆษณาอยู่ตามสื่อต่างๆ ทั้งผลิตภัณฑ์อาหารสำเร็จรูปและกึ่งสำเร็จรูปจำนวนมากเป็นที่รู้จักและสามารถติดตลาดได้ในเวลาอันรวดเร็ว นิตยสารทางด้านธุรกิจและการตลาดฉบับหนึ่งเปิดเผยว่าในปี 2536 บริษัทผู้ผลิตสินค้าต่างๆ ได้ใช้งบการโฆษณาสินค้ากว่า 3 หมื่นล้านบาท ยอดสูงสุดของการโฆษณาผ่านทางโทรทัศน์ในกรุงเทพมหานครรองลงไปคือนิตยสารและหนังสือพิมพ์รายวัน สินค้าบางประเภทเช่น น้ำอัดลมมียอดจำหน่ายในประเทศกว่าหมื่นล้านบาท ถูกอมประเภทต่างๆ กว่า 3 พันล้านบาท ขนมปิ้ง 1,800 ล้านบาท อาหารพร้อมปรุงในห้างซูเปอร์มาเก็ตมูลค่าการจำหน่ายต่อปีกว่า 800 ล้านบาท ยอดจำหน่ายของผลิตภัณฑ์ประเภทอาหารดังกล่าวแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนถึงพฤติกรรมการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปของคนไทย

การขยายตัวของลัทธิบริโภคนิยมส่วนหนึ่งมาจากอิทธิพลการลอกเลียนแบบวัฒนธรรมของประเทศตะวันตก ซึ่งได้รับการยกย่องในสังคมโลกว่าเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วและมีความเจริญเติบโตก้าวหน้ามากกว่าประเทศอื่นๆ การขยายตัวของทุนวัฒนธรรม (cultural capital) มีส่วนสำคัญในการแปรเปลี่ยนแบบแผนการบริโภค ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในโลกที่สาม รวมทั้งสังคมไทย (รังสรรค์ หนาพรพันธุ์, 2537 : 74) ลักษณะดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อให้ประเทศต้องขาดดุลการค้าอย่างมหาศาล ส่วนหนึ่ง

มาจาก สินค้าฟุ่มเฟือยที่นำเข้าเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคซึ่งเป็นชนชั้นกลางและชนชั้นร่ำรวย รูปแบบการบริโภคและวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในสังคมไทยในลักษณะ “กินพอดี อยู่พอดี” เริ่มเลือนหายไป สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ครอบครัว ได้ถูกทำลายลงด้วยอิทธิพลของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การกระตุ้นเป็นการสวนกับหลักธรรม เพราะกิเลสตัณหาที่เพิ่มขึ้นย่นนำไปสู่ปัญหาอันไม่พึงปรารถนาอื่นๆ คิดตามมา (ประเวศ วะสี, 2529 : 180)

นอกจากนั้น ปริมาณสินค้าอุปโภค-บริโภค เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจนรวดเร็ว เช่น ตลาดเซมพูมีการขยายตัวสูงมากในช่วงระยะเวลาไม่กี่ปี โดยมีมูลค่าการตลาดจาก 5,000 ล้านบาทต่อปี เพิ่มขึ้นเป็น 7,500 ล้านบาท และเพิ่มเป็น 9,000 ล้านบาท และในที่สุดก็ขึ้นถึงระดับหมื่นล้านบาท และในปีพ.ศ. 2530 มีการนำเข้าไวน์ทั้งสิ้นประมาณ 0.93 ล้านลิตร ปีพ.ศ. 2535 เพิ่มขึ้นเป็น 1.69 ล้านลิตร ปี 2538 เพิ่มขึ้นเป็น 4.8 ล้านลิตร และเพิ่มเป็น 10 ล้านลิตรในปีพ.ศ. 2539 จากบริษัทผู้นำเข้าไวน์กว่า 300 บริษัท นอกจากนั้น อัตราการบริโภคเบียร์ประมาณ 10 ต่อลิตรต่อปี ตลาดเบียร์ในประเทศมีมูลค่ากว่า 4.2 หมื่นล้านบาท เติบโตประมาณร้อยละ 20 ต่อปีและร้อยละ 10 เป็นที่นำเข้าจากต่างประเทศ

การใช้จ่ายฟุ่มเฟือยทั้งภาครัฐและเอกชน จากการสำรวจในปี พ.ศ. 2538 พบว่า ตัวเลขการใช้จ่ายบัตรเครดิตของคนญี่ปุ่นเทียบกับคนไทยแตกต่างกันมาก โดยคนญี่ปุ่นใช้บัตรเครดิตเพียง 702 ดอลลาร์ต่อปี แต่คนไทยใช้บัตรเครดิตคิดเป็นปริมาณเงินมากถึง 2,668 ดอลลาร์ต่อปี (หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ, 2539 :) ธุรกิจรถยนต์ซึ่งจัดเป็นสินค้าฟุ่มเฟือยและเฟื่องฟูมาก คนนิยมซื้อรถยนต์ป้ายแดง รุ่นใหม่ รถบางยี่ห้อที่มีผู้จองนับหมื่นรายต้องแจกบัตรคิวและใช้เวลาหลายเดือนกว่าจะได้รับรถ จากข้อมูลสถิติกรมการขนส่งทางบก กระทรวงคมนาคม พบว่า เฉพาะปริมาณรถในกรุงเทพมหานคร ปีพ.ศ. 2537 มี 2,854,423) เพิ่มขึ้นจากปีพ.ศ. 2533 ถึงจำนวน 911,711 คัน โดยมีจำนวนรถยนต์ส่วนบุคคลในปี พ.ศ. 2537 ถึง 1,214,927 คัน รถยนต์ส่วนใหญ่จะมีคนนั่งมาเพียงคนเดียว และคนไทยในประเศไทยมีรถเมอซิเดสเบนซ์ มากเป็นอันดับ 5 ของโลก นอกจากนั้น คนไทยนิยมเดินทางไปเที่ยวต่างประเทศและใช้จ่ายเงินในปริมาณที่สูงมาก ในปีพ.ศ. 2537 มีคนไทยเดินทางไปต่างประเทศรวมทั้งสิ้น 1,680,772 คนเพิ่มจากปีก่อนร้อยละ 9.7 ประเทศที่นิยมเดินทางไปมากที่สุด 5 ประเทศแรก ได้แก่ ฮองกง สิงคโปร์ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และ

จีน วัตถุประสงค์เพื่อการจับจ่ายใช้สอยเป็นหลัก มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 4,650.10 บาทต่อคนต่อวัน หรือคิดเป็นรายจ่ายจากการท่องเที่ยวทั้งหมด 73,234 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อนถึงร้อยละ 37.36 แต่การเกินดุลทางการท่องเที่ยวของไทยมีแนวโน้มลดลงจากการเกินดุล 88,750 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2533 ลดลงเหลือเพียง 71,977 ล้านบาทในปีพ.ศ. 2537 (ฐกัศรีคำพร , 2539)

ความฟุ่มเฟือยในการใช้จ่ายเงินของคนในประเทศได้สะท้อน “วัฒนธรรมฟุ่มเฟือย สุรุ่ยสุร่าย” และได้กลายเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย จากการสำรวจของบริษัทมาสเตอร์การ์ด อินเตอร์เนชันแนลเมื่อเดือนมิถุนายน 2540 ในเรื่องความปรารถนาและความวิตกกังวลเกี่ยวกับเงินของผู้มีรายได้ปานกลางถึงรายได้ค่อนข้างสูงทั่วเอเชีย 5,451 คน (Time Money, September, 1997) จากจำนวน 13 ประเทศ (ออสเตรเลีย ฮองกง อินเดีย อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น เกาหลี จีนแผ่นดินใหญ่ มาเลเซีย นิวซีแลนด์ ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ใต้หวัน และไทย) มีคำถามข้อหนึ่งที่ว่า “คุณนิยมใช้จ่ายเงินเพื่อความสนุกในวันนี้หรือเก็บไว้ใช้เมื่อยามจำเป็น” คนไทยตอบคำถามนี้ว่าเลือกเก็บออมเพื่ออนาคตน้อยที่สุด คือเพียงร้อยละ 59 (ในขณะที่ความคิดเห็นส่วนใหญ่สอดคล้องกันเกี่ยวกับค่านิยมการประหยัด เช่น อินโดนีเซียเก็บออมถึงร้อยละ 89 มาเลเซียร้อยละ 84 ฮองกงร้อยละ 81 และทุกประเทศในแถบอาเซียนต่างก็นิยมฝากเงินไว้ในอนาคต แต่ว่าคนไทยเก็บออมเพื่ออนาคตน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 59) หรือหมายความว่าจำนวน 4 ใน 10 คน หรือร้อยละ 41 ของคนไทยที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมดกล่าวว่า “เขาเลือกที่จะใช้เงินจำนวนนั้นเพื่อความสนุกสนานในขณะที่มากกว่าเก็บออมเพื่ออนาคต”

การใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยของคนไทยส่งผลให้การขาดดุลบัญชีเดินสะพัดของประเทศจากเดิมร้อยละ 5.6 ในปีพ.ศ. 2537 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 8.1 ในปี 2538 และเพิ่มเป็น 8.2 ในปีพ.ศ. 2539 (เศรษฐกิจปริทัศน์, กันยายน 2540 : 26) ในขณะที่ภาระหนี้สินต่างประเทศสูงถึงร้อยละ 50 ของ GNP และในปีพ.ศ. 2539 สัดส่วนเงินออมเมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศพบว่า การออมภาคครัวเรือนมีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ 8 ในปีพ.ศ. 2536 เหลือเพียงร้อยละ 7.2 ในปีพ.ศ. 2539 จากสถิติดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึง “ต้นตอ” แห่งความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย การใช้จ่ายเกินตัว และการไม่รู้จักเก็บออมของคนในสังคม จนไม่สามารถชำระหนี้ที่เกิดขึ้นได้จากภาวะเศรษฐกิจที่ถดถอยลงอย่างกะทันหันนั่นเอง

ค่านิยมการใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือยเกิดขึ้นจากรากฐานความคิดหรือปรัชญาการมองโลกของคนในสังคมกล่าวคือ คนในสังคมจะวัดชนชั้นกันตามฐานะ ความมั่งมี โดยใช้วัตถุเป็นมาตรฐานการวัดว่าใครมีมากกว่ากัน ของใครดีกว่ากัน แพงกว่ากัน ใครที่มีมากและแสดงออกภายนอกก็จะได้รับเกียรติในสังคมมาก สังเกตได้จากคนที่แต่งตัวดีจะได้รับการต้อนรับอย่างดีจากพนักงานในโรงแรมมากกว่าคนที่แต่งกายไม่ดี คนในสังคมจึงชอบอวดชอบความโก้ ความหรูหรามากกว่าความประหยัดมัธยัสถ์ และเมื่อรวมเข้ากับคนที่คนไทยที่มีนิสัยรักสนุก ชอบสังสรรค์เฮฮาและการขาดการวางแผนในการใช้เงินทำให้คนไทยมีนิสัยฟุ่มเฟือยก่อนหน้าในการบริโภคเพราะใช้เงินเกินตัว(เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์,2539: 90-104) ทำให้ประเทศต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติได้ในอนาคต

ตารางที่ 2.7 เครื่องชี้สถานะเศรษฐกิจภาคต่างประเทศที่สำคัญของไทย

หน่วย : พันล้านบาท

	2527	2528	2529	2530	2531	2532	2533	2534	2535	2536
สินค้าออก	173.5	191.7 (10.5)	231.5 (20.8)	298.1 (28.8)	399.2 (39.9)	509.9 (27.7)	583.2 (14.4)	720.5 (23.5)	850.0 (18.0)	998.0 (17.4)
สินค้าเข้า	242.3	253.4 (4.6)	245.9 (-3.0)	341.9 (39.1)	500.0 (46.2)	649.7 (29.9)	837.9 (29.0)	967.4 (15.5)	1084.0 (12.0)	1268.0 (17.0)
ดุลการค้า	-68.8	-61.7	-14.4	-43.8	-100.8	-139.8	-254.7	-246.9	-234.0	-270.0
ดุลบัญชีเดินสะพัด	-49.5	-41.9	6.5	-9.3	-40.5	-64.4	-185.7	-192.8	-187.0	-217.0

ที่มา : รายงานเศรษฐกิจการเงิน 2532, 2534, 2536 ธนาคารแห่งประเทศไทย

2.7.3 ความขัดแย้งในรูปแบบการดำรงชีวิต

ในอดีตคนในสังคมไทยส่วนใหญ่ต่างทำมาเลี้ยงชีพอย่างสม่ำเสมออาชีพ และพยายามต่อสู้ดิ้นรนทำมาหากินด้วยการประกอบอาชีพต่างๆ เป็นไปตามสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมของยุคนั้นสมัยนั้น การดำเนินชีวิตยึดหลักทางสายกลางหรือ “มัชฌิมาปฏิปทา” คนไทยจึงรู้จักความพอเหมาะพอควร นอกจากนั้น ผืนแผ่นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ทำให้วิถีชีวิตของคนไทยเป็นไปอย่างสงบสุขราบเรียบ จนดูเหมือนว่าชีวิตสามารถดำเนินไปโดยไม่มี ความจำเป็นที่จะต้องกระตือรือร้นมากนัก ผู้ที่ทำงานน้อยก็

ยังชีพอยู่ได้ และเห็นว่าปัญหาต่างๆ รอบกายนั้นยังมีน้อย หรือเห็นว่าไม่เป็นปัญหาเลยก็มี พฤติกรรมของคนไทยในขณะนั้นจึงถูกมองว่า การทำงานไม่หนักเท่าที่ควร ขาดการวางแผนเพื่ออนาคต ไม่มีระเบียบวินัย ไม่เคารพกฎเกณฑ์ ชอบสบาย และชอบความสนุกสนานรื่นเริง จนมีคำเปรียบเปรยว่า ทำตามใจ คือไทยแท้ เป็นต้น

ต่อมา เมื่อเกิดปัญหาสภาพความแห้งแล้ง ดินฟ้าอากาศแปรปรวน ฝนไม่ตกตามฤดูกาล เกิดปัญหาภัยธรรมชาติติดต่อกัน ผลผลิตทางการเกษตรลดลง ราคาพืชผักในตลาดโลกตกต่ำ ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อหวังผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจระยะสั้นของกลุ่มคนไม่มาก ทำให้เกิดปัญหาเรื้อรังและต่อเนื่อง ประกอบกับประเทศต้องนำเข้าสินค้าอุปโภคบริโภคจำนวนมากจากต่างประเทศ เนื่องจากไม่สามารถผลิตเองได้ และก่อให้เกิดปัญหาการขาดดุลทางการค้าติดตามมา ทำให้ประเทศต้องเริ่มการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบ มุ่งเน้นความสำคัญของภาคพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรมเป็นหลัก ภาคเกษตรกรรมได้ลดความสำคัญลงลักษณะการพัฒนาดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบหลายด้านติดตามมา เช่น การเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมมายังภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น การอพยพโยกย้ายของประชาชนในชนบทเข้าสู่ชุมชนเมือง ปัญหาการไม่มีงานทำ เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนติดตามมา สภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ก่อให้เกิดลักษณะการดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดในสังคม เกิดการแข่งขันในการดำรงชีวิต การนิยมความฟุ้งเฟ้ออวดความร่ำรวย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่หายไป กลายเป็นสังคมของคนเห็นแก่ตัว ลักษณะชีวิตความเป็นส่วนตัว (private life) ลดน้อยลง คนในสังคมเริ่มขาดน้ำใจที่จะรับผิดชอบต่อส่วนรวม การยกย่องความมีฐานะชื่อเสียงและเกียรติยศมากกว่าจะคำนึงถึงคุณค่าทางจิตใจ ยึดถือรูปแบบการบริโภคเป็นเกณฑ์ในการวัดมาตรฐานชีวิต การแข่งขันในระบบเศรษฐกิจเสรี ซึ่งเป็นลักษณะมือใครยาวสาวได้สาวเอา ทำให้ช่องว่างทางสังคมแตกต่างกันมากขึ้นทุกที คนมีฐานะก็พยายามสร้างสมทรัพย์สมบัติมากขึ้น คนยากจนก็มักจะถูกเอาเปรียบอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เนื่องจากกลไกของรัฐขาดประสิทธิภาพในการดูแลคุณภาพชีวิตของคนในสังคม คนรวยซึ่งเป็นชนชั้นนายทุนและชนชั้นกลางจะเป็นกลุ่มคนที่ได้รับโอกาสและผลประโยชน์จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากขึ้น ขณะที่ชนชั้นล่างจะถูกยัดเยียดหรือขับออกไปนอกขอบของการพัฒนาและเผชิญกับปัญหาความยากจน (วรวิทย์ เจริญเลิศ, 2537 : 104)

การอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมมายังภาคอุตสาหกรรมในเขตชุมชนเมืองใหญ่ๆ โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครอบครัวหรือสมาชิกที่อยู่ในวัยทำงาน และปล่อยให้เด็กและผู้สูงอายุอยู่กับตามลำพังในชนบท สถาบันครอบครัวเกษตรกรรมเริ่มล่มสลาย จากการศึกษาการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานโดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่าในหมู่บ้านแห่งหนึ่งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การอพยพของแรงงานพื้นที่ดังกล่าว เป็นการอพยพเข้ากรุงเทพมหานคร ร้อยละ 50 ภาคต่างๆ โดยเฉพาะภาคใต้อีกร้อยละ 50 สำหรับลักษณะของงานที่ทำ เป็นงานในโรงงานร้อยละ 47 งานบ้านร้อยละ 25 งานก่อสร้างร้อยละ 15 งานบริการร้อยละ 10 อายุของแรงงานเหล่านี้ร้อยละ 75 อยู่ระหว่าง 14-25 ปี และที่เหลือร้อยละ 25 อยู่ในช่วงอายุ 26-50 ปี

ผลกระทบของการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานดังกล่าว ทำให้ท้องถิ่นขาดแรงงานภาคเกษตรกรรม แรงงานคนที่ใช้กำลังวิชาชีพอิงต้องเปลี่ยนมาใช้ยาม้าแมลงซึ่งเป็นสารเคมีแทน ทำให้เกิดปัญหาการตกค้างของสารพิษในสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เกิดปัญหาทางด้านนิเวศวิทยาติดตามมา ปัญหาความเครียด และปัญหาสุขภาพจิตของประชาชนในสังคมชนบทมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น สำหรับในสังคมเมืองก็เกิดปัญหาการแก่งแย่งแข่งขันกันในการดิ้นรนต่อสู้ในการดำเนินชีวิต ผู้ประสบความล้มเหลวในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของสังคมเมืองหรือไม่สามารถแข่งขันได้ ก็หันเข้าไปพึ่งพาอาศัยและก่อปัญหาอาชญากรรมในรูปแบบต่างๆ ซึ่งส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาทางสังคมติดตามมา ก่อให้เกิดภาระแก่ภาครัฐที่ต้องใช้งบประมาณจำนวนมากเพื่อป้องกันและแก้ปัญหาดังกล่าว

2.7.4 ความหลากหลายของวัฒนธรรมสังคมเมือง

กรุงเทพมหานคร เป็นเมืองศูนย์กลางที่มีประชากรหนาแน่นมากกว่าเมืองที่มีขนาดใหญ่ เป็นอันดับสองถึง 30 เท่าโดยประมาณ บริเวณพื้นที่เขตชานเมืองรายรอบกำลังถูกเปลี่ยนแปลงเป็นชุมชนเมืองอย่างรวดเร็ว จากการศึกษาของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ปี 2533) สัดส่วนของชุมชนเมืองในเขตปริมณฑล 5 จังหวัด ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 54 ของประชากรทั้งหมดในปี พ.ศ. 2533 จะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 76 ในปี พ.ศ. 2533 เฉพาะกรุงเทพมหานครและจังหวัดปริมณฑลรวมกัน มีสัดส่วนของผลิตภัณฑ์มวลรวมคิด

เป็นร้อยละ 75 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งประเทศ ในปี พ.ศ. 2532 การขยายตัวดังกล่าวจึงพบว่ามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจในระดับประเทศเป็นอย่างมาก แม้ว่าในอนาคตการกระจุกตัวนี้จะมีแนวโน้มลดลงก็ตาม จากการศึกษาของ Mc Gee and Greenberg (2533 : 118) อัตราการขยายตัวของประชากรในเขตกรุงเทพมหานครระหว่างปี พ.ศ. 2503-2513 เท่ากับร้อยละ 102 คือเพิ่มจาก 1,157,000 คน ในปี พ.ศ. 2503 เป็น 3,185,000 คนในปี พ.ศ. 2513 ในช่วงระยะเวลาเดียวกัน อัตราการขยายตัวของประชากรในเขตจังหวัดปริมณฑลจะมีเพียงร้อยละ 30 โดยมีจำนวนประชากรเพิ่มจาก 1,157,000 คนในปี พ.ศ. 2503 เป็น 1,503,000 คนในปี พ.ศ. 2513 เมื่อคิดรวมกันแล้วอัตราการเพิ่มของประชากรกรุงเทพมหานครและจังหวัดปริมณฑลเท่ากับร้อยละ 71 แต่ในช่วงปี พ.ศ. 2513-2523 ปรากฏว่าอัตราการเพิ่มของประชากรในกรุงเทพมหานครลดลง คือ เหลือเพียงร้อยละ 51 ในขณะที่ช่วงระยะเวลาเดียวกัน อัตราการเพิ่มของประชากรในเขตจังหวัดปริมณฑลเพิ่มเป็นร้อยละ 41 ทั้งนี้เนื่องจากผลของนโยบายรัฐบาลที่ต้องการให้โรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ในเขตกรุงเทพมหานครออกมาอยู่ในเขตจังหวัดปริมณฑลมากขึ้น (อารยะ ปรีชาเมตตา, 2537 : 263-264)

ตารางที่ 2.8 ความเป็นเมืองของไทย โดยแสดงจำนวนประชากร อัตราการเพิ่ม และสัดส่วนของ ประชากรกรุงเทพมหานคร ต่อประชากรทั้งประเทศ ระหว่าง พ.ศ. 2493-2543

พ.ศ.	จำนวนประชากร ทั้งประเทศ	จำนวนประชากร ในเขตเมือง ของประเทศ	จำนวนประชากร ในกรุงเทพฯ	อัตราเพิ่มของ ประชากรใน กรุงเทพฯ	สัดส่วนของประชากร กรุงเทพต่อประชากร เมืองของประเทศ
2493	20,010,000	2,097,000	1,360,000	-	64.87
2494	22,760,000	2,611,000	1,710,000	4.60	65.58
2503	26,390,000	3,302,000	2,150,000	4.57	65.14
2508	30,640,000	3,941,000	2,580,000	3.67	65.59
2513	35,750,000	4,750,000	3,110,000	3.70	65.47
2518	41,360,000	6,283,000	3,840,000	4.23	61.15
2523	46,720,000	8,088,000	4,750,000	4.23	58.70
2528	51,600,000	10,211,000	5,860,000	4.21	57.39
2533	55,700,000	12,609,000	7,160,000	4.00	56.76
2538	59,610,000	15,414,000	8,630,000	3.74	55.97
2543	63,970,000	18,938,000	10,260,000	3.46	54.73

ที่มา : United Nations, 1989, Prospects of World Urbanization 1988

หมายเหตุ : *ตัวเลขมาจากการประมาณของสหประชาชาติ

จากตัวเลขทางสถิติของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า การอพยพเข้าสู่สุทธิของประชากรในส่วนต่างๆ ของประเทศ ที่เข้าสู่กรุงเทพมหานครและจังหวัดปริมณฑล ระหว่างปี พ.ศ. 2518-2523 มีจำนวนรวมกันถึง 286,275 คน โดยส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 78.80 เป็นการอพยพเข้ามาในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ส่วนที่เหลือจะกระจายไปยังจังหวัดปริมณฑล โดยในจำนวนนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการอพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่ คือคิดเป็นร้อยละ 40 ของประชากรทั้งหมดที่อพยพเข้าสู่กรุงเทพมหานครและจังหวัดปริมณฑล สาเหตุส่วนใหญ่ของการอพยพก็คือ การเข้ามาขายแรงงานในภาคการผลิตอุตสาหกรรม เพื่อการศึกษาและการย้ายงานตามสมาชิกในครอบครัว

ตารางที่ 2.9 แสดงดัชนีความเป็นเอกนครของกรุงเทพฯ ของ พ.ศ. 2531

ดัชนี	กรุงเทพฯ	ทั้งประเทศ
ขนาดของพื้นที่ (ตร.กม.)	1,563	542,384
ความหนาแน่นของประชากร (ต่อพื้นที่ 1 ตร.กม.)	3,644	101
รายได้เฉลี่ยต่อปีต่อคน (บาท)	83,388	43,572
รายจ่ายต่อปีต่อคน (บาท)	21,944	10,133
รายจ่ายเฉลี่ยต่อปีต่อครัวเรือน (บาท)	79,044	45,396
รายจ่ายเฉลี่ยต่อปีต่อคน (บาท)	20,801	10,557
จำนวนประชากรต่อแพทย์ 1 คน	1,418	5,595
จำนวนประชากรต่อจำนวนเตียงผู้ป่วยทั่วไป 1 เตียง	316	718
ปริมาณการใช้พลังงานเชื้อเพลิงต่อคนต่อวัน (ลิตร)	4.1	0.8
ปริมาณการใช้พลังงานไฟฟ้าต่อประชากรต่อปี (กิโลวัตต์)	1,850.2	514.1

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, วัฒนธรรมไทย, ปีที่ 30 ฉบับที่ 3 มิถุนายน-กันยายน 2534.

กรุงเทพมหานคร ได้ชื่อว่าเป็นเมืองหลวงและเป็นศูนย์กลางความเจริญในทุกด้านจนได้รับคำเปรียบเทียบกับกรุงเทพฯคือประเทศไทย อิทธิพลจากความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และเทคโนโลยี เป็นปัจจัยสำคัญต่อวิถีชีวิตและรูปแบบแผนการบริโภคของประชาชนโดยตรง คนกรุงเทพฯส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานทางการศึกษาแตกต่างจากประชาชนจังหวัดต่างๆ อิทธิพลของข้อมูลข่าวสารจะเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อความรู้สึกนึกคิด สภาพจิตใจ ลักษณะการตัดสินใจในการบริโภคหรือการเลือกวิถีทางการดำเนินชีวิต โดยจะมีความสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว การมีระดับของการศึกษาสูงทำให้มีการรับและถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างกันและมีลักษณะของความเป็นสากลมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันระดับรายได้ซึ่งสูงกว่าภาคอื่นๆ ของประเทศโดยเฉลี่ยจะก่อให้เกิดอำนาจในการต่อรองมากขึ้น ซึ่งมีอิทธิพลที่จะผลักดันให้ผู้ผลิตต้องทำการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพดีและการตอบสนองความต้องการด้านการบริโภคแก่ลูกค้า สำหรับลูกค้าจะมีลักษณะความเป็นตัวของตนเองมากยิ่งขึ้นการเลือกบริโภคสินค้าขึ้นอยู่กับความพึงพอใจหลายด้าน ได้แก่ ค่านิยม ความพึงพอใจและทัศนคติที่มีต่อสินค้านั้น นอกจากนั้นยังได้รับอิทธิพลจากสื่อต่าง ๆ หลายรูปแบบทั้งในด้านทางตรงและทางอ้อม อันมีผลต่อ

การตัดสินใจของผู้บริโภค ประกอบการสภาพแวดล้อมการแข่งขันทางธุรกิจทำให้ผู้บริโภคสามารถทำการเลือกซื้อสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายและมีคุณภาพโดยมีข้อมูลช่วยประกอบการตัดสินใจ แตกต่างจากประชาชนที่อยู่ในต่างจังหวัดหรือในชุมชนที่อยู่ห่างไกลซึ่งอารยธรรมหรืออิทธิพลในการบริโภคสินค้าและบริการยังไม่สามารถแพร่กระจายไปอย่างทั่วถึง การโฆษณาชวนเชื่อยังคงมีบทบาทและมีอิทธิพลครอบงำประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ของประเทศ

ตารางที่ 2.10 รายได้และรายจ่ายโดยเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน จำแนกเป็นรายภาค พ.ศ. 2524 – 2539

ปี	ทั่วราชอาณาจักร		กทม.และปริมณฑล	
	รายได้	รายจ่าย	รายได้	รายจ่าย
2524	3,378	3,374	5,972	5,737
2529	3,631	3,783	6,949	6,587
2531	4,106	4,161	7,877	7,873
2533	5,625	5,437	11,724	10,357
2535	7,062	6,529	15,951	13,479
2537	8,262	7,567	16,418	13,667
2539	10,779	9,190	21,947	17,418

หมายเหตุ : กทม.และปริมณฑล หมายถึง กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ

ที่มา : รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ

มาตรฐานการดำรงชีวิต (standard of living) ของคนกรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑลจะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวมากขึ้น มีความเป็นตัวของตัวเองและต้องการแสดงความเป็นพวกหรือกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน เกิดการลอกเลียนแบบตามคุณค่าแห่งความเป็นสมัยนิยม ลักษณะการดำรงชีวิตของครอบครัวซึ่งมีขนาดเล็กลงเพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจของสังคมเมือง ความต้องการสินค้าจะเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะการบริโภคเป็นการเฉพาะตัวมากขึ้น จะเริ่มให้ความสนใจกับ

กิจกรรมด้านสันตนาการ การพักผ่อน การกีฬา การออกกำลังกาย การบริโภคอาหารเสริม หรืออาหารที่มีผลต่อสุขภาพร่างกายโดยตรง และการท่องเที่ยว ลักษณะการบริโภคสินค้า เปลี่ยนเป็นความสะดวกในการเลือกซื้อสินค้าในห้างสรรพสินค้าครบวงจร ในลักษณะ หยุคหนึ่งเดียวเพื่อเลือกซื้อของในที่แห่งเดียวกัน (one stop shopping) ลดการบริโภคสินค้า ที่ก่อให้เกิดการสิ้นเปลืองในทรัพยากรธรรมชาติ หรือการทำลายสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เนื่องจากเป็นกลุ่มชุมชนที่มีระดับการศึกษา มีรายได้ตลอดจนวิถีชีวิตและระสนิยมแบบคนเมือง ซึ่งเป็นหน่วยทางสังคมที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะชุมชนภายในกลุ่มที่มีความเชื่อและมีค่านิยมที่เป็นของกลุ่ม มีพฤติกรรมในแบบเฉพาะของกลุ่ม (Fisher, C.S., 2527 : 28)

ชุมชนเมืองแต่ละแห่งอาจมีกลุ่มคนที่มีความหลากหลายและมีท่วงทำนองชีวิตที่แตกต่างกันมากมายหลายประเภท นอกจากนั้น คุณลักษณะของบุคคลและสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวยังเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคล ตลอดจนประสบการณ์ทางสังคมและทางจิตวิทยาของบุคคล (Gans, H.j., 2511 : 118) ประชาชนในชุมชนเมืองมีแนวโน้มที่จะปรับเปลี่ยนตัวเองให้เป็นคนที่มีความคิดอ่านหลักแหลมขึ้น มีการคิดคำนวณใช้เหตุผลและมีความเห็นห่างทางอารมณ์จากผู้อื่น หากพิจารณาในทางบวก การปรับเปลี่ยนดังกล่าวช่วยส่งเสริมเสรีภาพของปัจเจกบุคคลเพื่อพัฒนาตนเอง และพัฒนาความคิดของตนในทางสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตาม หากบุคคลปรับตัวในสภาพแวดล้อมดังกล่าวไม่ได้ บุคคลจะรู้สึกโกรธแค้น กระวนกระวาย และเกิดความเครียดทางประสาน และที่เลวร้ายที่สุดก็คือบุคคลจะทุกข์ทรมานจากวิกฤตการณ์ทางอารมณ์และวิกฤตการณ์ทางจิตวิญญาณ รวมทั้งต้องเผชิญกับปัญหาด้านสุขภาพกายหรือสุขภาพจิตอย่างโดดเดี่ยว ตัวอย่างที่พบเห็นได้ทั่วไปในเมืองใหญ่ ๆ ในประเทศพัฒนา ก็คือ ภาพคนชราที่ต้องเผชิญกับความเหงา ความโดดเดี่ยว และความเจ็บป่วยโดยลำพัง นอกจากนี้ วิถีชีวิตแบบเมืองยังทำให้ผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองหลุดพ้นจากเงื่อนไขบังคับตามประเพณีนิยมและมีทางเลือกอย่างไม่จำกัด ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นผลให้คนเมืองยึดเกาะกับชุมชนน้อยลง และ “ความเป็นชุมชน” เหือดหายไป (วิลโลว์ วังส์ลีบชาติ, 2539 : 5)

ในด้านโครงสร้างทางสังคมและชุมชนเมือง ขนาด ความหนาแน่น และความแตกต่างในรูปแบบของปัจเจกชน เป็นปัจจัยที่เร่งการแข่งขันทางเศรษฐกิจซึ่งก่อให้เกิดการจำแนกความแตกต่างขึ้นในสังคม เช่น การแบ่งสาขาอาชีพในการทำงาน การแบ่งเขตพื้นที่ในการประกอบ กิจกรรมการค้ารงชีวิต และก่อให้เกิดแควดวงทางสังคมขึ้น ซึ่งมี

อิทธิพลต่อการจัดสรรเวลาและความสนใจของคนในสังคมให้กับสถานที่หรือบุคคลอื่นที่แตกต่างกันและไปเกี่ยวข้องกัน การจำแนกความแตกต่างดังกล่าวทำให้พันธะของคนในสังคมที่มีบทบาทร่วมกันในรูปแบบครอบครัวต้องอ่อนแอลง มีความคิดเห็นไม่สอดคล้องกันในเรื่อง ค่านิยม ความเชื่อ เป้าหมายในชีวิต และวิธีที่จะบรรลุเป้าหมายนั้น ความสำคัญของความใกล้ชิดระหว่างบุคคลภายในครอบครัวมีน้อยลง

ลักษณะความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในกรุงเทพมหานครภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โครงสร้างชนชั้นทางสังคมของประชาชนประกอบด้วยคน 3 กลุ่ม เมื่อพิจารณาจากฐานะทางสังคม กลุ่มแรก คือ กลุ่มคนระดับสูง ได้แก่ ชนชั้นสูง ข้าราชการระดับสูง และพ่อค้าระดับนำ กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มคนระดับกลาง ได้แก่ ข้าราชการและพ่อค้าระดับกลางไปจนถึงระดับล่าง และกลุ่มสุดท้าย คือ กลุ่มคนระดับล่าง ได้แก่ คนงาน ช่าง ชาวสวน และชาวนา และเมื่อประเทศไทยก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรม ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของคนในกรุงเทพมหานครจึงเปลี่ยนแปลงไป ทำให้แบ่งคนกรุงเทพมหานครออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้นำทางธุรกิจ กลุ่มชนชั้นกลาง และกลุ่มผู้ด้อยโอกาส (เช่น ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด คนงานโรงงาน หรือผู้ที่ย้ายถิ่นมาจากชนบท เป็นต้น) ในช่วงนี้ลักษณะความสัมพันธ์ต่อชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไป มีการรวมกลุ่มในลักษณะใหม่เกิดขึ้น เช่น การรวมกลุ่มทางอาชีพหรือผลประโยชน์เฉพาะด้าน มีความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ (Koanataakool, P.C., 2536 : 114)

เมื่อสังคมไทยไปเปลี่ยนแปลงเป็น “สังคมไทยยุคใหม่” โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานครซึ่งกลายเป็นศูนย์กลางแห่งความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและเปิดรับเอาวัฒนธรรมของประเทศตะวันตกอย่างเต็มที่ คนในสังคมไทยในยุคใหม่เริ่มเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่มีลักษณะแตกต่างไปจากเดิม จากการเคารพผู้อาวุโส การให้เกียรติซึ่งกันและกัน การรักษาความสะอาดและความมีระเบียบวินัย การมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น และการรู้จักพอประมาณ ไปเป็นการแข่งขันเพื่อประโยชน์ส่วนตน ความมั่นใจในศีลธรรมและผู้อ่อนน้อมถ่อมตน บูชาวัตถุและต้องการเป็นเจ้าของวัตถุ ปราบปรามในลาภยศสรรเสริญ นิยมความฟุ้งเฟ้อ (Somsak. J : 2535 A 8)

ตารางที่ 2.11 จำแนกลักษณะการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมกับแบบแผนการบริโภค

ลักษณะการเปลี่ยนแปลง	วิถีชีวิตและค่านิยม	แบบแผนการบริโภค
1. เศรษฐกิจ - ระบบเกษตรกรรมสู่ระบบ อุตสาหกรรมและการบริการ	- การทำอุตสาหกรรมในครอบครัว เป็นการดำเนินธุรกิจ - การผลิตเพื่อการบริโภค เป็นการ ผลิตเพื่อการส่งออก - การเป็นเกษตรกร เป็นลูกจ้างใน โรงงาน	- การบริโภคสินค้าที่จำเป็น มากเป็นความพึงพอใจในการบริโภค - ก่อให้เกิดการบริโภคสินค้า ที่เกิน ความจำเป็นและไม่มีประโยชน์ต่อ ร่างกาย
2. สังคม - สังคมชนบทมาสู่สังคมเมือง	- วิธีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย มา เป็นการเร่งรีบและการแข่งขัน - ค่านิยมทางจิตใจ มาเป็นความ นิยมด้านวัตถุ	- การบริโภคที่ต้องเตรียมการ มา เป็นอาหารสำเร็จรูป อาหารพร้อม ปรุง อาหารกึ่งสำเร็จรูป - คุณค่าทางโภชนาการลดน้อยลง
3. ระดับรายได้ - จากรายได้พอเลี้ยงชีพ มาเป็น การเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อหัว	- ความแตกต่างระหว่างชนชั้นเพิ่ม มากขึ้น	- ช่องว่างในการบริโภคอาหาร ระหว่างคนรวยและคนจน - สินค้าประเภทอาหารมีราคาสูง - ค่านิยมอาหารราคาถูก และมี คุณค่ามาเป็นอาหารราคาแพงตาม ห้างสรรพสินค้า

สำหรับภาพรวมของรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนเมืองในอีก 25 ปีข้างหน้า จะมีลักษณะความหลากหลายของครอบครัวมากขึ้น การหย่าร้างในเมืองมีมากขึ้น สมาชิกของครอบครัวมีเวลาอยู่ด้วยกันน้อยลง บิดามารดาส่วนใหญ่รู้จักวิธีการเลี้ยงดูบุตรที่เหมาะสมน้อยลง สภาวะเคร่งเครียดในครอบครัวจะเพิ่มมากขึ้นในทุกรูปแบบนับตั้งแต่กระแสบริโภคนิยมและวัตถุนิยมที่เพิ่มความเคร่งเครียดภายในครอบครัวให้มากขึ้น อายุการทำงานโดยเฉลี่ยเพิ่มมากขึ้น เสรีภาพทางเพศมากขึ้น มีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกในการดูแลบ้านมากขึ้น จะมีการรณรงค์ค่านิยมสิ่งแวดล้อมมากขึ้น การ

รณรงค์จัดการทำร้ายทารุณในครอบครัวก็จะมีมากขึ้น ผู้สูงอายุจะมีอายุสูงขึ้น สตรีจะมีการศึกษามากขึ้นและจะมีบทบาทในการตัดสินใจในเรื่องของครอบครัวมากขึ้นกว่าแต่ก่อน มีกระบวนการวิเคราะห์กฎหมายครอบครัวเพื่อให้สิทธิชายและหญิงสมดุลยิ่งขึ้น จะมีการเสริมบทบาทของครอบครัวที่เปลี่ยนไป มีการส่งเสริมให้ครอบครัวอยู่ด้วยกันมากขึ้น มีบริการการช่วยเหลือแก้ปัญหาให้แก่ครอบครัวหรือที่เรียกว่า Family Counselling มากขึ้น ตลอดจนมีการแก้กฎหมายที่เอื้อให้ครอบครัวอยู่ด้วยกันอย่างผาสุกให้สามารถเอื้อต่อกันและกันและดูแลตัวเองได้มากขึ้น (สายสุรี จุติกุล, 2539: 66)

กล่าวโดยสรุปในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างเห็นได้ชัดในด้านการผลิตและการกระจายอาหาร กล่าวคือ สัดส่วนมูลค่าการผลิตของเกษตรกรรมลดลง ในขณะที่สัดส่วนมูลค่าการผลิตทางอุตสาหกรรมและบริการเพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ลักษณะการพัฒนาประเทศเป็นแบบเจริญเติบโตแบบไม่ค่อพัฒนา (growth without development) โครงสร้างด้านสังคม ประมาณว่าร้อยละ 41.8 ของประชากรที่อาศัยในเขตเมือง เป็นประชากรที่อาศัยในกรุงเทพมหานคร โครงสร้างด้านอายุ ประชากรวัยเด็กลดลง วัยแรงงานเพิ่มขึ้น และประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้น โครงสร้างครอบครัว เปลี่ยนจากครอบครัวขยายในชนบทมาเป็นครอบครัวเดี่ยวในเมือง ครอบครัวมีขนาดเล็กลง ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง โครงสร้างด้านการกระจายรายได้ คนจนและคนรวยจะแตกต่างกันเกินกว่า 10 เท่า คนรวยจะยิ่งรวยขึ้นไปอีก สัดส่วนรายได้ของคนในชนบทจะลดลงเมื่อเทียบกับคนเมือง และโครงสร้างด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ปัจจุบันใช้เทคโนโลยีสูงขึ้น อันเป็นผลเนื่องมาจากความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีผลกระทบต่อเนื้ออย่างมาต่อคุณภาพชีวิตและแบบแผนการบริโภคของประชาชน นอกจากนั้น ประชาชนที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑลได้รับประโยชน์จากการพัฒนามากกว่าประชาชนในภาคอื่น ๆ เนื่องจากมูลค่าการผลิตเกือบร้อยละ 50 ของมูลค่าการผลิตทั่วประเทศอยู่ในกรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑล ลักษณะของการเจริญเติบโตดังกล่าวได้แสดงภาพแห่งความ “ไม่ยั่งยืน” หรือการพัฒนาที่นำไปสู่ความล้มเหลวในตัวเอง อันได้แก่ ทำลายระบบเศรษฐกิจ ทำลายโครงสร้างทางสังคม ทำลายระบบการศึกษา ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ทำลายสภาพแวดล้อม รวมถึงคุณภาพชีวิตหรือคุณค่าความเป็นมนุษย์ของสังคมที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่บริสุทธ์ตามธรรมชาติในยุคดั้งเดิม

นอกจากวิถีชีวิตแบบเมืองแล้ว ยังมีวิถีชีวิตที่น่าสนใจอีกรูปแบบหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลจากวิถีชีวิตแบบเมืองก็คือ วิถีชีวิตแบบชานเมือง ซึ่งเป็นวิถีชีวิตแบบกึ่งเมืองกึ่งชนบทที่กำลังเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะชานเมืองกลายเป็นที่อยู่อาศัยของคนที่เคยมีที่อาศัยอยู่ในเมืองเป็นจำนวนมาก แต่เนื่องจากเหตุผลและความจำเป็นบางประการอันเนื่องมาจากปัญหาสภาพแวดล้อม ปัญหาการจราจร ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในครอบครัวจึงได้ขยายขยายครอบครัวไปอยู่ตามหมู่บ้านจัดสรรรอบกรุงเทพมหานคร จึงเกิดเป็นชุมชนใหม่ขึ้น ต่อมาชานเมืองดังกล่าวก็เริ่มมีสภาพที่แออัดเพราะคนจากในตัวเมืองอพยพออกไปและคนจากต่างจังหวัดอพยพเข้ามาทำให้อ่างรวมอยู่ในที่เดียวกัน โดยเป็นการผสมผสานระหว่างกลุ่มผู้มีรายได้สูง กลุ่มผู้มีรายได้ปานกลางและกลุ่มผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในบริเวณชานเมืองแต่เดิม ทำให้ชานเมืองในสภาพปัจจุบันมีความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้นและขยายตัวห่างออกไปจากตัวเมืองทุกขณะ และชนชั้นที่มีรายได้สูงจึงถอยร่นออกไปอยู่ชานนอกของชานเมืองหรือที่เรียกว่า เขตชานเมือง อย่างไรก็ตามคนเหล่านี้ยังจะต้องทำงานอยู่ในเขตเมืองอยู่ จึงเกิดผลกระทบจากอิทธิพลของการดำเนินชีวิตใน 2 รูปแบบ คือทั้งชีวิตแบบเมืองและชีวิตแบบชานเมืองหรือชานนอกเมือง ทำให้ในบางครั้งก็นำเอาความเครียดและความวิตกกังวลใจกลับไปยังครอบครัวด้วย ดังนั้นอิทธิพลของชุมชนเมืองจึงแผ่ขยายออกไปยังพื้นที่บริเวณชานนอกอันเป็นผลก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัวทั้งทางตรงและทางอ้อม

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศได้ก่อให้เกิดคลื่นของอารยธรรมลูกใหม่ที่ส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนและแนวทางการบริโภคยุคใหม่ ที่เรียกว่า “วิถีชีวิตแบบโลก” ซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากการดำเนินชีวิตในรูปแบบดั้งเดิมโดยเกือบจะสิ้นเชิง ไม่ว่าจะเป็นทางด้านสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ด้านการอยู่อาศัย รูปแบบการใช้จ่ายเงินเพื่อการบริโภค การติดต่อสื่อสารโทรคมนาคม เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นสื่อเชื่อมโยงวิถีชีวิตของคนในชุมชนต่าง ๆ ทั่วทั้งโลกเข้าด้วยกัน ก่อให้เกิดรูปแบบของวัฒนธรรมในด้านการรับประทานอาหาร แต่งกาย คุณภาพยนต์ ฟังดนตรี และประกอบอาชีพที่คล้ายคลึงกัน ดังนั้นแนวความคิดของนักวิชาการในสังคมยุคใหม่จึงควรที่จะทำการศึกษาแนวทางผสมผสานค่านิยมและวัฒนธรรมของชุมชนเมืองและชนบทกับอารยธรรมยุคใหม่เข้าด้วยกันในวิถีทางที่จะเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมและธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดี

งามแต่ดั้งเดิมให้คงอยู่สืบไปโดยการใช้จ่ายประโยชน์จากการเสริมสร้างความก้าวหน้าทาง
ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

2.8 คุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทย

แคมเบล (Campbell, 1972 : 51) มีความเห็นว่า คุณภาพชีวิตนั้นต้องมีองค์
ประกอบ 3 ด้าน คือ

1. ด้านกายภาพ ประกอบด้วยปัจจัยด้านมลภาวะ ความหนาแน่นของประชากร และสภาพที่อยู่อาศัย
2. ด้านสังคม ประกอบด้วยปัจจัยด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ความมั่นคงของครอบครัว
3. ด้านจิตวิทยา ประกอบด้วยปัจจัยทางด้านความพอใจ ความสำเร็จ ความผิดหวัง และความคับข้องใจในชีวิต

ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มีความเห็นว่าชีวิตที่มีคุณภาพอย่างแท้จริง
ไม่น่าจะวัดหรือศึกษาจากทางด้านวัตถุหรือจิตใจแต่เพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น หากควร
จะต้องพิจารณาประกอบกันทั้ง 2 ด้าน จึงจะสมบูรณ์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ชนิดหนึ่งแม้ว่า
จะเรียกว่า “สัตว์ประเสริฐ” หรือ “สัตว์สูงสุด” ก็ตาม แต่ก็มีความต้องการวัตถุปัจจัยต่าง
ๆ ในการดำรงชีวิตเช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ความแตกต่างอยู่ตรงที่ว่าความต้องการของ
มนุษย์นั้นมีมากกว่าของสัตว์อื่นมากมายนัก เพราะนอกจากความต้องการบริโภคใน
ปัจจุบันแล้ว ยังต้องการสะสมไว้สำหรับอนาคตสำหรับทายาท สำหรับแสดงสถานภาพ
ทางสังคมอีกด้วย สำหรับมนุษย์ปุถุชนธรรมดาโดยทั่วไปแล้ว ความสุขใจหรือความพึงพอ
ใจในการดำรงชีวิตโดยปราศจากทรัพย์สินหรืออุปกรณ์ทางด้านวัตถุอย่างเพียงพอนั้น ไม่
น่าจะเป็นเกิดขึ้นได้ (ป๋วย อึ๊งภากรณ์, 2529 อ้างใน พระเทพเวที, 2533 : 1 – 6)

ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศของประเทศไทยนั้น ได้พยายาม
ประยุกต์แนวทางตามหลักการความจำเป็นพื้นฐาน และการพัฒนาคุณภาพชีวิตมาใช้ โดย
ได้พัฒนาตัวชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน ซึ่งเป็นเครื่องชี้วัดแสดงสภาพความจำเป็นของคนใน
เรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำเอาไว้ว่า คนควรจะมีมาตร

ฐานคุณภาพชีวิตในเรื่องนั้น ๆ อย่างไร ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 9 หมวด (กรมการพัฒนาชุมชน, 2536 : 9 – 11 อ้างในสมลักษณ์ บุนนาค, 2538 : 36) ได้แก่

1. ประชาชนในครอบครัวได้กินอาหารถูกสุขลักษณะและพอเพียงแต่ความต้องการของร่างกาย
2. ประชาชนในครอบครัวมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
3. ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงบริการสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ
4. ประชาชนมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
5. ประชาชนมีการผลิตหรือจัดหาอาหารอย่างมีประสิทธิภาพ
6. ครอบครัวสามารถควบคุมช่วงเวลา จำนวนของการมีบุตรได้ตามต้องการ
7. ประชาชนมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาความเป็นอยู่และกำหนดวิถีชีวิตของชุมชนของตน
8. ประชาชนมีการพัฒนาจิตใจให้ดีขึ้น
9. ประชาชนมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม

2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.9.1 โอกลีวี แอนด์ เมเธอร์ ได้สำรวจโดยออกแบบสอบถามความคิดเห็นของคนกรุงเทพมหานคร จำนวน 205 คน ที่มีอายุระหว่าง 18-50 ปี เกี่ยวกับพฤติกรรมในการจับจ่ายซื้อของ การรับประทานอาหารและชีวิตในครอบครัว ผลการสำรวจพบว่ารูปแบบการซื้อสินค้าของคนกรุงเทพมหานครมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ในขณะที่พฤติกรรมการบริโภคของครอบครัวค่อนข้างจะคงเดิม กล่าวคือ ร้อยละ 70 นิยมซื้อสินค้าในห้างสรรพสินค้าทั้งขนาดใหญ่ กลาง และขนาดเล็ก โดยร้อยละ 58 ซื้อเป็นประจำ ร้อยละ 30 นิยมซื้อตามร้านค้าทั่วไป และร้อยละ 4 ซื้อในตลาดสด ด้านพฤติกรรมการรับประทานอาหารกับสมาชิกในครอบครัวร้อยละ 86 รับประทานอาหารร่วมกันร้อยละ 14 ไม่เคยรับประทานอาหารร่วมกับครอบครัวเลย ในจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่รับประทานอาหารร่วมกับครอบครัว พบว่า ร้อยละ 72 ซื้อของสดมาปรุงอาหารเอง ร้อยละ 25 ซื้ออาหารสำเร็จรูปมารับประทาน และร้อยละ 3 ซื้ออาหารกึ่งสำเร็จรูปมารับประทาน ช่วงระยะเวลาที่ร่วมกัน

รับประทานอาหารร่วมกัน ร้อยละ 18 ร่วมรับประทานอาหารเช้า และร้อยละ 70 ร่วมรับประทานอาหารเย็น ความถี่ในการออกไปรับประทานอาหารนอกบ้าน ส่วนใหญ่จะเป็นวันหยุดและเป็นมือเย็น (หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ, 2536 : 38, 55)

2.9.2 ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย และหนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ จัดสัมมนาเรื่อง “วิถีชีวิตเมือง” โดยได้ศึกษาจากผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามจำนวน 3,300 ชุด ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 6 กลุ่ม ได้แก่ นักเรียนสายสามัญ และสายอาชีพ นักศึกษาระดับอุดมศึกษา กลุ่มข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานในองค์กรธุรกิจ เจ้าของกิจการ และกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระ ที่มีภูมิลำเนาพำนักอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครอย่างน้อยจำนวน 3 ปี และมีช่วงอายุระหว่าง 13-60 ปี พบว่า คนกรุงเทพมหานครเริ่มให้ความสนใจกับตนเองมากขึ้น กิจกรรมต่างๆ ออกมาในรูปแบบเพื่อสังคมเดี๋ยวมมากขึ้น ทำให้วัฒนธรรมร่วมของชนกลุ่มใหญ่สูญหายไป แต่จะเป็นวัฒนธรรมย่อยของชุมชนเล็กมากกว่า วิถีชีวิตของชุมชนร่วมหายไปกลายเป็นการค้ารงชีวิตแบบปัจเจกชน ประชาชนได้เริ่มหันมาสนใจตัวเองมากขึ้น ความคาดหวังของครอบครัวอันดับแรกให้ความสำคัญกับการศึกษาของบุตร รองลงมา คือ สร้างฐานะครอบครัวให้ร่ำรวย (ประชาชาติธุรกิจ, 2537 : 63)

2.9.3 คณะบริหารธุรกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ได้สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับวิถีทางการดำเนินชีวิต (Lifestyle) ของกลุ่มตัวอย่างช่วงอายุ 20 - 30 ปี จำนวน 1,200 คน ในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาถึงค่านิยมและทัศนคติในด้านต่าง ๆ และพฤติกรรมในการใช้จ่าย (Spending Pattern) ของกลุ่มเป้าหมายและการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าและบริการพบว่า ในด้านรูปแบบการดำเนินชีวิต กลุ่มตัวอย่างจะใช้เวลาว่างในการดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุและอ่านหนังสือ มากกว่ากิจกรรมอื่นค่อนข้างบ่อยครั้งที่สุดตามลำดับ สำหรับกิจกรรมอื่น ๆ อาทิ การเล่นเกม เที่ยวต่างจังหวัด ทำงานอดิเรกที่บ้าน ดูกีฬา เล่นดนตรีและเข้าวัดในระดับน้อยที่สุด กลุ่มคนโสดจะใช้เวลาว่างทำกิจกรรมส่วนตัวได้แก่ ฟังวิทยุ อ่านหนังสือ และเล่นดนตรี บ่อยกว่ากลุ่มที่แต่งงานแล้ว กลุ่มที่มีรายได้ครัวเรือนระดับสูงจะใช้เวลาว่างในการทำกิจกรรมนอกบ้านบ่อยกว่ากลุ่มที่มีรายได้ครัวเรือนน้อย สำหรับพฤติกรรมในการใช้จ่ายใช้สอย กลุ่มตัวอย่างมีสัดส่วนของการใช้จ่ายในแต่ละเดือนสำหรับค่าใช้จ่ายแต่ละประเภท ดังนี้ ค่าอาหารและเครื่องดื่ม ร้อยละ 30.7 ค่าผ่อน/ค่าเช่าบ้าน ร้อยละ 9.2 ค่าเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย ร้อยละ 8.6 โดยค่าใช้จ่ายทาง

ด้านกีฬาและอื่น ๆ น้อยที่สุดคือ ร้อยละ 0.9 และ 0.5 ตามลำดับ (วารสารคู่แข่ง, 2534 : หน้า 124 – 129)

ตารางที่ 2.12 สัดส่วนของการใช้จ่ายในแต่ละเดือนสำหรับค่าใช้จ่ายแต่ละประเภท

ค่าใช้จ่าย	ร้อยละ
1. ค่าอาหารและเครื่องดื่ม	30.7
2. ค่าผ่อน/ค่าเช่าบ้าน	9.2
3. ค่าเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย	8.6
4. เงินเก็บออม	7.9
5. ค่าใช้จ่ายภายในบ้าน	6.6
6. ค่าผ่อนรถ/ค่าเดินทาง	6.2
7. ค่าเลี้ยงดูบิดา มารดา ญาติ พี่น้อง (ไม่รวมบุตร)	5.6
8. ค่าเครื่องใช้ส่วนตัว และของใช้จำเป็นภายในบ้าน	4.7
9. ค่าเล่าเรียน ตำราเรียน	3.8
10. ค่าเลี้ยงดูบุตร	3.4
11. ค่าใช้จ่ายเพื่อความบันเทิง	3.3
12. การเดินทางท่องเที่ยว	2.1
13. เครื่องสำอาง	1.8
14. ค่าใช้จ่ายเพื่องานสังคม เบ็ดเตล็ด	1.8
15. ค่าหนังสือพิมพ์ นิตยสาร	1.8
16. ค่าใช้จ่ายเพื่อการดูแลสุขภาพ	1.1
17. กีฬา	0.9
18. อื่น ๆ	0.5

2.9.4 มหาวิทยาลัยหอการค้าไทยได้ทำการสรุปผลการวิจัยพบว่า คนกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่ต้องการพักผ่อนนอกบ้านตามแหล่งธรรมชาติเพื่อหนีความซ้ำซากจำเจ มีความพอใจในตนเอง และด้านอื่นๆ เช่น สังคม การเมือง เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และการศึกษาระดับปานกลางตลอดจนมีความสัมพันธ์กับบุคคลแวดล้อมในระดับปานกลาง (มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย : 2537)

2.9.5 รายงานสรุปผลงานการวิจัยของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเกี่ยวกับทัศนคติต่อภาวะทางสังคมของประชากรในเมืองหลัก 5 เมือง คือ กรุงเทพมหานคร เทศบาลนครเชียงใหม่ เทศบาลเมืองนครราชสีมา เทศบาลเมืองชลบุรี และเทศบาลเมืองหาดใหญ่ (จังหวัดสงขลา) พบว่าทัศนคติของคนส่วนใหญ่เห็นว่าครอบครัวของคนในเมืองไม่อบอุ่น พ่อแม่และลูกห่างเหินกันมาก ลูกให้ความเคารพพ่อแม่น้อยลง และการคบหาสมาคมของคนในสังคมเมืองเป็นการคบหาสมาคมเพื่อผลประโยชน์มากกว่าการให้ความจริงใจต่อกัน (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : 2538)

2.9.6 รายงานการศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจ-สังคม ของการเปลี่ยนแปลงจากภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรม : ศึกษากรณีอำเภอคลองหลวง อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 520 ราย พบว่า ขนาดของครัวเรือนเป็นขนาดเล็กมีสมาชิกไม่เกิน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 47 ความสัมพันธ์ในครอบครัวพบว่าร้อยละ 60 ไม่เปลี่ยนแปลง ในด้านการศึกษา หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญและคาดหวังเรื่องการศึกษาของบุตรหลาน ในด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว การเปลี่ยนแปลงจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรม ทำให้ลักษณะการทำงานประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิตต้องปรับเปลี่ยนไปด้วย สำหรับความสัมพันธ์กับสมาชิกในครัวเรือนของหัวหน้าครัวเรือนเมื่อ 10 ปีก่อน จนถึงปัจจุบันที่ไม่เคยมีเวลาว่างให้กับครอบครัว ร้อยละ 8.1 ส่วนที่ตอบว่ามีเวลาให้ครอบครัวไม่แตกต่างกัน จากระยะเวลา 10 ปีก่อนจนถึงปัจจุบัน คิดเป็นอัตราส่วนสูงสุดคือ ร้อยละ 61.5 หัวหน้าครัวเรือนที่มีเวลาว่างให้กับครอบครัวแตกต่างกัน คือเมื่อ 10 ปีก่อน มีเวลาให้มากกว่าปัจจุบัน คิดเป็นร้อยละ 15.4 ส่วนที่ตอบว่าปัจจุบันมีเวลาว่างให้มากกว่าเมื่อ 10 ปีก่อน ร้อยละ 15 ด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบระยะเวลาเมื่อ 10 ปีก่อนกับปัจจุบันพบว่า ส่วนใหญ่จะไม่แตกต่างกัน ในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน มีเพียงส่วนน้อย ร้อยละ 4.8 ตอบว่าไม่เคยพูดคุยกัน สำหรับผู้ที่ตอบว่าไม่แตกต่างกันเมื่อ 10 ปีก่อนเป็น

อย่างไร ปัจจุบันก็ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอัตราสูงสุด ร้อยละ 60 ส่วนที่ตอบว่าเมื่อ 10 ปีก่อน การมีความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านน้อยกว่าปัจจุบัน ร้อยละ 19.4 และเมื่อ 10 ปีก่อนการมีความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านมากกว่าปัจจุบัน ร้อยละ 15.8 (ชนพรพรรณ สุนทร : 2538)

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

3.1 ประเภทของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ จำแนกลักษณะของวิธีการวิจัยใน 2 รูปแบบ ได้แก่

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยได้ทำการค้นคว้าและรวบรวมเอกสารต่าง ๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้แก่ เอกสารเกี่ยวกับวิวัฒนาการของสังคมไทย พัฒนาการทางเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ลักษณะการกระจายรายได้ของประชากร สภาพการจ้างแรงงาน การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ตลอดจนผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมไทยในด้านต่าง ๆ ที่แสดงถึงวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัวในสังคมไทย รวมทั้งวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง โดยนำมาศึกษาวิเคราะห์และนำเสนอในรูปของการอธิบายเชิงพรรณนา (Descriptive Method)

2. การวิจัยแบบสำรวจ (Survey Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากการใช้แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัวโดยจำแนกตามกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ผู้วิจัยเป็นผู้สร้างแบบสอบถามและดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง เพื่อเป็นการควบคุมการตอบแบบสอบถามและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาของแบบสอบถามให้ผู้ตอบมีความเข้าใจที่ตรงกัน และให้ได้ข้อมูลคำตอบที่ถูกต้องและมีความน่าเชื่อถือ

3.1 วิธีการวิจัย

สำหรับวิธีการวิจัยผู้วิจัยได้ปฏิบัติตามขั้นตอนของระเบียบวิธีการวิจัยที่สำคัญ ดังนี้

1. การกำหนดปัญหา

ผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนรายงานการวิจัยของสถาบันการศึกษาที่ได้มีการวิจัยในลักษณะที่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัว เพื่อกำหนดขอบเขตและประเด็นสำคัญ ซึ่งจะนำไปสู่การนิยามหรือการกำหนดปัญหาการวิจัย

2. การตั้งสมมติฐาน

ในการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการศึกษา โดยมุ่งเน้นหาประเด็นคำตอบล่วงหน้าจากสมมติฐานที่ตั้งขึ้น กล่าวคือ ต้องการศึกษาปัจจัยเกี่ยวกับภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคม อิทธิพลของการโฆษณาว่ามีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัว จำแนกตามกลุ่มอาชีพต่างๆ ในเขตมหานครกรุงเทพ

3. การออกแบบวิจัย

เมื่อได้ทำการกำหนดปัญหาและตั้งสมมติฐานแล้ว ผู้วิจัยได้วางกรอบความคิด (Conceptual Framework) สำหรับการวิจัย โดยจัดทำขั้นตอน ขอบเขตการศึกษา กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนการพิจารณาประเภทของสถิติที่จะทำการวิเคราะห์ รวมทั้งระยะเวลาและงบประมาณที่ใช้ในการวิจัย เพื่อให้สามารถมองเห็นภาพรวมของสิ่งที่ศึกษาได้ชัดเจน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการสำรวจ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากการออกแบบสอบถามและสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาตลอดจนการใช้ข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากสถาบันการศึกษาและหน่วยงานต่างๆ สำหรับเป็นแนวทางในการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล

ภายหลังจากที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ แล้ว จึงนำข้อมูลดังกล่าวมาทำการประมวลผล โดยใช้หลักเกณฑ์ทางสถิติอย่างง่าย เช่น ร้อยละ การแจกแจงความถี่ การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง ค่าเฉลี่ย และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต และแบบแผนการบริโภคของครอบครัว จำแนกตามกลุ่มอาชีพต่างๆ ในเขตมหานครกรุงเทพฯ

3.2 สมมติฐานและตัวแปร

ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัวจำแนกตามกลุ่มอาชีพต่างๆ ในมหานครกรุงเทพฯ ดังนี้

3.2.1 สมมติฐาน

ภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัว.

3.2.2 ตัวแปร

ตัวแปรอิสระ : ภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ ระดับการศึกษา อาชีพ ภูมิฐานะ และรายได้

ตัวแปรตาม : การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัว

□ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะตัวชี้วัดเป็นการวัดข้อความแบบนามมาตรา (Nominal Scales) และอันดับมาตรา (Ordinal Scales) ซึ่งใช้ค่าร้อยละ (Percentage) ค่ามัชฌิมเลขคณิตหรือค่ากลาง (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

□ ข้อมูลระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัว ลักษณะตัวชี้วัดเป็นการวิเคราะห์โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) ซึ่งใช้ค่าไค-สแควร์ (Chi - Square) ในการวิเคราะห์

3.3 ประชากร

ประชากรที่อยู่ในขอบเขตของการศึกษา ได้แก่ ประชากรที่เป็นผู้บริโภคที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทน ซึ่งจำแนกตามระดับการศึกษาและสถานภาพการประกอบอาชีพในเขตมหานครกรุงเทพ ไม่จำกัดเพศ มีอายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไป

3.4 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาและเป็นตัวแทนของประชากร ผู้วิจัยได้ศึกษากลุ่มตัวอย่างจากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถาม โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นครัวเรือนในเขตมหานครกรุงเทพ และจำแนกตามระดับการศึกษาและสถานภาพการประกอบอาชีพของหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนออกเป็น 4 กลุ่มอาชีพหลัก ได้แก่

1. กลุ่มอาชีพรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	จำนวน	49	คน
2. กลุ่มอาชีพรับจ้าง	จำนวน	133	คน
3. กลุ่มอาชีพแม่บ้าน	จำนวน	39	คน
4. กลุ่มประกอบอาชีพอิสระ	จำนวน	30	คน
รวม	จำนวน	251	คน

อาชีพ	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา	อาชีวศึกษา	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี	รวม
1.รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	3	6	20	15	5	49
2. รับจ้าง	5	7	35	80	6	133
3. แม่บ้าน	4	3	18	10	4	39
4. อาชีพอิสระ	3	4	11	9	3	30
รวม	15	20	84	114	18	251

ในการกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยกำหนดวิธีการจำแนกตามกลุ่มอาชีพต่างๆ ได้แก่ กลุ่มอาชีพรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ กลุ่มอาชีพรับจ้าง กลุ่มอาชีพแม่บ้าน กลุ่มอาชีพอิสระ จากนั้นจึงทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ

2. เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยการจำแนกกลุ่มตัวอย่างออกเป็นชั้น ๆ ตามระดับการศึกษา ได้แก่ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี จากนั้นจึงทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ

3. เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงหรือแบบมีวัตถุประสงค์ (Purposive Random Sampling) เพื่อเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการจากการจำแนกตามกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่ได้จากเทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม

3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะปลายปิด (Closed-end questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) โดยมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัว และนำมาปรับปรุงให้เข้ากับกลุ่มตัวอย่างเป้าหมาย
2. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาทำการหาค่าความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา และนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแก้ไข เพื่อพิจารณาความครอบคลุมของเนื้อหา ลักษณะความถูกต้องของภาษาที่ใช้
3. ทดสอบเครื่องมือแบบสอบถามจากการ pre-test ผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งมีใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 ราย เพื่อให้เครื่องมือมีความแม่นยำและถูกต้องมากที่สุด
4. ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามที่ได้รับก่อนออกแบบสอบถามฉบับจริง

ลักษณะของแบบสอบถามมีโครงสร้างประกอบด้วย 3 ตอน จำนวน 36 ข้อ ได้แก่

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไป จำนวน 12 ข้อ

เป็นคำถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะแบบเลือกตอบข้อใดข้อหนึ่งในหลายข้อ เกี่ยวกับ เพศ อายุ สถานภาพ จำนวนสมาชิกภายในครอบครัว ระดับการศึกษา ภูมิภาค อาชีพ อาชีพของคู่สมรส สถานที่ประกอบอาชีพ รายได้ รายได้เสริมของครอบครัว และประเภทของรายได้เสริม

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับทัศนคติและพฤติกรรม จำนวน 24 ข้อ

เป็นคำถามเกี่ยวกับทัศนคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัว

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับทัศนคติที่มีต่อปัจจัยต่างๆ จำนวน 15 ข้อ

เป็นคำถามทัศนคติเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต และแบบแผนการบริโภคของครอบครัว จำแนกตามกลุ่มอาชีพ ซึ่งเป็นลักษณะแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) โดยมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1. นำคำตอบแต่ละคำตอบมาให้หน้าหน้า โดยแบ่งระดับความคิด
เห็นออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	มีคะแนนเท่ากับ 5
เห็นด้วย	มีคะแนนเท่ากับ 4
ไม่แน่ใจ	มีคะแนนเท่ากับ 3
ไม่เห็นด้วย	มีคะแนนเท่ากับ 2
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	มีคะแนนเท่ากับ 1

2. หาความถี่ของแต่ละคำตอบ ซึ่งได้โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล
ภาคสนามจากการใช้แบบสอบถาม

3. หาค่าเฉลี่ยสำหรับข้อมูลแจกแจงความถี่

4. แปลความหมายค่าเฉลี่ยที่คำนวณได้ โดยมีเกณฑ์ดังต่อไปนี้

4.51-5.0	หมายความว่า มีความพึงพอใจ/เห็นด้วยในระดับดีมาก
3.51-4.50	หมายความว่า มีความพึงพอใจ/เห็นด้วยในระดับดี
2.51-3.50	หมายความว่า มีความพึงพอใจ/เห็นด้วยในระดับปานกลาง
1.51-2.50	หมายความว่า มีความพึงพอใจ/เห็นด้วยในระดับน้อย
1.00-1.50	หมายความว่า มีความพึงพอใจ/เห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด

5. หาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation หรือ S.D.)

3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ดังนี้

1. แหล่งปฐมภูมิ (Primary sources) หมายถึง ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม

รวมข้อมูลภาคสนามโดยการใช่แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

2. แหล่งทุติยภูมิ (Secondary sources) หมายถึง ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยสถาบันการศึกษาและหน่วยงานต่างๆ ที่ได้มีการศึกษาและวิจัยไว้แล้ว

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามด้วยตนเองจากกลุ่มตัวอย่างเป้าหมาย และจากการสัมภาษณ์

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการแบบสอบถามเป็นการใช้สถิติเชิงพรรณนาเพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติและพฤติกรรมที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัวตามลักษณะที่ทำการจำแนกออกเป็น ระดับการศึกษา อาชีพ ภูมิภาคต่าง และรายได้

3.8 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

3.9.1 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้ความรู้ทางสถิติพื้นฐาน เพื่อทำการวิเคราะห์และทดสอบข้อมูล ดังนี้

3.9.1.1 สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ประกอบด้วย

□ การหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) สำหรับการสรุปลักษณะทั่วไปของข้อมูลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

□ การหาค่าเฉลี่ย (Means หรือ X) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation หรือ S.D.) สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติ ความคิดเห็นและแรงจูงใจ

3.9.1.2 สถิติอนุมาน (Inferential Statistics)

□ การหาค่าไค-สแควร์ (χ^2 -test) สำหรับการทดสอบสมมติฐานการวิจัย
ทั้งนี้โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปคอมพิวเตอร์

3.9.1 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วนได้แก่ ส่วนแรก การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไป ซึ่งเป็นการวิเคราะห์จากข้อมูลที่ได้ในแบบสอบถามจำนวน 12 ข้อ ส่วนที่สอง การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นลักษณะการวิเคราะห์ถึงรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัว จากข้อมูลที่ได้ในแบบสอบถามจำนวน 24 ข้อ และส่วนที่สาม การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัว จากแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) จำนวน 15 ข้อ โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดในรูปแบบของตารางประเภทต่าง ๆ เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ และทำให้มองเห็นภาพการวิเคราะห์ได้ชัดเจน

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต และแบบแผนการบริโภคของครอบครัว จำแนกตามกลุ่มอาชีพต่างๆ ในเขตมหานครกรุงเทพ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล 3 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไป
- ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิต และแบบแผนการบริโภคของครอบครัว
- ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต และแบบแผนการบริโภคของครอบครัว

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไป

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	92	36.7
หญิง	159	63.3
รวม	251	100

จากตารางที่ 1 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 159 คน (ร้อยละ 63.3) ในขณะที่เพศชาย จำนวน 92 คน (ร้อยละ 36.7)

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
1. 15-20 ปี	8	3.2
2. 21-30 ปี	175	69.7
3. 31-40 ปี	41	16.3
4. 41 ปีขึ้นไป	27	10.8
รวม	251	100

จากตารางที่ 2 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 21-30 ปี จำนวน 175 คน (ร้อยละ 69.7) รองลงมาอยู่ระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 41 คน (ร้อยละ 16.3) และอยู่ระหว่าง 40 ปีขึ้นไป จำนวน 27 คน (ร้อยละ 10.8) ตามลำดับ

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
1. โสด	173	68.9
2. สมรส	73	29.1
3. หม้าย/หย่าร้าง	5	2.0
รวม	251	100

จากตารางที่ 3 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด จำนวน 173 คน (ร้อยละ 68.9) รองลงมา มีสถานภาพสมรส จำนวน 73 คน (ร้อยละ 29.1) และมีสถานภาพหม้าย/หย่าร้าง จำนวน 5 คน (ร้อยละ 2.0) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนสมาชิกในครอบครัว

จำนวนสมาชิกในครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
1. 2 คน	20	8.0
2. 3 คน	39	15.5
3. 4 คน	58	23.1
4. มากกว่า 4 คนขึ้นไป	134	53.4
รวม	251	100

จากตารางที่ 4 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมากกว่า 4 คนขึ้นไป จำนวน 134 คน (ร้อยละ 53.4) รองลงมา มีจำนวนสมาชิก 4 คน จำนวน 58 คน (ร้อยละ 23.1) และมีจำนวนสมาชิก 3 คน จำนวน 39 คน (ร้อยละ 15.5) ตามลำดับ

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระดับการศึกษา

การศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
1. ประถมศึกษา	15	6.0
2. มัธยมศึกษา	20	8.0
3. อาชีวศึกษา (ปวช.)	23	9.2
4. อนุปริญญาตรี (ปวท. , ปวส.)	61	24.3
5. ปริญญาตรี	114	45.4
6. สูงกว่าปริญญาตรี	18	7.1
รวม	251	100

จากตารางที่ 5 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 114 คน (ร้อยละ 45.4) รองลงมาคือระดับอนุปริญญา (ปวท. , ปวส.) จำนวน 61 คน (ร้อยละ 24.3) และระดับอาชีวศึกษา จำนวน 23 คน (ร้อยละ 9.2) ตามลำดับ

ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามภูมิลำเนาตั้งเดิม

ภูมิลำเนาตั้งเดิมอยู่ในภาค	จำนวน	ร้อยละ
1. ภาคกลาง	91	36.3
2. ภาคตะวันออก	18	7.2
3. ภาคเหนือ	22	8.8
4. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	35	13.9
5. ภาคใต้	29	11.6
6. กรุงเทพมหานคร	56	22.2
รวม	251	100

จากตารางที่ 6 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคกลาง จำนวน 91 คน (ร้อยละ 36.3) รองลงมาคือกรุงเทพมหานคร จำนวน 56 คน (ร้อยละ 21.5) และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 35 คน (ร้อยละ 13.9) ตามลำดับ

ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอาชีพ

อาชีพปัจจุบัน	จำนวน	ร้อยละ
1. รับราชการ และพนักงานรัฐวิสาหกิจ	49	19.6
2. รับจ้าง	133	53.0
3. แม่บ้าน	39	15.5
4. ประกอบอาชีพอิสระ และอื่น ๆ	27	10.7
รวม	251	100

จากตารางที่ 7 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน 133 คน (ร้อยละ 53.0) รองลงมาคืออาชีพรับราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 49 คน (ร้อยละ 19.6) และแม่บ้าน จำนวน 39 คน (ร้อยละ 15.5) ตามลำดับ

ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอาชีพของกลุ่มสตรี

อาชีพของกลุ่มสตรี	จำนวน	ร้อยละ
1. รับราชการ และพนักงานรัฐวิสาหกิจ	25	14.5
2. รับจ้าง	24	13.87
3. แม่บ้าน	7	4.05
4. ประกอบอาชีพอิสระ และอื่นๆ	117	67.63
รวม	173	100

จากตารางที่ 8 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มสตรีประกอบอาชีพอิสระและอื่นๆ จำนวน 117 คน (ร้อยละ 67.63) รองลงมาคือประกอบอาชีพรับราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 25 คน (ร้อยละ 14.45) และประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน 24 คน (ร้อยละ 13.87) ตามลำดับ

ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานที่ประกอบอาชีพ

สถานที่ประกอบอาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
1. ภาคกลาง	66	26.3
2. ภาคตะวันออก	10	4.0
3. ภาคเหนือ	1	0.4
4. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	3	1.2
5. ภาคใต้	11	4.4
6. กรุงเทพมหานคร	160	63.7
รวม	251	100

จากตารางที่ 9 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานที่ประกอบอาชีพอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 160 คน (ร้อยละ 63.7) รองลงมาคือภาคกลาง จำนวน 66 คน (ร้อยละ 26.3) และภาคใต้ จำนวน 11 คน (ร้อยละ 4.4) ตามลำดับ

ตารางที่ 10 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับรายได้ของผู้ตอบแบบสอบถามและคู่สมรส

รายได้ของท่านและคู่สมรสโดยเฉลี่ยต่อเดือน	จำนวน	ร้อยละ
1. ต่ำกว่า 12,000 บาท	133	53.0
2. 12,001-15,000 บาท	45	17.9
3. 15,001-20,000 บาท	28	11.2
4. สูงกว่า 20,001 บาท	45	17.9
รวม	251	100

จากตารางที่ 10 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามและคู่สมรสมีรายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 12,000 บาท จำนวน 133 คน (ร้อยละ 53.0) รองลงมาคือ 12,001-15,000 บาท และสูงกว่า 20,001 บาท จำนวน 45 คนเท่ากัน (ร้อยละ 17.9) และ 15,001-20,000 บาท จำนวน 28 คน (ร้อยละ 11.2) ตามลำดับ

ตารางที่ 11 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามการมีรายได้เสริม

ปกตินอกจากรายได้หลัก มีรายได้เสริมหรือไม่	จำนวน	ร้อยละ
1. มี	109	43.4
2. ไม่มี	142	56.6
รวม	251	100

จากตารางที่ 11 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีรายได้เสริม จำนวน 142 คน (ร้อยละ 56.6) และมีรายได้เสริม จำนวน 109 คน (ร้อยละ 43.4) ตามลำดับ

ตารางที่ 12 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามรายได้เสริมของครอบครัว

รายได้เสริมของครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
1. ค่าขาย	125	49.8
2. ตัวแทนหรือนายหน้า	16	6.4
3. รับจ้าง	70	27.9
4. อื่นๆ ไปรตระบุ	40	15.9
รวม	251	100

ตารางที่ 12 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้เสริมของครอบครัวจากการค้าขาย จำนวน 125 คน (ร้อยละ 49.8) รองลงมาคือรับจ้าง จำนวน 70 คน (ร้อยละ 27.9) และอื่นๆ จำนวน 40 คน (ร้อยละ 15.9) ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิต และแบบแผนการบริโภคของครอบครัว

ตารางที่ 13 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับค่าใช้จ่ายในแต่ละเดือนของครอบครัว

ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับค่าใช้จ่าย ในแต่ละเดือนของครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
1. รายได้มากกว่ารายจ่าย	42	16.7
2. รายได้และรายจ่ายอยู่ในระดับเดียวกัน	79	31.5
3. รายได้น้อยกว่ารายจ่าย	69	27.5
4. ไม่แน่นอน	61	24.3
รวม	251	100

จากตารางที่ 13 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้และรายจ่ายอยู่ในระดับเดียวกัน มีจำนวนมากที่สุดคือ 79 คน (ร้อยละ 31.5) รองลงมาคือรายได้น้อยกว่ารายจ่ายจำนวน 69 คน (ร้อยละ 27.5) และรายได้ไม่แน่นอนจำนวน 61 คน (ร้อยละ 24.3) ตามลำดับ

ตารางที่ 14 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว

รูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
1. หัวหน้าครอบครัวรับผิดชอบ	36	14.3
2. ร่วมกันรับผิดชอบ	161	64.2
3. แยกกันรับผิดชอบ	42	16.7
4. อื่น ๆ	12	4.8
รวม	251	100

จากตารางที่ 14 พบว่ารูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวในลักษณะร่วมกันรับผิดชอบ มีจำนวนมากที่สุดคือ 161 คน (ร้อยละ 64.2) รับผิดชอบจำนวน 42 คน (ร้อยละ 16.7) และหัวหน้าครอบครัวรับผิดชอบจำนวน 36 คน (ร้อยละ 14.3) ตามลำดับ

ตารางที่ 15 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามวิธีการแก้ไขกรณีรายได้ของครอบครัวน้อยกว่ารายจ่าย

วิธีการแก้ไขกรณีรายได้ของครอบครัวน้อยกว่ารายจ่าย	จำนวน	ร้อยละ
1. กู้ยืมจากแหล่งต่าง ๆ	29	11.6
2. นำเงินออกมาใช้จ่ายในส่วนที่ไม่เพียงพอ	39	15.5
3. ประหยัดการใช้จ่ายให้เพียงพอกับรายได้	165	65.7
4. อื่น ๆ	18	7.2
รวม	251	100

จากตารางที่ 15 พบว่าวิธีการแก้ไขกรณีรายได้ของครอบครัวน้อยกว่ารายจ่าย ผู้ตอบแบบสอบถามจะประหยัดการใช้จ่ายให้เพียงพอกับรายได้ มีจำนวนมากที่สุดคือ 165 คน (ร้อยละ 65.7) รองลงมาคือนำเงินออกมาใช้จ่ายในส่วนที่ไม่เพียงพอจำนวน 39 คน (ร้อยละ 15.5) และกู้ยืมจากแหล่งต่างๆ จำนวน 29 คน (ร้อยละ 11.6) ตามลำดับ

ตารางที่ 16 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามลักษณะการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่

ลักษณะการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่	จำนวน	ร้อยละ
1. เป็นประจำ	154	61.3
2. นาน ๆ ครั้ง	84	33.5
3. ไม่เคยเลย	3	1.2
4. อื่น ๆ	10	4.0
รวม	251	100

จากตารางที่ 16 พบว่าลักษณะการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่อยู่ร่วมกันเป็นประจำ มีจำนวนมากที่สุดคือ 154 คน (ร้อยละ 61.3) ลักษณะอยู่ร่วมกันนาน ๆ ครั้ง จำนวน 84 คน (ร้อยละ 33.5) และอื่นๆ จำนวน 10 คน (ร้อยละ 4.0) ตามลำดับ

ตารางที่ 17 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามการใช้เวลาในวันหยุดสุดสัปดาห์ของสมาชิกในครอบครัว

การใช้เวลาในวันหยุดสุดสัปดาห์ส่วนใหญ่ของสมาชิกในครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
1. พักผ่อนอยู่กับบ้าน	169	67.2
2. ไปเที่ยวหรือเยี่ยมเยียนคนรู้จัก	29	11.6
3. จับจ่ายซื้อของตามห้างสรรพสินค้า	24	9.6
4. อื่น ๆ	29	11.6
รวม	251	100

จากตารางที่ 17 พบว่าการใช้เวลาในวันหยุดสุดสัปดาห์ของสมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่พักผ่อนอยู่กับบ้านมีจำนวนมากที่สุดคือ 169 คน (ร้อยละ 67.2) รองลงมาคือไปเที่ยวหรือเยี่ยมเยียนคนรู้จักและเหตุผลอื่นๆ จำนวน 29 คนเท่ากัน (ร้อยละ 11.6) และจับจ่ายซื้อของตามห้างสรรพสินค้า มีจำนวนน้อยที่สุด 24 คน (ร้อยละ 9.6) ตามลำดับ

ตารางที่ 18 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามปัญหาหลักที่สำคัญในการดำเนินชีวิตของครอบครัวในสังคมไทยปัจจุบัน

ปัญหาหลักที่สำคัญในการดำเนินชีวิตของครอบครัวในสังคมไทยปัจจุบัน	จำนวน	ร้อยละ
1. ปัญหาทางเศรษฐกิจ	189	75.2
2. ปัญหาทางสังคม	29	11.6
3. ปัญหาค่านิยมและวัฒนธรรม	22	8.8
4. อื่นๆ	11	4.4
รวม	251	100

จากตารางที่ 18 พบว่าปัญหาหลักที่สำคัญในการดำเนินชีวิตในสังคมไทยปัจจุบัน ปัญหาทางเศรษฐกิจมีจำนวนมากที่สุดคือ 189 คน (ร้อยละ 75.2) รองลงมาคือปัญหาทางสังคม จำนวน 29 คน (ร้อยละ 11.6) และปัญหาค่านิยมและวัฒนธรรม จำนวน 22 คน (ร้อยละ 8.8) ตามลำดับ

ตารางที่ 19 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามบทบาทของศาสนาที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของครอบครัวในสังคมไทย

บทบาทของศาสนาที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิต ของครอบครัวในสังคมไทย	จำนวน	ร้อยละ
1. เป็นศูนย์รวมทางจิตใจ	69	27.5
2. เป็นที่พึ่งทางใจ	111	44.2
3. เป็นสิ่งที่ชำระใจซึ่งวัฒนธรรมอันดีงาม	57	22.7
4. ไม่มีอิทธิพลอย่างใดต่อครอบครัว	14	5.6
รวม	251	100

จากตารางที่ 19 พบว่าศาสนาที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของครอบครัวในสังคมไทย คือเป็นที่พึ่งทางใจมีจำนวนมากที่สุด จำนวน 111 คน (ร้อยละ 44.2) รองลงมาเป็นศูนย์รวมทางจิตใจ จำนวน 69 คน (ร้อยละ 27.5) และเป็นสิ่งที่ชำระใจซึ่งวัฒนธรรมอันดีงาม จำนวน 57 คน (ร้อยละ 22.7) ตามลำดับ

ตารางที่ 20 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามการเข้าร่วมในพิธีการทางศาสนาพร้อมกับครอบครัว

การเข้าร่วมในพิธีการทางศาสนาพร้อมกับครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
1. เป็นประจำ	68	27.1
2. นาน ๆ ครั้ง	170	67.7
3. ไม่เคยเลย	4	1.6
4. อื่น ๆ	9	3.6
รวม	251	100

จากตารางที่ 20 พบว่าการเข้าร่วมในพิธีการทางศาสนาพร้อมกับครอบครัว นาน ๆ ครั้ง มีจำนวนมากที่สุดคือ 170 คน (ร้อยละ 67.7) รองลงมาคือเป็นประจำ จำนวน 68 คน (ร้อยละ 27.1) และไม่เคยเลย จำนวน 4 คน (ร้อยละ 1.6) ตามลำดับ

ตารางที่ 21 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามพิธีการทางศาสนาที่สมาชิกในครอบครัวเข้าร่วมกันบ่อยครั้งที่สุด

พิธีการทางศาสนาที่ท่านและครอบครัวเข้าร่วมกันบ่อยครั้งที่สุด	จำนวน	ร้อยละ
1. วันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ (เช่น วันวิสาขบูชา)	107	42.5
2. วันเทศกาลต่าง ๆ (เช่น วันขึ้นปีใหม่, วันสงกรานต์)	89	55.5
3. วันสำคัญของครอบครัว (เช่น วันเกิด, งานศพ)	28	11.2
4. อื่น ๆ	27	10.8
รวม	251	100

จากตารางที่ 21 พบว่าพิธีการทางศาสนาที่สมาชิกในครอบครัวเข้าร่วมกันบ่อยครั้งที่สุดในวันสำคัญทางศาสนาต่างๆ (เช่น วันวิสาขบูชา) มีจำนวนมากที่สุดคือ 107 คน (ร้อยละ 42.5) รองลงมาคือวันเทศกาลต่างๆ (เช่น วันขึ้นปีใหม่) จำนวน 89 คน (ร้อยละ 35.5) และวันสำคัญของครอบครัว จำนวน 28 คน (ร้อยละ 11.2) ตามลำดับ

ตารางที่ 22 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามการเข้าร่วมกิจกรรมช่วยเหลือสังคมร่วมกับครอบครัว

การเข้าร่วมกิจกรรมช่วยเหลือสังคมร่วมกับครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
1. เป็นประจำ	54	21.5
2. นาน ๆ ครั้ง	183	72.9
3. ไม่เคยเลย	9	3.6
4. อื่น ๆ	5	2.0
รวม	251	100

จากตารางที่ 22 พบว่าการเข้าร่วมกิจกรรมช่วยเหลือสังคมร่วมกับครอบครัว นาน ๆ ครั้ง มีจำนวนมากที่สุดคือ 183 คน (ร้อยละ 72.9) รองลงมาคือเป็นประจำจำนวน 54 คน (ร้อยละ 21.5) และไม่เคยเลย จำนวน 9 คน (ร้อยละ 3.6) ตามลำดับ

ตารางที่ 23 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามประเภทของการเข้าร่วมกิจกรรมช่วยเหลือสังคม

ประเภทของการเข้าร่วมกิจกรรมช่วยเหลือสังคม	จำนวน	ร้อยละ
1. การให้ความร่วมมือกับทางราชการ	41	16.3
2. การบริจาคเงินและสิ่งของตามโอกาส	186	74.1
3. เป็นอาสาสมัครในหน่วยงานทางสังคม	17	6.8
4. อื่นๆ	7	2.8
รวม	251	100

จากตารางที่ 23 พบว่าประเภทของการเข้าร่วมกิจกรรมช่วยเหลือสังคม ส่วนมากเป็นด้านการบริจาคเงินและสิ่งของตามโอกาส มีจำนวนมากที่สุดคือ 186 คน (ร้อยละ 74.1) รองลงมาคือการให้ความร่วมมือกับทางราชการจำนวน 41 คน (ร้อยละ 16.3) และเป็นอาสาสมัครในหน่วยงานทางสังคม จำนวน 17 คน (ร้อยละ 6.8) ตามลำดับ

ตารางที่ 24 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับเพื่อนบ้านใกล้เคียง

ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับเพื่อนบ้านใกล้เคียง	จำนวน	ร้อยละ
ส่วนใหญ่เป็นลักษณะใด		
1. ไม่ค่อยจะมีความสัมพันธ์กัน	11	4.4
2. มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง	142	56.6
3. ความสัมพันธ์ในระดับที่ดี	95	37.8
4. ไม่มีความสัมพันธ์กันเลย	3	1.2
รวม	251	100

จากตารางที่ 24 พบว่าลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและเพื่อนบ้านใกล้เคียงมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง มีจำนวนมากที่สุดคือ 142 คน (ร้อยละ 56.6) รองลงมาคือ ความสัมพันธ์ในระดับที่ดีจำนวน 95 คน (ร้อยละ 37.8) และไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กัน จำนวน 11 คน (ร้อยละ 4.4) ตามลำดับ

ตารางที่ 25 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามแนวความคิดด้านการศึกษาของสมาชิกในครอบครัว

แนวความคิดด้านการศึกษาของสมาชิกในครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
1. ให้ความอิสระในการตัดสินใจด้านการศึกษา	216	86.0
2. โน้มน้าวให้สมาชิกในครอบครัวได้รับการศึกษาตามแบบของท่าน	21	8.4
3. เป็นผู้ตัดสินใจกำหนดแนวทางการศึกษาให้	9	3.6
4. อื่นๆ	5	2.0
รวม	251	100

จากตารางที่ 25 พบว่าแนวความคิดด้านการศึกษาของสมาชิกในครอบครัว โดยให้ความอิสระในการตัดสินใจด้านการศึกษา มีจำนวนมากที่สุดคือ 216 คน (ร้อยละ 86.0) รองลงมาคือ โน้มน้าวให้สมาชิกในครอบครัวได้รับการศึกษาตามแบบของท่าน จำนวน 21 คน (ร้อยละ 8.4) และเป็นผู้ตัดสินใจกำหนดแนวทางการศึกษาให้ จำนวน 9 คน (ร้อยละ 3.6) ตามลำดับ

ตารางที่ 26 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามทัศนคติเกี่ยวกับประโยชน์ของการศึกษาที่มีต่อการดำเนินชีวิตในสังคม

ประโยชน์ของการศึกษาที่มีต่อการดำเนินชีวิตในสังคม	จำนวน	ร้อยละ
1. ด้านการประกอบอาชีพ	97	38.7
2. ด้านการยอมรับจากสังคม	39	15.5
3. ด้านผลตอบแทน	9	3.6
4. ด้านความมั่นคงในชีวิต	98	39.0
5. อื่น ๆ	8	3.2
รวม	251	100

จากตารางที่ 26 พบว่าทัศนคติเกี่ยวกับประโยชน์ของการศึกษาที่มีต่อการดำเนินชีวิตในสังคม ด้านความมั่นคงในชีวิต มีจำนวนมากที่สุดคือ 98 คน (ร้อยละ 39.0) รองลงมาคือด้านการเลือกประกอบอาชีพจำนวน 97 คน (ร้อยละ 38.7) และด้านการยอมรับจากสังคม จำนวน 9 คน (ร้อยละ 3.6) ตามลำดับ

ตารางที่ 27 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามการกำหนดแนวทางการศึกษาของสมาชิกในครอบครัว

การกำหนดแนวทางการศึกษาของสมาชิกในครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
1. ศึกษาต่อให้สูงที่สุด โดยท่านเป็นผู้สนับสนุน	88	35.1
2. ให้การสนับสนุนด้านการศึกษาจนถึงระดับที่ช่วยตัวเองได้	108	43.0
3. แล้วแต่ความสมัครใจ	53	21.1
4. อื่น ๆ	2	0.8
รวม	251	100

จากตารางที่ 27 พบว่าการกำหนดแนวทางการศึกษาของสมาชิกในครอบครัว ให้การสนับสนุนด้านการศึกษาจนถึงระดับที่ช่วยตัวเองได้ มีจำนวนมากที่สุดคือ 108 คน (ร้อยละ 43.0) รองลงมาคือศึกษาต่อให้สูงโดยท่านเป็นผู้สนับสนุน จำนวน 88 คน (ร้อยละ 35.1) และแล้วแต่ความสมัครใจ จำนวน 53 คน (ร้อยละ 21.1) ตามลำดับ

ตารางที่ 28 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามลักษณะการปลูกฝังสมาชิก
ในครอบครัว

ลักษณะการปลูกฝังสมาชิกในครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
1. การเคารพระเบียบวินัย	30	12.0
2. ความกตัญญูรู้คุณ	82	32.8
3. การประหยั้ดอดออม	47	18.8
4. ความซื่อสัตย์	50	20.0
5. การรักษาศิลปวัฒนธรรม	2	0.8
6. อื่น ๆ	39	5.6
รวม	250	100

จากตารางที่ 28 พบว่าลักษณะการปลูกฝังสมาชิกในครอบครัว มีความกตัญญูรู้คุณ มี
จำนวนมากที่สุดคือ 82 คน (ร้อยละ 32.8) รองลงมาคือความซื่อสัตย์ จำนวน 50 คน (ร้อยละ 20.0)
และการประหยั้ดอดออม จำนวน 47 คน (ร้อยละ 18.8) ตามลำดับ

ตารางที่ 29 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามทัศนคติเกี่ยวกับประเภทของอาชีพที่เหมาะสมกับสมาชิกในครอบครัว

ประเภทของอาชีพที่เหมาะสมกับสมาชิกในครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
1. ตามแบบอย่างบรรพบุรุษ	11	4.4
2. ตามที่บิดามารดากำหนด	14	5.6
3. ตามที่สมาชิกในครอบครัวเห็นว่าเหมาะสม	189	75.3
4. อื่นๆ	37	14.7
รวม	251	100

จากตารางที่ 29 พบว่าประเภทของอาชีพที่เหมาะสมกับสมาชิกในครอบครัวลักษณะตามที่สมาชิกในครอบครัวเห็นว่าเหมาะสม มีจำนวนมากที่สุดคือ 189 คน (ร้อยละ 75.3) รองลงมาคือลักษณะอื่นๆ 37 คน (ร้อยละ 14.7) และตามที่บิดามารดากำหนด จำนวน 14 คน (ร้อยละ 5.6) ตามลำดับ

ตารางที่ 30 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามความถี่ในการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว

ความถี่ในการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
1. เป็นประจำ	168	66.9
2. นาน ๆ ครั้ง	78	31.1
3. ไม่เคยเลย	2	0.8
4. อื่น ๆ	3	1.2
รวม	251	100

จากตารางที่ 30 พบว่าความถี่ในการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวเป็นประจำ มีจำนวนมากที่สุดคือ 168 คน (ร้อยละ 66.9) รองลงมาคือ นาน ๆ ครั้ง จำนวน 78 คน (ร้อยละ 31.1) และอื่นๆ จำนวน 3 คน (ร้อยละ 1.2) ตามลำดับ

ตารางที่ 31 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามช่วงระยะเวลาในการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว

ช่วงระยะเวลาในการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
1. มื้อเช้า	18	7.2
2. มื้อกลางวัน	4	1.6
3. มื้อเย็น	211	84.1
4. อื่นๆ	18	7.1
รวม	251	100

จากตารางที่ 31 พบว่าช่วงระยะเวลาในการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว มื้อเย็น มีจำนวนมากที่สุดคือ 211 คน (ร้อยละ 84.1) รองลงมาคือมื้อเช้าและอื่นๆ จำนวน 18 คนเท่ากัน (ร้อยละ 7.2) และมื้อกลางวัน จำนวน 4 คน (ร้อยละ 1.6) ตามลำดับ

ตารางที่ 32 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามลักษณะการเตรียมอาหารของครอบครัว

ลักษณะการเตรียมอาหารของครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
1. ซื้ออาหารจากตลาดมาประกอบเอง	181	72.1
2. ซื้ออาหารสำเร็จรูปจากร้านขายอาหารมารับประทาน	61	24.3
3. ซื้ออาหารพร้อมปรุงจากห้างสรรพสินค้ามาประกอบเอง	5	2.0
4. ซื้ออาหารสำเร็จรูปจากห้างสรรพสินค้ามารับประทาน	4	1.6
รวม	251	100

จากตารางที่ 32 พบว่าลักษณะการเตรียมอาหารของครอบครัว โดยปกติจะซื้ออาหารสดจากตลาดมาประกอบเอง มีจำนวนมากที่สุดคือ 181 คน (ร้อยละ 72.1) รองลงมาคือซื้ออาหารสำเร็จรูปจากร้านขายอาหารมารับประทานจำนวน 61 คน (ร้อยละ 24.3) และซื้ออาหารพร้อมปรุงจากห้างสรรพสินค้ามาประกอบเอง จำนวน 5 คน (ร้อยละ 2.0) ตามลำดับ

ตารางที่ 33 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามความถี่ในการออกไปรับประทานอาหารนอกร้านของสมาชิกในครอบครัว

ความถี่ในการออกไปรับประทานอาหารนอกร้านของสมาชิกในครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
1. เป็นประจำ	20	8.0
2. นาน ๆ ครั้ง	217	86.5
3. ไม่เคยเลย	10	3.9
4. อื่น ๆ	4	1.6
รวม	251	100

จากตารางที่ 33 พบว่าความถี่ในการออกไปรับประทานอาหารนอกร้านของสมาชิกในครอบครัว นาน ๆ ครั้งมีจำนวนมากที่สุดคือ 217 คน (ร้อยละ 86.5) รองลงมาคือเป็นประจำ จำนวน 20 คน (ร้อยละ 8.0) และไม่เคยเลย จำนวน 10 คน (ร้อยละ 3.9)

ตารางที่ 34 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามสถานที่รับประทานอาหาร
นอกบ้านของสมาชิกในครอบครัว

สถานที่รับประทานอาหารนอกบ้านของสมาชิกในครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
1. ร้านอาหารทั่วไปตามแหล่งชุมชน	61	24.3
2. ร้านอาหารตามศูนย์การค้า	59	23.5
3. ร้านอาหารใกล้บ้านหรือที่พักอาศัย	112	44.6
4. อื่น ๆ	19	7.6
รวม	251	100

จากตารางที่ 34 พบว่าสถานที่รับประทานอาหารนอกบ้านของสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ร้านอาหารใกล้บ้านหรือที่พักอาศัย มีจำนวนมากที่สุดคือ 112 คน (ร้อยละ 44.6) รองลงมาคือร้านอาหารทั่วไปตามแหล่งชุมชนจำนวน 61 คน (ร้อยละ 24.3) และร้านอาหารตามศูนย์การค้าจำนวน 59 คน (ร้อยละ 23.5) ตามลำดับ

ตารางที่ 35 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามทัศนคติเกี่ยวกับค่านิยม
เกี่ยวกับการเลือกใช้สินค้า

ค่านิยมเกี่ยวกับการเลือกใช้สินค้า	จำนวน	ร้อยละ
1. นิยมใช้ของที่ผลิตขึ้นภายในประเทศให้มากที่สุด	112	44.6
2. นิยมใช้ของที่ผลิตขึ้นทั้งภายในประเทศและจากต่างประเทศร่วมกัน	114	45.4
3. ไม่นิยมใช้ของที่ผลิตขึ้นในประเทศเลย	20	8.0
4. อื่น ๆ	5	2.0
รวม	251	100

จากตารางที่ 35 พบว่าทัศนคติเกี่ยวกับค่านิยมเกี่ยวกับการเลือกใช้สินค้า นิยมใช้ของที่ผลิตทั้งภายในประเทศและจากต่างประเทศร่วมกัน มีจำนวนมากที่สุดคือ 114 คน (ร้อยละ 45.4) รองลงมาคือนิยมใช้ของที่ผลิตขึ้นภายในประเทศให้มากที่สุดจำนวน 112 คน (ร้อยละ 44.6) และไม่นิยมใช้ของที่ผลิตขึ้นในประเทศเลย จำนวน 20 คน (ร้อยละ 8.0) ตามลำดับ

ตารางที่ 36 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามความทัศนคติเกี่ยวกับสินค้าที่ผลิตขึ้นจากต่างประเทศ

ทัศนคติเกี่ยวกับสินค้าที่ผลิตขึ้นจากต่างประเทศ	จำนวน	ร้อยละ
1. เป็นของดีมีคุณภาพ	57	22.7
2. เป็นของที่ได้รับความนิยมทั่วไป	80	31.9
3. เป็นของฟุ่มเฟือย	96	38.2
4. อื่น ๆ	18	7.2
รวม	251	100

จากตารางที่ 36 พบว่าทัศนคติเกี่ยวกับสินค้าที่ผลิตขึ้นจากต่างประเทศ เป็นของฟุ่มเฟือยมีจำนวนมากที่สุดคือ 96 คน (ร้อยละ 38.2) รองลงมาคือเป็นของที่ได้รับความนิยมทั่วไป จำนวน 80 คน (ร้อยละ 31.9) และเป็นของดีมีคุณภาพ 57 คน (ร้อยละ 22.7) ตามลำดับ

ตารางที่ 37 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายในครอบครัว

	ระดับการศึกษา						รวม
	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา	อาชีวศึกษา	อนุปริญญา	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี	
1. รูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายในครอบครัว							
1.1 หัวหน้าครอบครัวรับผิดชอบ	2.0	2.0	0.8	4.9	6.0		
1.2 ร่วมกันรับผิดชอบ	3.6	4.8	2.8	9.2	30.3	0.8	
1.3 แยกกันรับผิดชอบ	0.4	1.2	6.8	8.4			
1.4 อื่น ๆ	0.4	0.8	0.4	8.4	0.8		
รวม	6.0	8.0	5.2	28.3	45.4	0.8	100.0
	15	20	13	71	114	2	251

หมายเหตุ : * มีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

$$X^2 = .03127$$

จากตารางที่ 37 พบว่าระดับการศึกษาที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้รูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวแตกต่างกัน กล่าวคือผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีจะมีรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายในครอบครัวลักษณะร่วมกันรับผิดชอบมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 30.3 ซึ่งแตกต่างจากระดับการศึกษาอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในระดับความเชื่อมั่น 95% และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวพบว่า ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้รูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายแตกต่างกันด้วย

ตารางที่ 38 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับการใช้เวลาอยู่ร่วมกันของครอบครัว

	ระดับการศึกษา						รวม
	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา	อาชีวศึกษา	อนุปริญญา	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี	
2 การใช้เวลาอยู่ร่วมกันของครอบครัว							
2.1 เป็นประจำ	2.4	4.0	2.8	16.3	33.1	2.8	
2.2 นาน ๆ ครั้ง	2.8	2.8	2.4	10.8	11.6	3.2	
2.3 ไม่เคยเลย				0.4	0.4	0.4	
2.4 อื่น ๆ	0.8	1.2		0.8	0.4	0.8	
รวม	6.0	8.0	5.2	28.3	45.4	7.2	100.0
	15	20	13	71	114	18	251

หมายเหตุ : * มีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

$$X^2 = .01594$$

จากตารางที่ 38 พบว่าระดับการศึกษาที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้การใช้เวลาอยู่ร่วมกันของครอบครัวแตกต่างกัน กล่าวคือผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีจะการใช้เวลาอยู่ร่วมกันของครอบครัวเป็นประจำมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 33.1 ซึ่งแตกต่างจากระดับการศึกษาอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในระดับความเชื่อมั่น 95% และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับการใช้เวลาอยู่ร่วมกันของครอบครัวพบว่า ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้การใช้เวลาอยู่ร่วมกันของครอบครัวแตกต่างกันด้วย

ตารางที่ 39 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับการปลูกฝังสมาชิกในครอบครัว

	ระดับการศึกษา						รวม
	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา	อาชีวศึกษา	อนุปริญญา	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี	
3 การปลูกฝังสมาชิกในครอบครัว							
3.1 การเคารพระเบียบวินัย	0.8			3.6	6.8	0.8	
3.2 ความกตัญญูรู้คุณ	1.6	3.2	1.2	10.8	14.7	1.2	
3.3 การประหยัดอดออม	0.4	2.0	1.2	5.6	8.4	1.2	
3.4 ความซื่อสัตย์	2.0	0.8	1.6	4.8	8.0	2.8	
3.5 การรักษาศิลปวัฒนธรรม	1.2	2.0	1.2	3.6	7.6	1.2	
รวม	6.0	8.0	5.2	28.3	45.4	7.2	100.0
	15	20	13	71	114	18	251

หมายเหตุ : * มีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

$$X^2 = .04771$$

จากตารางที่ 39 พบว่าระดับการศึกษาที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้การปลูกฝังสมาชิกในครอบครัวแตกต่างกัน กล่าวคือผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีจะปลูกฝังสมาชิกในครอบครัวด้านความกตัญญูรู้คุณมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 14.7 ซึ่งแตกต่างจากระดับการศึกษาอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในระดับความเชื่อมั่น 95% และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับการปลูกฝังสมาชิกในครอบครัวพบว่า ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้การปลูกฝังสมาชิกในครอบครัวแตกต่างกันด้วย

ตารางที่ 40 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับระยะเวลาการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิก

	ระดับการศึกษา						รวม
	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา	อาชีวศึกษา	อนุปริญญา	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี	
4. ระยะเวลาการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิก							
4.1 มื้อเช้า	1.2		0.4	0.8	0.8	0.4	
4.2 มื้อกลางวัน	0.4	1.2	0.4	1.6	1.6	0.4	
4.3 มื้อเย็น	2.8	6.0	3.2	21.9	36.3	5.2	
4.4 อื่น ๆ	1.6	0.8	1.2	4.0	6.8	1.2	
รวม	6.0	8.0	5.2	28.3	45.4	7.2	100.0
	15	20	13	71	114	18	251

หมายเหตุ : * มีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

$$X^2 = .00707$$

จากตารางที่ 40 พบว่าระดับการศึกษาที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้ระยะเวลาการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกแตกต่างกัน กล่าวคือผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีจะมีระยะเวลาการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกมื้อเย็นมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 36.3 ซึ่งแตกต่างจากระดับการศึกษาอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในระดับความเชื่อมั่น 95% และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับระยะเวลาการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกพบว่า ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้ระยะเวลาการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกภายในครอบครัวแตกต่างกันด้วย

ตารางที่ 41 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับความคิดเห็นเกี่ยวกับสินค้าที่ผลิตจากต่างประเทศ

	ระดับการศึกษา						รวม
	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา	อาชีวศึกษา	อนุปริญญา	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี	
5. ความคิดเห็นเกี่ยวกับสินค้าที่ผลิตจากต่างประเทศ							
5.1 เป็นของดีมีคุณภาพ	2.0	4.4	2.0	16.7	18.7	0.8	
5.2 เป็นของที่ได้รับความนิยมทั่วไป	2.8	2.8	2.4	10.0	23.5	4.0	
5.3 เป็นของฟุ่มเฟือย			0.4	0.4	0.8	0.4	
5.4 อื่น ๆ	1.2	0.8	0.4	1.2	2.4	2.4	
รวม	6.0	8.0	5.2	28.3	45.4	7.2	100.0
	15	20	13	71	114	18	251

หมายเหตุ : * มีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

$$X^2 = .01217$$

จากตารางที่ 41 พบว่าระดับการศึกษาที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับสินค้าที่ผลิตจากต่างประเทศแตกต่างกัน กล่าวคือผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีจะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสินค้าที่ผลิตจากต่างประเทศว่าเป็นของที่ได้รับความนิยมทั่วไปมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 36.3 ซึ่งแตกต่างจากระดับการศึกษาอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในระดับความเชื่อมั่น 95% และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับความคิดเห็นเกี่ยวกับสินค้าที่ผลิตจากต่างประเทศพบว่า ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับสินค้าที่ผลิตจากต่างประเทศแตกต่างกันด้วย

ตารางที่ 42 ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายในครอบครัว

	อาชีพ				รวม
	รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	รับจ้าง	แม่บ้าน	อาชีพอิสระ เกษตรกร	
6. รูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายในครอบครัว					
6.1 หัวหน้าครอบครัวรับผิดชอบ	3.6	6.4	0.8	6.0	
6.2 ร่วมกันรับผิดชอบ	8.8	17.1		5.6	
6.3 แยกกันรับผิดชอบ	4.0	15.1	0.4	8.0	
6.4 อื่น ๆ	3.2	14.3		6.8	
รวม	19.5	53.0	1.2	26.3	100.0
	49	133	3	66	251

หมายเหตุ : * มีระดับนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

$$X^2 = .04311$$

จากตารางที่ 42 พบว่าอาชีพที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้รูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายในครอบครัวแตกต่างกัน กล่าวคือผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพรับจ้างจะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายในครอบครัวในลักษณะร่วมกันรับผิดชอบมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 17.1 ซึ่งแตกต่างจากอาชีพอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในระดับความเชื่อมั่น 95% และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายในครอบครัวพบว่าอาชีพที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้รูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายในครอบครัวแตกต่างกันด้วย

ตารางที่ 43 ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับลักษณะการใช้เวลาในวันหยุดสุดสัปดาห์ของครอบครัว

	อาชีพ				รวม
	รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	รับจ้าง	แม่บ้าน	อาชีพอิสระ เกษตรกร	
7. ลักษณะการใช้เวลาในวันหยุดสุดสัปดาห์					
7.1 พักผ่อนอยู่กับบ้าน	11.2	38.6	0.4	17.1	
7.2 ไปเที่ยวหรือเยี่ยมเยียนบุคคลที่รู้จัก	2.8	5.2	0.4	3.2	
7.3 จั๊บจ่ายซื้อของตามห้างสรรพสินค้า	0.8	6.0	0.4	2.4	
7.4 อื่น ๆ	4.8	3.2		3.6	
รวม	19.5	53.0	1.2	26.3	100.0
	49	133	3	66	251

หมายเหตุ : * มีระดับนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

$$X^2 = .02670$$

จากตารางที่ 43 พบว่าอาชีพที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้ลักษณะการใช้เวลาในวันหยุดสุดสัปดาห์ของครอบครัวแตกต่างกัน กล่าวคือผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพรับจ้างจะมีลักษณะการใช้เวลาในวันหยุดสุดสัปดาห์ของครอบครัวในลักษณะพักผ่อนอยู่กับบ้านมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 38.6 ซึ่งแตกต่างจากอาชีพอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในระดับความเชื่อมั่น 95% และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับลักษณะการใช้เวลาในวันหยุดสุดสัปดาห์ของครอบครัวพบว่าอาชีพศึกษาที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้ลักษณะการใช้เวลาในวันหยุดสุดสัปดาห์ของครอบครัวแตกต่างกันด้วย

ตารางที่ 44 ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับความถี่การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาของครอบครัว

	อาชีพ				รวม
	รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	รับจ้าง	แม่บ้าน	อาชีพอิสระ เกษตรกร	
8. ความถี่การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา					
8.1 เป็นประจำ	7.6	13.9		5.6	
8.2 นาน ๆ ครั้ง	11.6	37.5	0.8	17.9	
8.3 ไม่เคยเลย	0.4	1.6	0.4	1.6	
8.4 อื่น ๆ				1.2	
รวม	19.5	53.0	1.2	26.3	100.0
	49	133	3	66	251

หมายเหตุ : * มีระดับนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

$$X^2 = .00416$$

จากตารางที่ 44 พบว่าอาชีพที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้ความถี่ในการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาแตกต่างกัน กล่าวคือผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพรับจ้างจะมีการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา นาน ๆ ครั้งมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 37.5 ซึ่งแตกต่างจากระดับการศึกษาอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในระดับความเชื่อมั่น 95% และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับความถี่ในการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาของครอบครัวพบว่าอาชีพที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้ความถี่ในการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาแตกต่างกันด้วย

ตารางที่ 45 ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับประเภทของพิธีกรรมทางศาสนาของครอบครัวที่เข้าร่วมบ่อยครั้งที่สุด

	อาชีพ				รวม
	รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	รับจ้าง	แม่บ้าน	อาชีพอิสระ เกษตรกร	
9. ประเภทของพิธีกรรมทางศาสนาของ ครอบครัวที่เข้าร่วมบ่อยครั้งที่สุด					
9.1 วันสำคัญทางศาสนา	10.0	23.1		9.6	
9.2 วันเทศกาลต่าง ๆ	5.2	20.3		10.0	
9.3 วันสำคัญของครอบครัว	2.0	4.4	0.8	4.0	
9.4 อื่น ๆ	2.4	5.2	0.4	2.7	
รวม	19.5	53.0	1.2	26.3	100.0
	49	133	3	66	251

หมายเหตุ : * มีระดับนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

$$X^2 = .04538$$

จากตารางที่ 45 พบว่าอาชีพที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้ประเภทของพิธีกรรมทางศาสนาของครอบครัวที่เข้าร่วมบ่อยครั้งที่สุดแตกต่างกัน กล่าวคือผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพรับจ้างจะเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาคือวันสำคัญทางศาสนามากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 23.1 ซึ่งแตกต่างจากอาชีพอื่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับความเชื่อมั่น 95% และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับประเภทของพิธีกรรมทางศาสนาของครอบครัวที่เข้าร่วมบ่อยครั้งที่สุดพบว่าอาชีพที่แตกต่างกันจะมีผลต่อประเภทของพิธีกรรมทางศาสนาของครอบครัวที่เข้าร่วมบ่อยครั้งที่สุดแตกต่างกันด้วย

ตารางที่ 46 ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมสังคมของครอบครัว.

	อาชีพ				รวม
	รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	รับจ้าง	แม่บ้าน	อาชีพอิสระ เกษตรกร	
10. ความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมสังคมของ ครอบครัว					
10.1 เป็นประจำ	6.4	10.0		5.2	
10.2 นาน ๆ ครั้ง	12.4	41.4	0.8	18.3	
10.3 ไม่เคยเลย	0.4	1.6		1.6	
10.4 อื่น ๆ	0.4		0.4	1.2	
รวม	19.5	53.0	1.2	26.3	100.0
	49	133	3	66	251

หมายเหตุ : * มีระดับนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

$$X^2 = .00165$$

จากตารางที่ 46 พบว่าอาชีพที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้ความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมแตกต่างกัน กล่าวคือผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพรับจ้างจะเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมนาน ๆ ครั้งมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 41.4 ซึ่งแตกต่างจากอาชีพอื่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติใน ระดับความเชื่อมั่น 95% และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมพบว่าอาชีพที่แตกต่างกันจะมีผลต่อความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมแตกต่างกันด้วย

ตารางที่ 47 ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและเพื่อนบ้านใกล้เคียง

	อาชีพ				รวม
	รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	รับจ้าง	แม่บ้าน	อาชีพอิสระ เกษตรกร	
11. ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านใกล้เคียง					
11.1 ไม่ค่อยจะมีความสัมพันธ์กัน	7.6	6.8		2.0	
11.2 มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง	10.4	42.2	1.2	20.3	
11.3 ความสัมพันธ์ในระดับที่ดี	1.2	2.4		3.2	
11.4 ไม่มีความสัมพันธ์กันเลย	0.4	1.6		0.8	
รวม	19.5	53.0	1.2	26.3	100.0
	49	133	3	66	251

หมายเหตุ : * มีระดับนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

$$X^2 = .00102$$

จากตารางที่ 47 พบว่าอาชีพที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านใกล้เคียงแตกต่างกัน กล่าวคือผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพรับจ้างจะมีความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านใกล้เคียงในระดับปานกลางมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 42.2 ซึ่งแตกต่างจากอาชีพอื่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับความเชื่อมั่น 95% และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านใกล้เคียงพบว่าอาชีพที่แตกต่างกันจะมีผลต่อความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านใกล้เคียงแตกต่างกันด้วย

ตารางที่ 48 ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายของครอบครัว

	รายได้				รวม
	ต่ำกว่า 12,000 บาท	12,001-15,000 บาท	15,001-20,000 บาท	สูงกว่า 20,000 บาทขึ้นไป	
12. รูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายของครอบครัว					
12.1 หัวหน้าครอบครัวรับผิดชอบ	9.2	2.8	0.4	2.0	
12.2 ร่วมกันรับผิดชอบ	32.3	12.4	7.2	12.4	
12.3 แยกกันรับผิดชอบ	9.2	2.4	2.8	2.4	
12.4 อื่น ๆ	2.4	0.4	0.8	1.2	
รวม	53.0	17.9	11.2	17.9	100.0
	133	45	26	45	251

หมายเหตุ : * มีระดับนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

$$X^2 = .00004$$

จากตารางที่ 48 พบว่า ระดับรายได้ที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้รูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายของครอบครัวแตกต่างกัน กล่าวคือผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับรายได้ต่ำกว่า 12,000 บาทจะมีรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายของครอบครัวลักษณะร่วมกันรับผิดชอบในระดับมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 32.2 ซึ่งแตกต่างจากอาชีพอื่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับความเชื่อมั่น 95% และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างระดับรายได้กับรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายของครอบครัวพบว่า ระดับรายได้ที่แตกต่างกันจะมีผลต่อรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายของครอบครัวแตกต่างกันด้วย

ตารางที่ 49 ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับการใช้เวลาในวันหยุดส่วนใหญ่ของครอบครัว

	รายได้				รวม
	ต่ำกว่า 12,000 บาท	12,001-15,000 บาท	15,001-20,000 บาท	สูงกว่า 20,000 บาทขึ้นไป	
13. การใช้เวลาในวันหยุดส่วนใหญ่ของครอบครัว					
13.1 พักผ่อนอยู่กับบ้าน	40.2	10.0	7.6	9.6	
13.2 ไปเที่ยวหรือเยี่ยมเยียนบุคคลที่รู้จัก	5.6	2.8	1.6	1.6	
13.3 จัปจ่ายซื้อของตามห้างสรรพสินค้า	4.0	2.8	0.8	2.0	
13.4 อื่น ๆ	3.2	2.4	1.2	4.8	
รวม	53.0	17.9	11.2	17.9	100.0
	133	45	26	45	251

หมายเหตุ : * มีระดับนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

$$X^2 = .01774$$

จากตารางที่ 49 พบว่า ระดับรายได้ที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้การใช้เวลาในวันหยุดส่วนใหญ่ของครอบครัวแตกต่างกัน กล่าวคือผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับรายได้ต่ำกว่า 12,000 บาทจะใช้เวลาในวันหยุดส่วนใหญ่ของครอบครัวพักผ่อนอยู่กับบ้านมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 40.2 ซึ่งแตกต่างจากระดับรายได้อื่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับความเชื่อมั่น 95% และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างระดับรายได้กับการใช้เวลาในวันหยุดส่วนใหญ่ของครอบครัวพบว่าระดับรายได้ที่แตกต่างกันจะมีผลต่อการใช้เวลาวันหยุดส่วนใหญ่ของครอบครัวแตกต่างกันด้วย

ตารางที่ 50 ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับทัศนคติเกี่ยวกับปัญหาหลักของครอบครัวในสังคมไทย

	รายได้				รวม
	ต่ำกว่า 12,000 บาท	12,001-15,000 บาท	15,001-20,000 บาท	สูงกว่า 20,000 บาทขึ้นไป	
14. ปัญหาหลักของครอบครัวในสังคมไทย					
14.1 ปัญหาทางเศรษฐกิจ	41.4	13.9	8.4	11.6	
14.2 ปัญหาทางสังคม	6.0	1.6	2.0	2.0	
14.3 ปัญหาค่านิยมและวัฒนธรรม	2.0	2.8	0.8	1.6	
14.4 อื่น ๆ	4.0	2.4		2.8	
รวม	53.0	17.9	11.2	17.9	100.0
	133	45	26	45	251

หมายเหตุ : * มีระดับนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

$$X^2 = .03032$$

จากตารางที่ 50 พบว่า ระดับรายได้ที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้ทัศนคติเกี่ยวกับปัญหาหลักของครอบครัวในสังคมไทยแตกต่างกัน กล่าวคือผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับรายได้ต่ำกว่า 12,000 บาทจะมีทัศนคติเกี่ยวกับปัญหาหลักของครอบครัวในสังคมไทยคือปัญหาทางเศรษฐกิจมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 41.4 ซึ่งแตกต่างจากระดับรายได้อื่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับความเชื่อมั่น 95% และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างระดับรายได้กับทัศนคติเกี่ยวกับปัญหาหลักของครอบครัวในสังคมไทยพบว่าระดับรายได้ที่แตกต่างกันจะมีผลต่อทัศนคติเกี่ยวกับปัญหาหลักของครอบครัวในสังคมไทยแตกต่างกันด้วย

ตารางที่ 51 ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับช่วงระยะเวลาการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว

	รายได้				รวม
	ต่ำกว่า 12,000 บาท	12,001-15,000 บาท	15,001-20,000 บาท	สูงกว่า 20,000 บาทขึ้นไป	
15. ช่วงระยะเวลาการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว					
15.1 มื้อเช้า	31.9	12.7	8.8	13.5	
15.2 มื้อกลางวัน	21.1	4.4	2.0	3.6	
15.3 มื้อเย็น		0.4	0.4		
15.4 อื่น ๆ		0.4		0.8	
รวม	53.0	17.9	11.2	17.9	100.0
	133	45	26	45	251

หมายเหตุ : * มีระดับนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

$$X^2 = .01289$$

จากตารางที่ 51 พบว่าระดับรายได้ที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้ช่วงระยะเวลาการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวแตกต่างกัน กล่าวคือผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับรายได้ต่ำกว่า 12,000 บาทมีช่วงระยะเวลาการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวมื้อเช้ามากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 31.9 ซึ่งแตกต่างจากระดับรายได้อื่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับความเชื่อมั่น 95% และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างระดับรายได้กับช่วงระยะเวลาการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวพบว่าระดับรายได้ที่แตกต่างกันจะมีผลต่อช่วงระยะเวลาการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวแตกต่างกันด้วย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัวจำแนกตามกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในเขตมหานครกรุงเทพ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัว จำแนกตามกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในเขตมหานครกรุงเทพ
2. เพื่อศึกษาทัศนคติของครอบครัวที่มีต่อการดำรงชีวิตและแบบแผนการบริโภค จำแนกตามกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในเขตมหานครกรุงเทพ
3. เพื่อศึกษาพฤติกรรมในการดำรงชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัว จำแนกตามกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในเขตมหานครกรุงเทพ

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลใน 3 ลักษณะได้แก่ ลักษณะที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพ เป็นการศึกษาข้อมูลโดยทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ สถานภาพ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ระดับการศึกษา ภูมิลำเนา อาชีพ อาชีพของคู่สมรส สถานที่ประกอบอาชีพ รายได้ รายได้เสริมของครอบครัว และประเภทของรายได้เสริมเพื่อให้ทราบถึงสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัว เป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการดำรงชีวิตของครอบครัวในด้าน เศรษฐกิจ สังคม ศาสนา การศึกษา การประกอบอาชีพ และอื่น ๆ ลักษณะที่ 3 และการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัว

5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยมีข้อสรุปผลดังนี้

5.1.1 สถานภาพทั่วไป ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างหัวหน้าครัวเรือน หรือผู้แทนจำนวน 251 ราย จากการประกอบอาชีพต่าง ๆ จำแนกออกเป็น 4 กลุ่มอาชีพหลักได้แก่ อาชีพรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ อาชีพรับจ้าง อาชีพแม่บ้าน และอาชีพอิสระ โดยได้ข้อสรุปผลดังนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมีอายุระหว่าง 21 – 30 ปี มีสถานภาพโสด จำนวนสมาชิก

ในครอบครัวโดยเฉลี่ยมากกว่า 4 คนขึ้นไป มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษาจนถึงระดับสูงกว่าปริญญาตรี โดยอยู่ในระดับปริญญาตรีมากที่สุด มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคกลางและส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ในจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอาชีพกลุ่มสมรสจะประกอบอาชีพอิสระและอื่นๆมากที่สุด สถานที่ประกอบอาชีพผู้ตอบแบบสอบถามมหานครกรุงเทพ โดยมีระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่เกิน 12,000 บาทและไม่มีอาชีพอื่นเป็นรายได้เสริมนอกจากอาชีพหลัก ในกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้เสริมจะประกอบอาชีพค้าขาย

5.1.2 ทศนคติพฤติกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัว

5.1.2.1 ด้านเศรษฐกิจ

การดำรงชีวิตของครอบครัวจากผลการสำรวจพบว่า ส่วนใหญ่ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวจะมีรายได้และรายจ่ายอยู่ในระดับเดียวกัน และมีรายได้มากกว่ารายจ่ายเป็นเพียงส่วนน้อย ลักษณะการจัดสรรค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวมีรูปแบบร่วมกันรับผิดชอบในระหว่างสมาชิกของครอบครัวมากที่สุดเมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับการดำรงชีวิต วิธีการแก้ไขในกรณีรายได้ของครอบครัวน้อยกว่ารายจ่ายก็คือ การประหยัดค่าใช้จ่ายในเพียงพอกับรายได้ รองลงมาคือนำเงินออมมาใช้จ่ายในส่วนที่ไม่เพียงพอ และกลุ่มตัวอย่างเห็นว่าปัญหาหลักที่สำคัญในการดำเนินชีวิตของครอบครัวในสังคมไทยปัจจุบันคือปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

5.1.2.2 ด้านชีวิตความเป็นอยู่ภายในครอบครัว

การดำเนินชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ภายในครอบครัว จากการสำรวจพบว่า การอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวจะอยู่ร่วมกันเป็นประจำมากที่สุด สำหรับรูปแบบของการใช้เวลาในวันหยุดสุดสัปดาห์ของสมาชิกภายในครอบครัวส่วนใหญ่เป็นการพักผ่อนอยู่กับบ้าน รองลงมาได้แก่การไปเที่ยวหรือเยี่ยมชมคนรู้จักและอื่น ๆ

5.1.2.3 ด้านศาสนา

สำหรับบทบาทของศาสนาที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของครอบครัวในสังคมไทยจากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่จะเห็นว่าศาสนามีบทบาทเป็นที่พึ่งทางจิตใจมากที่สุด รองลงมาคือเป็นศูนย์รวมทางจิตใจและเป็นสิ่งที่สร้างไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามตามลำดับ และจะเข้าร่วมในพิธีการทางศาสนาในลักษณะนาน ๆ ครั้ง โดยเข้าร่วมในวันเทศกาลต่าง ๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ และวันสำคัญของครอบครัวตามลำดับ

5.1.2.4 ด้านกิจกรรมทางสังคม

ส่วนที่เกี่ยวกับกิจกรรมช่วยเหลือสังคมจากการสำรวจพบว่า ส่วนใหญ่จะเข้าร่วมในลักษณะนาน ๆ ครั้งมากที่สุด โดยเป็นกิจกรรมในด้านการบริจาคเงินและสิ่งของตามโอกาสมากกว่าประเภทอื่น สำหรับความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านใกล้เคียงพบว่าส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง รองลงมาเป็นความสัมพันธ์ในระดับที่ดี

5.1.2.5 ด้านการศึกษาและอาชีพ

แนวความคิดด้านการศึกษาของสมาชิกในครอบครัวจากการสำรวจพบว่าหัวหน้าครอบครัวหรือผู้แทนส่วนใหญ่เห็นว่าควรให้ความสำคัญในการตัดสินใจด้านการศึกษาแก่สมาชิกภายในครอบครัว รองลงมาคือการโน้มน้าวให้สมาชิกได้รับการศึกษาตามแบบอย่างของครอบครัว นอกจากนี้ยังมีความเห็นว่าการศึกษามีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในสังคมในแง่ที่ว่าเป็นการสร้าง ความมั่นคงในชีวิตใกล้เคียงกับการให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพ โดยจะกำหนดแนวทางการศึกษาของสมาชิกของครอบครัวในการให้ความสนับสนุนด้านการศึกษาจนถึงระดับที่ช่วยตัวเองได้มากที่สุด รองลงมาเป็นการสนับสนุนการศึกษาต่อให้สูงที่สุดโดยครอบครัวเป็นผู้สนับสนุน นอกจากนี้ในด้านที่เกี่ยวกับการปลูกฝังสมาชิกภายในครอบครัวให้มีความสำคัญต่อความกตัญญูรู้คุณมากที่สุด รองลงมาคือความซื่อสัตย์ และการประหยัด อดออม ตามลำดับ สำหรับประเภทของอาชีพที่ครอบครัวเห็นว่าเหมาะสมกับสมาชิกในครอบครัวนั้น เห็นว่าเป็นไปตามที่สมาชิกภายในครอบครัวเห็นว่ามีความเหมาะสม

5.1.2.6 ด้านการบริโภคอาหาร

ในด้านการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกภายในครอบครัวพบว่า ส่วนใหญ่เป็นการบริโภคอาหารร่วมกันเป็นประจำมากที่สุด น้อยที่สุดคือไม่เคยเลย ช่วงระยะเวลาในการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกภายในครอบครัวได้แก่มื้อเย็น น้อยที่สุดคือมื้อกลางวัน ลักษณะการเตรียมอาหารของครอบครัวเป็นการซื้ออาหารจากตลาดมาประกอบเองมากที่สุด รองลงมาคือการซื้ออาหารสำเร็จรูปจากร้านขายอาหารมารับประทาน และการซื้ออาหารพร้อมปรุงจากห้างสรรพสินค้ามาประกอบเองตามลำดับ ด้านความถี่ในการออกไปรับประทานอาหารนอกบ้านของสมาชิกในครอบครัวจะมีลักษณะนาน ๆ ครั้ง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นร้านอาหารใกล้บ้านหรือที่พักอาศัยมากที่สุด รองลงมาเป็นร้านอาหารทั่วไปตามแหล่งชุมชนและร้านอาหารตามศูนย์การค้า

5.1.2.7 ด้านค่านิยมการใช้สินค้า

ประเด็นสุดท้ายเป็นเรื่องทัศนคติเกี่ยวกับค่านิยมการเลือกใช้สินค้าพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามนิยมใช้ของที่ผลิตขึ้นทั้งภายในประเทศและจากต่างประเทศร่วมกัน โดยมีความเห็นว่าสินค้าที่ผลิตขึ้นจากต่างประเทศนั้นเป็นของฟุ่มเฟือย และเหตุผลอื่นคือเป็นของที่ได้รับความนิยมทั่วไปรองลงมา

5.1.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและรูปแบบแผนการบริโภคของครอบครัว

การศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัว จากผลการศึกษาสรุปว่า

5.1.3.1 ระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายในครอบครัว การใช้เวลาอยู่ร่วมกันของครอบครัว การปลูกฝังสมาชิกในครอบครัว ระยะเวลาการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิก และความคิดเห็นเกี่ยวกับสินค้าที่ผลิตจากต่างประเทศที่แตกต่างกันด้วย สำหรับลักษณะอื่น ๆ ไม่มีอิทธิพลที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับปัจจัยทางด้านระดับการศึกษาแต่อย่างใด

5.1.3.2 อาชีพที่แตกต่างกัน เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายในครอบครัว ลักษณะการใช้เวลาในวันหยุดสุดสัปดาห์ของครอบครัว ความถี่การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาของครอบครัว ประเภทของพิธีกรรมทางศาสนาของครอบครัวที่เข้าร่วมบ่อยครั้งที่สุด ความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมสังคมของครอบครัว และความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและเพื่อนบ้านใกล้เคียงที่แตกต่างกันด้วย สำหรับลักษณะอื่น ๆ ไม่มีอิทธิพลที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับปัจจัยทางด้านอาชีพแต่อย่างใด

5.1.3.3 รายได้ที่แตกต่างกันเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายของครอบครัว การใช้เวลาในวันหยุดส่วนใหญ่ของครอบครัว ทักษะคติเกี่ยวกับปัญหาหลักของครอบครัวในสังคมไทยและระยะเวลาการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวที่แตกต่างกันด้วย สำหรับลักษณะอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้ไม่มีอิทธิพลที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับปัจจัยทางด้านรายได้แต่อย่างใด

5.2 อภิปรายผล

ในการสรุปผลการวิจัยทำให้ทราบข้อมูลที่สำคัญบางประการที่จะนำมาใช้อภิปรายผลได้ดังนี้

5.2.1 ผู้วิจัยคาดหวังว่าภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มตัวอย่าง ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคที่ต่างกันไป ซึ่งจากผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างผู้ที่ประกอบอาชีพจำแนกตามกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ด้วยค่าสถิติไค-สแควร์ แสดงให้เห็นว่า ผู้ประกอบอาชีพรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ รับจ้าง แม่บ้าน และอาชีพอิสระมีความคิดเห็นต่อวิถีการดำเนินชีวิตและแบบแผนการบริโภคเกี่ยวกับรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว การใช้เวลาอยู่ร่วมกันของครอบครัว การปลูกฝังสมาชิกในครอบครัว ระยะเวลาการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิก และความคิดเห็นเกี่ยวกับสินค้าที่ผลิตจากต่างประเทศที่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับนัยสำคัญ .05 กล่าวคือ ผู้ที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรีและอนุปริญญาจะมีรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายของสมาชิกในครอบครัวในลักษณะร่วมกันรับผิดชอบมากที่สุด โดยที่สมาชิกภายในครอบครัวจะร่วมกันรับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เนื่องจากสมาชิกภายในครอบครัวส่วนใหญ่จะมีรายได้เป็นของตนเองจึงสามารถที่จะแบ่งสรรหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกัน นอกจากนี้การที่สภาพทางเศรษฐกิจบีบบังคับให้ครอบครัวต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดในสังคม ครอบครัวในสังคมไทยปัจจุบันสมาชิกภายในครอบครัวต้องพยายามที่จะรักษาระดับรายได้และรายจ่ายในการครองชีพ ให้

อยู่ในภาวะที่มีความสมดุลมากที่สุด ทั้งนี้หากครอบครัวประสบกับปัญหาด้านเศรษฐกิจ การมีรายได้ไม่สัมพันธ์กับรายจ่ายจะทำให้ครอบครัวเกิดปัญหาและจะมีผลกระทบต่อสถานภาพครอบครัวและจากการที่องค์การสหประชาชาติกำหนดให้ปี พ.ศ. 2537 เป็นปีครอบครัวสากล คณะอนุกรรมการครอบครัว คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดนายกรัฐมนตรี ได้กำหนดคำนิยามความหมายของครอบครัวว่า ครอบครัว คือ กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันกันทางอารมณ์และจิตใจ ในการดำเนินชีวิตร่วมกัน รวมทั้งการพึ่งพิงกันทางสังคมและเศรษฐกิจ ดังนั้น แนวโน้มในอนาคตของการแต่งงานหรือการมีครอบครัวในสังคมไทยจึงให้ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจมากขึ้น โดยจะคำนึงถึงลักษณะการจัดสรรค่าใช้จ่ายร่วมกันในครอบครัวแบบร่วมกันรับผิดชอบในระหว่างสมาชิกที่อยู่ร่วมกันมากที่สุด แตกต่างจากแนวความคิดดั้งเดิมของครอบครัวในสังคมไทยคือ สามีหรือผู้นำครอบครัวจะเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวแต่โดยลำพัง นอกจากนี้ลักษณะการปลูกฝังจิตสำนึกของหัวหน้าครอบครัวจะมีการปลูกฝังสมาชิกในครอบครัวด้านความกตัญญูรู้คุณเป็นสิ่งสำคัญ ตลอดจนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกภายในครอบครัวโดยเป็นมือเย็นมากที่สุด ซึ่งมีอิทธิพลมาจากสภาพการแข่งขันในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมเมืองที่ต้องแข่งขันกับเวลาในการหาเลี้ยงชีพ ทำให้ระยะเวลาการอยู่ร่วมกันภายหลังจากเสร็จการทำงานในแต่ละวันจึงเป็นในช่วงเวลาเย็นเป็นส่วนใหญ่ รวมถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับสินค้าที่ผลิตจากต่างประเทศก็เนื่องมาจากคำนึงถึงคุณภาพของตัวสินค้าเป็นสำคัญมากกว่าที่จะพิจารณาว่าเป็นสิ่งที่ฟุ่มเฟือยหรือเกินความจำเป็นซึ่งแตกต่างจากผู้มีระดับการศึกษาอื่น

5.2.2 ผู้วิจัยคาดหวังว่าภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มตัวอย่างอาชีพที่ต่างกันเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคที่แตกต่างกัน ซึ่งจากผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างผู้ที่ประกอบอาชีพจำแนกตามกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ด้วยค่าสถิติไค-สแควร์ แสดงให้เห็นว่า ผู้ประกอบอาชีพรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ อาชีพรับจ้าง อาชีพแม่บ้าน และอาชีพอิสระมีความคิดเห็นต่อวิถีการดำเนินชีวิตและแบบแผนการบริโภคเกี่ยวกับรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว ลักษณะการใช้เวลาในวันหยุดสุดสัปดาห์ของครอบครัว ความถี่การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาของครอบครัว และความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและเพื่อนบ้านใกล้เคียงแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 กล่าวคือ ผู้ที่มีอาชีพรับจ้างมีรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายในครอบครัวในลักษณะแยกกันรับผิดชอบมากที่สุด รองลงมาคืออาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ ซึ่งแตกต่างจากผู้ที่มีอาชีพอื่น กล่าวคือ ผลของการเปลี่ยนแปลงลักษณะของโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรมทำให้ลักษณะการทำงานประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิตปรับเปลี่ยนไปด้วย กล่าวคือสภาพการแข่งขันในชุมชนเมืองทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ใช้เวลาไปกับการเดินทางและการทำงานนอกบ้าน พฤติกรรมการ

ดำเนินชีวิตภายในครอบครัวจึงต้องเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อม ทุกคนต้องทำงานเพื่อหารายได้ มาช่วยเหลือครอบครัว การจัดสรรค่าใช้จ่ายในลักษณะแยกกันรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการเดินทางไปทำงาน การใช้ชีวิตอยู่ในที่ทำงาน และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ส่วนตัวที่เกิดขึ้นเพื่อก่อให้เกิดความคล่องตัวและประหยัด รวมทั้งลักษณะการใช้เวลาในวันหยุดสุดสัปดาห์ของครอบครัวในลักษณะพักผ่อนอยู่กับบ้านมากที่สุด มีความถี่ในการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนานาน ๆ ครั้งมากที่สุด การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาของครอบครัวบ่อยครั้งที่สุดคือ วันสำคัญทางศาสนา และความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมสังคมของครอบครัวในลักษณะนาน ๆ ครั้งมากที่สุดเช่นกันซึ่งแตกต่างจากอาชีพอื่น

5.2.3 ผู้วิจัยคาดหวังว่าภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคม ของกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้แตกต่างกันเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคที่แตกต่างกัน ซึ่งจากผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างผู้ที่มีระดับรายได้ต่าง ๆ ด้วยค่าสถิติไค-สแควร์ แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่มีระดับรายได้ไม่เกิน 15,000 บาท จะมีรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายของครอบครัว การใช้เวลาในวันหยุดส่วนใหญ่ของครอบครัว ทักษะคติเกี่ยวกับปัญหาหลักของครอบครัวในสังคมไทย และช่วงระยะเวลาการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 กล่าวคือ ผู้ที่มีระดับรายได้ดังกล่าวจะมีรูปแบบการจัดสรรค่าใช้จ่ายของครอบครัวในลักษณะร่วมกันรับผิดชอบมากที่สุด ลักษณะการใช้เวลาวันหยุดสุดสัปดาห์ของครอบครัวเป็นการพักผ่อนอยู่กับบ้านมากที่สุด ทักษะคติเกี่ยวกับปัญหาหลักของครอบครัวในสังคมไทยคือปัญหาทางเศรษฐกิจ ศาสนามีอิทธิพลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของครอบครัวในสังคมไทยในลักษณะเป็นที่พึงพอใจมากที่สุด และช่วงระยะเวลาในการบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวได้แก่เมื่อเช้า ซึ่งแตกต่างจากระดับรายได้อื่น

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการสรุปผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่คาดว่าจะประโยชน์ต่อการศึกษาเพิ่มเติมดังนี้

5.3.1 ควรมีการขยายขอบเขตการศึกษาในลักษณะที่เป็นการเฉพาะเจาะจง สำหรับกลุ่มตัวอย่างในบางพื้นที่หรือกลุ่มอาชีพ ตลอดจนการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มอาชีพหรือในหลายอาชีพที่แตกต่างกันซึ่งจะทำให้ได้ผลการวิจัยในแง่มุมต่าง ๆ เป็นการเพิ่มเติมทำให้สามารถที่จะเข้าใจถึงวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัวได้มากขึ้น

5.3.2 ลักษณะที่เป็นตัวชี้วัดปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัวจะต้องคำนึงถึงสิ่งที่ก่อให้เกิดผลกระทบหรือมีอิทธิพลมาจากปัจจัยภายนอกเช่น สภาพการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ตลอดจนค่านิยมต่าง ๆ ตลอดจนช่วงระยะเวลาที่ทำการศึกษาที่ส่งผลทำให้วิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัวในสังคมเปลี่ยนแปลงไปด้วย

5.3.3 จากข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัวจำแนกตามกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในเขตมหานครกรุงเทพซึ่งเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบของการดำเนินชีวิตของสังคมไทยแต่ดั้งเดิมก็ตาม หากแต่ไม่ได้ทำให้โครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปในทางลบ และการที่สมาชิกภายในครอบครัวต้องทำการประกอบอาชีพเพื่อช่วยเหลือครอบครัวซึ่งเป็นภาพสะท้อนของชีวิตในสังคมเมือง แตกต่างจากวิถีชีวิตของครอบครัวในชนบทซึ่งหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้ที่รับผิดชอบต่อสมาชิกของครอบครัว ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาเพิ่มเติมถึงแนวโน้มสังคมในชนบท จะมีทิศทางการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงตามแบบสังคมเมืองหรือไม่ หรือมีปัจจัยสำคัญอะไรบ้างที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

การพัฒนาชุมชน, กรม. รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทย ปี 2535. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เพิ่มเสริมกิจ, 2536.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. สังคมทฤษฎี : ยุทธศาสตร์ความล้มเหลวของสังคม. กรุงเทพฯ : ชัคเชตมีเดีย, 2539.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. “ภาวะเศรษฐกิจของประเทศไทย: ปัญหาในปัจจุบันและทิศทางในอนาคต” ใน เอกสารงานสัมมนาวิชาการเรื่อง ทางออกวิกฤตเศรษฐกิจไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันอนาคตศึกษาเพื่อการพัฒนา, 2540.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. “กระบวนการค้นคว้าวัฒนธรรมไทย ต้นตอ เศรษฐกิจถดถอย” สังคมศาสตร์ปริทัศน์, กรุงเทพฯ : หน้า 15 - 16, 2541.

เกื้อ วงศ์บุญสิน. ประชากรกับการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

กรุงเทพมหานคร. สถิติรายปีกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

_____. สถิติรายปีกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.

ไกรฤทธิ บุญเกียรติ และศิริโสภา เขตदानุรักษ์. “แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่มีผลกระทบต่อการค้าสินค้าทางการตลาด” สุขุทัยธรรมาธิราช (2 พฤษภาคม – สิงหาคม 2536) หน้า 89-100.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน รายงานผลการพัฒนาประเทศในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535-2537. กรุงเทพมหานคร, 2538.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน, “สังคมไทย : ภาวะปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต.”

กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2538.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน, “วิสัยทัศน์ประเทศไทย.” ใน

เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการเฉลิมพระเกียรติ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539.

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน, คำนิยมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ

วัฒนธรรมแห่งชาติ, ม.ป.ป.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. การสำรวจทัศนคติต่อภาวะสังคมในเขตเมืองปีพ.ศ. 2537. กรุงเทพฯ :

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

ชูศักดิ์ ศรีคำพร. รายงานทิศทางเศรษฐกิจไทยปี 2539 เรื่องการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร(ม.ป.ท,

2540.

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. “การศึกษาแบบแผนการใช้จ่ายบริโภคจากข้อมูลบัญชีประชาชาติ.”

เศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์: หน้า 244 - 264, 2532.

_____. “กินนอกบ้าน วิเคราะห์แบบแผนการบริโภคอาหารและเครื่องดื่มของคนไทย”

พัฒนบริหารศาสตร์. 2(เมษายน - มิถุนายน): หน้า 124 - 125, 2533.

_____. “แบบแผนการใช้จ่ายในการบริโภคของครัวเรือน : ระบบอุปสงค์ ดัชนีค่าครอง

ชีพที่แท้จริงและการวิเคราะห์สวัสดิการ.” เศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์. 2 (มิถุนายน

2536): หน้า 39 - 40, 2536.

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์และอำนาจ เวชมนัส. “วิเคราะห์แบบแผนการใช้จ่ายบริโภคของครัวเรือน

ไทย.” ใน ความรู้ นักเศรษฐศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ : สมาคมเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย,

2531.

ทอง พิทยะ. การเพิ่มสมรรถนะการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : วิทยาลัย
ป้องกันราชอาณาจักร, 2539.

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา. ค่านิยมและความคาดหวังของเยาวชนไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2533. (อัครสำเนา)

พัฒนา กิตติพรากรณ์. “นานาทรศนะ : ธุรกิจเพื่อคุณภาพชีวิตของใคร.” เศรษฐศาสตร์และ
บริหารธุรกิจ. (1 กรกฎาคม – ธันวาคม 2531): หน้า 15.

พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์. ม.ล. สิทธิรัฐ ประพุทธนิติสาร และโรเบิร์ต บี. เท็กซีเตอร์. ทางเลือกในอนาคต
ของสังคมไทยในทัศนะของนักวิชาการ. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่, 2527.

ภัตสร ภิมานนท์. “วิสัยทัศน์และแนวนโยบายการพัฒนาคุณภาพประชากรไทย.” ประชากร
ศาสตร์. (1 มีนาคม 2540): หน้า 25.

มนัส ฉายาวิจิตรศิลป์. “พฤติกรรมการบริโภคของคนไทยในชุมชนเมือง.” รัฐศาสตร์ :
หน้า 45 - 46, 2537.

ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2537.

รังสรรค์ ณะพรพันธุ์. สังคมเศรษฐกิจไทยในทศวรรษ 2550 : ยุทธศาสตร์การพัฒนาในกระแส
โลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.

รชนีกร เศรษฐ. โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช , 2532 .

วรพล พรหมิกบุตร. “เค้าโครงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมืองของไทย.” ในเอกสาร
ประกอบการฝึกอบรม เรื่อง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมวัฒนธรรมไทย.
กรุงเทพฯ : คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531.
หน้า 1 - 2 (อัครสำเนา)

วรวิทย์ เจริญเลิศ. พัฒนาการเศรษฐกิจเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

วรรณพร บุญเรือง, ปรีณรงค์วัฒนธรรมไทย. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, กระทรวงศึกษาธิการ: หน้า 5 - 6, 2537.

วัลลภทิพย์ สาขลวิจารณ์. “ การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ พฤติกรรมการบริโภคและภาวะโภชนาการ.” สุขุทัยธรรมมาธิราช. (3 กันยายน – ธันวาคม 2538): หน้า 8.

“วัฒนธรรมเมือง.” ในสรุปการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง วัฒนธรรม เมือง : ชุมชนเมืองและการเปลี่ยนแปลงในกรุงเทพฯ และปริมณฑล.” กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2537.

วัฒนา ณ ระนอง. “Lifestyle คนรุ่นใหม่ในกรุงเทพมหานคร.” คู่แฉ่ง. 12 (พฤศจิกายน 2534): หน้า 1.

วิไล วงศ์สืบชาติ. “วิถีชีวิตแบบเมือง : ทางเลือกที่ไม่อาจเลี่ยง.” ประชากรศาสตร์. 1(มีนาคม 2539): หน้า 53.

ศรีวงศ์ สุมิตร และสาริณี วรบัณฑิต. เศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

สมพงษ์ คีมีชัย. “ผลแห่งการพัฒนาที่เป็นไปตามบุญตามกรรม.” สถาอาจารย์. 2 (เมษายน – มิถุนายน): หน้า 51 - 53, 2536 .

สมพจน์ จันท์เที่ยง. “ วัฒนธรรมไทยในกระแสโลกาภิวัตน์.” วัฒนธรรมไทย. (5 กุมภาพันธ์): หน้า 33, 2539.

สมลักษณ์ บุญนาค. “ความสัมพันธ์ระหว่างระดับจิตวิญญาณนักประกอบการกับสภาพชีวิตในชุมชน : ศึกษากรณีอำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2538.

สังคีต พิริยะรังสรรค์ และหาสุก พงษ์. คอร์รัปชันกับประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพฯ :
คณะเศรษฐศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

สารประชากร. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. 1(กรกฎาคม): หน้า 40,
2536.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, มูลนิธิ. ยุทธศาสตร์การพัฒนากำลังคนทางเทคโนโลยีเพื่อ
พัฒนาเศรษฐกิจและความสามารถในการแข่งขัน, 2538.

สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน, รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนพ.ศ. 2531.
กรุงเทพฯ : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2534.

_____. รายงานการสำรวจลักษณะทางประชากรและสังคมของชุมชนแออัดใน
กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2537. กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์, (ม.ป.ป.)

_____. รายงานสรุปจำนวนประชากรและความเป็นเมืองทั่วราชอาณาจักรจาก
สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2533. กรุงเทพฯ : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, (ม.ป.ป.)

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. “ประชากรและโครงการพัฒนาในประเทศไทย.” ใน งานวิจัยสนามคณะ
กรรมการบริหารโครงการวิจัยระดับจุลภาคในประเทศไทยเรื่องประชากรและการ
พัฒนา. กรุงเทพฯ : สมาคมนักประชากรไทย, 2528.

สุนทรী โคมิน และสนิท สัมครการ. ค่านิยมและระบบค่านิยมไทย : เครื่องมือในการสำรวจวัด.
กรุงเทพฯ : สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2523.

สุพัศรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย คำนิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช, 2525.

_____. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2516.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. เศรษฐกิจไทยในทศวรรษหน้า. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธิราช, 2536.

สามทศวรรษแห่งการพัฒนาประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ธนาคารทหารไทย, 2536.

“ทศวรรษเศรษฐกิจฟองสบู่เหลียวหลังแลหน้าพลิกฟื้นประเทศไทย.” กรุงเทพฯธุรกิจครบรอบ
10 ปี. 2539.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. ข้อมูลกระแสดความคิดและประเด็นปัญหาใหม่ๆ บางเรื่อง. มุถุนิธิภูมิปัญญา,
เมษายน 2535.

ณรงค์ชัย อัครเศรณี. บทสรุปแนวนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมการค้าและบริการ. กรุงเทพฯ :
สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2534.

“วิถีคนเมือง พฤติกรรมชาวกรุง.” ประชาชาติธุรกิจ. 22 – 25 พฤษภาคม 2536.

สายสุรี จุติกุล. “ครอบครัวไทยมองไปข้างหน้า.” สหกรณ์. 54, 1. มกราคม – มีนาคม 2539.

ภาษาอังกฤษ

Campbell, A. and Converse, P.E. “Aspiration, Satisfaction and Fulfillment.” In **The Human
Meaning of Social Change.** New York : Russel Sage Foundation, 1972.

Deaton, A.S. and J. Muellbauer . **Economics and Consumer Behavior**. Cambridge :
University Press:, 1980.

Edward B.Tyler. **Primitive Culture: Researches into the development of Mythology,
Philosophy, Religion, Art, and Custom** . London : John Murray, 1871. V.1.

Fischer, C.S. **The Urban Experience**. 2d. ed. San Diegp : Harcourt Brace Jovanovich, 1984.

Gans, H.J. "Urtanism and Suburbanism as Ways of Life." In **Readings in Urban
Sociology**. R.E. Pahl, Editor, New York : Pergamon Press, 1968.

Gill, Richard T, and others. **Our Changing Population**. Englewood : Prentice Hall, 1992.

Inciardi, A. James, and Rothman A. Robert. **Sociology Principles and Applications**. Florida :
HBJ Publishers, 1990.

Miller, Delbert C. and William H.Form. **Industrial Sociology : The Sociology of work
Organizations**. London : Harper & Row, 1964.

Koanantakool, P.C. **Urban Life and Urban People in Transition**. Bangkok : Thailand
Development Research Institute Foundation, 1993. (Synthesis reports V 2).

Somsak J. "The Construction of Contemporary Customs." **The Nation**. 6 April 1992.

Statistical Handbook of Thailand. Bangkok : National Statistical Office, 1995.

Suntaree Komin. **Psychology of the Thai People : Values and Behavioral Patterns**. Bangkok :
Research Center, National Institute of Development Administration, 1991.

Young, Kimball and Mack, Raymond. **Sociology and Social Life**. New York : American Book,
1959.

ภาคผนวก

แบบสำรวจข้อมูลประกอบการวิจัย

เรื่อง

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต และแบบแผนการบริโภคของครอบครัว จำแนกตามกลุ่มอาชีพต่างๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการสำรวจข้อมูลประกอบการทำรายงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาปัจจัยต่างๆที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตลอดจนแบบแผนการบริโภคของครอบครัวจำแนกตามกลุ่มอาชีพต่างๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร ขอให้ท่านตอบแบบสอบถามทุกข้อตามความเป็นจริง หรือเป็นความคิดเห็นของท่านโดยอิสระ ข้อมูลนี้จะถูกเก็บเป็นความลับและใช้เพื่อการวิจัยเท่านั้น
2. แบบสอบถามชุดนี้มีทั้งหมด 9 หน้า ประกอบด้วย 3 ตอน ได้แก่
 - ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไป
 - ตอนที่ 2 คำถามด้านทัศนคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิต และแบบแผนการบริโภคของครอบครัว
 - ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต และแบบแผนการบริโภคของครอบครัว

หมายเลขแบบสอบถาม

ตอนที่ 1 : สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดเติมค่าลงในช่องว่างหรือทำในเครื่องหมาย / ลงในวงเล็บ () หน้าข้อความตรงกับสภาพความเป็นจริงของท่าน

1. เพศ		☐
() 1. ชาย		1
() 2. หญิง		
2. อายุ		☐
() 1. 15 - 20 ปี	() 2. 21 - 30 ปี	2
() 3. 31 - 40 ปี	() 4. 41 ปีขึ้นไป	
3. สถานภาพสมรส		☐
() 1. โสด	() 2. สมรส	3
() 3. หม้าย/หย่าร้าง		
4. จำนวนสมาชิกในครอบครัวทั้งหมด		☐
() 1. 2 คน	() 2. 3 คน	4
() 3. 4 คน	() 4. มากกว่า 4 คนขึ้นไป	
5. การศึกษา		☐
() 1. ประถมศึกษา	() 2. มัธยมศึกษา	5
() 3. อาชีวศึกษา	() 4. ปริญญาตรี	
() 5. สูงกว่าปริญญาตรี		
6. ภูมิดำเนินที่ตั้งเดิมอยู่ในภาค		☐
() 1. ภาคกลาง	() 2. ภาคตะวันออก	6
() 3. ภาคเหนือ	() 4. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	
() 5. ภาคใต้	() 6. กรุงเทพมหานคร	
() 7. อื่นๆ โปรดระบุ.....		

7. อาชีพปัจจุบัน
- () 1. รับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ () 2. รับจ้าง 7
- () 3. แม่บ้าน () 4. ประกอบอาชีพอิสระ/อื่น ๆ
8. อาชีพของคู่สมรส
- () 1. รับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ () 2. รับจ้าง 8
- () 3. แม่บ้าน () 4. ประกอบอาชีพอิสระ/อื่น ๆ
9. สถานที่หลักที่ท่านประกอบอาชีพ
- () 1. ภาคกลาง () 2. ภาคตะวันออก 9
- () 3. ภาคเหนือ () 4. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- () 5. ภาคใต้ () 6. กรุงเทพมหานคร
10. รายได้ของท่านและคู่สมรสโดยเฉลี่ยต่อเดือน
- () 1. ต่ำกว่า 12,000 บาท () 2. 12,001 – 15,000 บาท 10
- () 3. 15,001 – 20,000 บาท () 4. สูงกว่า 20,001 บาท
11. ปกตินอกจากรายได้หลักที่เป็นในรูปแบบเงินเดือนหรือรายได้ประจำแล้ว ครอบครัวของท่านมีรายได้เสริมหรือไม่
- () 1. มี () 2. ไม่มี 11
12. ครอบครัวของท่านมีรายได้เสริมทางด้านใด
- () 1. ค้าขาย () 2. ตัวแทนหรือนายหน้า 12
- () 3. รับจ้าง () 4. อื่นๆ โปรดระบุ.....

ตอนที่ 2 : คำถามด้านพฤติกรรมและทัศนคติ เกี่ยวกับวิถีชีวิต และแบบแผน
บริโภคของครอบครัว

13. ท่านคิดว่าความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ออกกับค่าใช้จ่ายแต่ละเดือนของครอบครัว
- มีลักษณะเช่นใด 13
- () 1. รายได้มากกว่ารายจ่าย
- () 2. รายได้และรายจ่ายอยู่ในระดับเดียวกัน
- () 3. รายได้น้อยกว่ารายจ่าย
- () 4. ไม่แน่นอน

-
14. การจัดสรรค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวเป็นในรูปแบบใด 14
- () 1. หัวหน้าครอบครัวรับผิดชอบ () 2. ร่วมกันรับผิดชอบ
() 3. แยกกันรับผิดชอบ () 4. อื่นๆ โปรดระบุ
15. หากรายได้ของครอบครัวในแต่ละเดือนน้อยกว่ารายจ่ายแล้วท่านมีวิธีการแก้ไขอย่างไร
- () 1. กู้ยืมจากแหล่งต่างๆ 15
() 2. นำเงินออกมาใช้จ่ายในส่วนที่ไม่เพียงพอ
() 3. ประหยัดการใช้จ่ายให้เพียงพอกับรายได้
() 4. อื่นๆ โปรดระบุ.....
16. ท่านและสมาชิกของครอบครัวส่วนใหญ่มีเวลาอยู่ร่วมกันในลักษณะใด
- () 1. เป็นประจำ () 2. นานๆ ครั้ง 16
() 3. ไม่เคยเลย () 4. อื่นๆ โปรดระบุ.....
17. โดยปกติ ท่านและครอบครัวใช้เวลาในวันหยุดสุดสัปดาห์ส่วนใหญ่อย่างไร
- () 1. พักผ่อนอยู่กับบ้าน 17
() 2. ไปเที่ยวหรือเยี่ยมเยียนบุคคลที่รู้จัก
() 3. จับบ่ายซื้อของตามห้างสรรพสินค้า
() 4. อื่นๆ โปรดระบุ.....
18. ท่านคิดว่าปัญหาหลักที่สำคัญในการดำเนินชีวิตของครอบครัวในสังคมไทยปัจจุบันคืออะไร
- () 1. ปัญหาทางเศรษฐกิจ () 2. ปัญหาทางสังคม 18
() 3. ปัญหาค่านิยมและวัฒนธรรม () 4. อื่นๆ โปรดระบุ
19. ในสภาพปัจจุบัน ศาสนามีอิทธิพลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของครอบครัวในสังคมไทยด้านใดมากที่สุด
- () 1. เป็นศูนย์รวมทางจิตใจ 19
() 2. เป็นที่พึ่งทางใจ
() 3. เป็นสิ่งที่ชำระไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงาม
() 4. ไม่มีอิทธิพลอย่างใดต่อครอบครัว

20. ปกติท่านและครอบครัวเข้าร่วมในพิธีการทางศาสนาบ่อยครั้งเพียงใด
- () 1. เป็นประจำ () 2. นานๆ ครั้ง 20
- () 3. ไม่เคยเลย () 4. อื่นๆ โปรดระบุ
21. พิธีทางศาสนาที่ท่านและครอบครัวเข้าร่วมบ่อยครั้งที่สุด ได้แก่
- () 1. วันสำคัญทางศาสนาต่างๆ (เช่น วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา ฯลฯ) 21
- () 2. วันเทศกาลต่างๆ (เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์)
- () 3. วันสำคัญของครอบครัว (เช่น วันเกิด งานศพ งานบวช)
- () 4. อื่นๆ โปรดระบุ.....
22. ท่านและครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมช่วยเหลือสังคมบ่อยครั้งเพียงใด
- () 1. เป็นประจำ () 2. นานๆ ครั้ง 22
- () 3. ไม่เคยเลย () 4. อื่นๆ โปรดระบุ
23. การเข้าร่วมกิจกรรมช่วยเหลือสังคมส่วนมากเป็นด้านใด
- () 1. การให้ความร่วมมือกับทางราชการ 23
- () 2. การบริจาคเงินและสิ่งของตามโอกาส
- () 3. เป็นอาสาสมัครในหน่วยงานทางสังคม
- () 4. อื่นๆ โปรดระบุ.....
24. ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและเพื่อนบ้านใกล้เคียงส่วนใหญ่เป็นในลักษณะใด
- () 1. ไม่ค่อยจะมีความสัมพันธ์กัน 24
- () 2. มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง
- () 3. ความสัมพันธ์ในระดับที่ดี
- () 4. ไม่มีความสัมพันธ์กันเลย
25. ท่านมีแนวความคิดทางด้านการศึกษาของสมาชิกในครอบครัวอย่างไร
- () 1. ให้ความอิสระในการตัดสินใจด้านการศึกษา 25
- () 2. โน้มน้าวให้สมาชิกในครอบครัวได้รับการศึกษาตามแบบของท่าน
- () 3. เป็นผู้ตัดสินใจกำหนดแนวทางการศึกษาให้
- () 4. อื่นๆ โปรดระบุ.....
26. ท่านคิดว่าการศึกษามีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในสังคมข้อใดมากที่สุด
- () 1. ด้านการเลือกประกอบอาชีพ () 2. ด้านการยอมรับจากสังคม 26
- () 3. ด้านผลตอบแทน () 4. ด้านความมั่นคงในชีวิต
- () 5. อื่นๆ โปรดระบุ.....

27. ท่านเห็นว่าสมาชิกในครอบครัวของท่านควรกำหนดแนวทางการศึกษาในลักษณะใด
- () 1. ศึกษาต่อให้สูงที่สุดโดยท่านเป็นผู้สนับสนุน
- () 2. ให้การสนับสนุนด้านการศึกษาจนถึงระดับที่ช่วยตัวเองได้ 27
- () 3. แล้วยแต่ความสมัครใจ
- () 4. อื่นๆ โปรดระบุ.....
28. ท่านได้ปลูกฝังสมาชิกในครอบครัวในด้านใดมากที่สุด
- () 1. การเคารพระเบียบวินัย () 2. ความกตัญญูรู้คุณ 28
- () 3. การประหยัดคอดออม () 4. ความซื่อสัตย์
- () 5. การรักษาศิลปวัฒนธรรม () 6. อื่นๆ โปรดระบุ.....
29. ท่านเห็นว่าอาชีพที่เหมาะสมกับสมาชิกในครอบครัวควรเป็นลักษณะใด
- () 1. ตามแบบอย่างบรรพบุรุษ () 2. ตามที่บิดามารดากำหนด 29
- () 3. ตามที่สมาชิกเห็นว่าเหมาะสม () 4. อื่นๆ โปรดระบุ.....
30. การบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกภายในครอบครัวมีความบ่อยครั้งมากน้อยเพียงใด
- () 1. เป็นประจำ () 2. นานๆ ครั้ง 30
- () 3. ไม่เคยเลย () 4. อื่นๆ โปรดระบุ.....
31. การบริโภคอาหารร่วมกันของสมาชิกมักจะเป็นช่วงเวลาใดมากที่สุด
- () 1. มื้อเช้า () 2. มื้อกลางวัน 31
- () 3. มื้อเย็น () 4. อื่นๆ โปรดระบุ.....
32. ลักษณะการเตรียมอาหารของครอบครัวโดยปกติใช้วิธีการใด
- () 1. ซื้ออาหารสดจากตลาดมาประกอบเอง
- () 2. ซื้ออาหารสำเร็จรูปจากร้านขายอาหารมารับประทาน 32
- () 3. ซื้ออาหารพร้อมปรุงจากห้างสรรพสินค้ามาประกอบเอง
- () 4. ซื้ออาหารสำเร็จรูปจากห้างสรรพสินค้ามารับประทาน
33. ท่านและครอบครัวออกไปรับประทานอาหารนอกบ้านมากน้อยเพียงใด
- () 1. เป็นประจำ () 2. นานๆ ครั้ง 33
- () 3. ไม่เคยเลย () 4. อื่นๆ โปรดระบุ.....

34. โดยปกติการออกไปรับประทานอาหารนอกบ้านร่วมกับครอบครัวมักจะไปสถานที่ใด

- () 1. ร้านอาหารทั่วไปตามแหล่งชุมชน
- () 2. ร้านอาหารตามศูนย์การค้า 34
- () 3. ร้านอาหารใกล้บ้านหรือที่พักอาศัย
- () 4. อื่นๆ โปรดระบุ.....

35. ท่านมีค่านิยมเกี่ยวกับการเลือกใช้สินค้าอย่างไร 35

- () 1. นิยมใช้ของที่ผลิตขึ้นภายในประเทศให้มากที่สุด
- () 2. นิยมใช้ของที่ผลิตขึ้นทั้งภายในประเทศและจากต่างประเทศร่วมกัน
- () 3. ไม่นิยมใช้ของที่ผลิตขึ้นภายในประเทศเลย
- () 4. อื่นๆ โปรดระบุ.....

36. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับสินค้าที่ผลิตขึ้นจากต่างประเทศ 36

- () 1. เป็นของดีมีคุณภาพ
- () 2. เป็นของที่ได้รับการนิยมนำไป
- () 3. เป็นของฟุ่มเฟือย
- () 4. อื่นๆ โปรดระบุ.....

ตอนที่ 3 : คำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต และแบบแผนการบริโภคของครอบครัว

คำชี้แจง : ขอให้ท่านแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคของครอบครัว แล้วโปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องว่างที่ตรงกับทัศนคติของตัวเอง ข้อยละ 1 ความเห็น โดยพิจารณาตามเกณฑ์ดังนี้

ระดับความคิดเห็น

- เห็นด้วยอย่างยิ่ง หมายถึง ท่านเห็นด้วยกับข้อความนั้นอย่างแท้จริง
- เห็นด้วย หมายถึง ท่านเห็นด้วยกับข้อความนั้นโดยทั่วไป
- ไม่แน่ใจ หมายถึง ท่านตัดสินใจเด็ดขาดลงไปไม่ได้ว่าท่านเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย
- ไม่เห็นด้วย หมายถึง ท่านไม่เห็นด้วยกับข้อความนั้นโดยทั่วไป
- ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง หมายถึง ท่านไม่เห็นด้วยกับข้อความนั้นอย่างยิ่ง

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
1. สภาพแวดล้อมของสังคมในมหานครกรุงเทพ ทำให้ การดำเนินชีวิตของบุคคลต้องแข่งขันกับเวลา					
2. สภาพเศรษฐกิจปัจจุบันมีผลทำให้ครอบครัวต้องดิ้น รนเพื่อหารายได้ให้เพียงพอกับรายจ่ายที่เพิ่มสูงขึ้น					
3. ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีมีผลทำให้ชีวิต มีความเป็นอยู่สะดวกสบายขึ้น					
4. วัฒนธรรมดั้งเดิมของสังคมไทย มีอิทธิพลทำให้ ประเทศยังคงรักษาเอกลักษณ์ประจำชาติไว้ได้					
5. อารยธรรมของประเทศตะวันตก มีผลต่อการเปลี่ยน แปลงวิถีชีวิตของสังคมไทยอย่างมาก					
6. การพัฒนาทางการเมือง ทำให้ประชาชนในสังคมมี ความรู้ความเข้าใจสิทธิเสรีภาพมากขึ้น					
7. สิ่งที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคม คือ ความเชื่อทางศาสนา					
8. ค่านิยมของครอบครัวไทยในปัจจุบันมักจะเลียนแบบ วัฒนธรรมตะวันตกมากขึ้น					

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
9. ประเพณีดั้งเดิมของสังคมไทย มักถูกนำมาใช้เป็น เครื่องมือในเชิงธุรกิจมากขึ้น					
10. สื่อมวลชนจะมีบทบาทและอิทธิพลต่อการโน้มน้าว ชักจูงให้สมาชิกในสังคมคล้อยตามหรือปฏิบัติตาม					
11. สังคมไทย มักให้ความนิยมยกย่องผู้ที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจดีมากกว่าพฤติกรรมส่วนบุคคล					
12. คนไทยปัจจุบัน จะนิยมบริโภคอาหารตามอย่าง วัฒนธรรมของชาวต่างประเทศมากขึ้น					
13. ปัญหาทางสังคมของไทยปัจจุบัน มีแนวโน้มเพิ่มมาก ขึ้นกว่าเดิม					
14. ค่านิยมทางการศึกษาของสังคมไทย มักจะมี แนวโน้มในเชิงธุรกิจมากขึ้น					
15. ความเจริญทางด้านวัตถุ มีอิทธิพลอย่างมากต่อ คุณธรรมและจริยธรรมของคนในสังคม					